

प्रमुख व्यवस्थापक
विद्यासागर रञ्जित
फोन: ४२५ ८९५५

व्यवस्थापकहरू
चिनीकाजी महर्जन
फोन: ४२५ ३१८२
ज्ञानेन्द्र महर्जन
फोन: ४२७ ६९०८

सह-व्यवस्थापक
धुवरत्न स्थापित

सम्पादक
भिक्षुणी वीर्यवती
फोन: ४२५ ९४६६

प्रधान सम्पादक
भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
४२५९११० (संघाराम विहार, ढल्को)

प्रकाशक र विशेष सल्लाहकार
भिक्षुणी धम्मवती
फोन: ४२५ ९४६६

कार्यालय
धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी
धर्मकीर्ति विहार
श्रीघ: नघ:टोल

पोष्ट बक्स नं. ४९९२
काठमाडौं
फोन: ४२५ ९४६६

बुद्ध सम्वत् २५५४
नेपाल सम्वत् १९३०
इस्वी सम्वत् २०१०
विक्रम सम्वत् २०६७

विशेष सदस्य	रु. १०००/- वा सो भन्दा बढी
वार्षिक	रु. ७५/-
यस अङ्को	रु. १०/-

धर्मकीर्ति
(बौद्ध मासिक)

THE DHARMAKIRTI
A Buddhist Monthly

2554th Baisakh Full Moon Day

27th MAY 2010

वर्ष- २८

अङ्क- १

स्वाँया पुन्हि

ज्येष्ठ २०६७

लज्जा रहित भई काम गर्ने, अर्काको खोसेर खानमा वीर ठान्ने, अर्काको कुभलो चिताउने, बकवादी, अहंकारी भ्रष्टाचारी भई मनुष्य जीवन बिताउन सजिलो छ ।

हिंसक, असत्यवादी चोरीकाम गर्ने, ब्यभिचारी र मद्यपान गर्ने व्यक्तिले यही लोकमा आफ्नो उन्नतिको जड् उखेल्दछ ।

लोकले आफ्नो श्रद्धा र भक्ति अनुसार दान दिन्छन्, तर जुन व्यक्तिले अर्काले खान पिन देखेर ईर्ष्या गर्छ अर्थात् अरूले गरेको खानपिन हेर्न सक्दैन, त्यस व्यक्तिलाई दिनरात कहिले पनि शान्ति प्राप्त हुने छैन र त्यसलाई ध्यान प्राप्त हुन्दैन ।

■ अष्टपादकीय ■

सम्यक वचन

भगवान् बुद्धले शान्तिका लागि मध्यम मार्ग रूपी आचार संहिताको उपदेश दिनुभएको छ । यसलाई आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग भनिन्छ । उहाँले निर्देश गर्नुभएको आचार संहितामा आठवटा बुँदाहरू छन् । ती हुन्— सम्यकदृष्टि (ठीक समझदारी), सम्यक संकल्प (सही उद्देश्य), सम्यक वचन (सही बोली), सम्यक कर्मान्त (उचित काम), सम्यक आजीव (सही जीविका), सम्यक व्यायाम (ठीक प्रयत्न), सम्यक स्मृति (ठीक होश), सम्यक समाधि (सही एकाग्रता) ।

यी आठ बुँदाहरू मध्ये हामी यहाँ सम्यक वचनको मात्र चर्चा गर्न खोज्दछौं । सम्यक वचनको अर्थ परिभाषा हो— सत्यवचन, प्रिय वचन, सुभाषित वचन, एवं धर्मवचन ।

सम्यक वचनको अंग पूर्ण हुनको लागि असत्यवचन चुकली वचन, कडा एवं फोहोरो वचन, कसैलाई काम नलाग्ने व्यर्थको गफी वचन, आदिबाट अलग रहन सक्नु पर्दछ ।

प्रिय वचन मन नपर्ने को होला ? आफूले पालिराखेको कुकुरलाई त कडा वचन मन पर्दैन । तर बुद्ध शिक्षानुसार ठीक वचन सम्यक वचन हुनको लागि कडा वचन बोल्नै नहुने भन्ने त छैन । असत्य वचन बोल्नै नहुने भन्ने कट्टरता पनि छैन । यहाँ प्रमुख कुरो त जुन वचनले आफू र अरूको भलो र हित सुख हुन्छ, समाजलाई शान्ति प्रदान गर्दछ लोककल्याण हुन्छ, त्यो वचन कडा, र असत्य भएपनि सम्यक वचन हुन जान्छ । जुन वचनले आफू र अरूको अहित गर्छ समाजमा अशान्ति ल्याउँदै, देशमा अशान्ति ल्याउँछ, कलह र झैझगडा ल्याउँछ, त्यो वचन जतिसुकै कर्णप्रिय र सत्य वचन भएपनि त्यस प्रकारको वचनलाई सम्यक वचनमा गाभ्न मिल्दैन । किनभने त्यस्तो देखावटी प्रियवचनमा घिनलाग्दो स्वार्थ लुकेको हुन्छ, त्यस प्रकारको वचनमा खतरनाक उद्देश्य लुकेको हुन्छ । बुद्ध शिक्षानुसार त्यस्तो वचनलाई आर्य अष्टाङ्गिक मार्गमा स्थान छैन ।

त्यसैले बुद्ध शिक्षानुसार यदि अरूलाई हित र भलो हुने भए अप्रिय र कडा वचन प्रयोग गरेर हानी हुँदैन । आमा बुबाले आफ्ना सन्तानलाई, गुरूले शिष्यहरूलाई अर्ति उपदेश दिँदा कहिलेकाहिँ कडा र अप्रियवचन समेत प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । तर त्यस वचन भित्र उनीहरूको भविष्य सपार्ने उद्देश्य लुकेको हुन्छ । औषधी तीतो भएपनि खाँदा वेश हुन्छ । किनभने यसले हाम्रो शत्रु रोगलाई धपाईदिन्छ ।

यसरी नै बुद्ध शिक्षानुसार सत्यकुरो हो भन्दैमा जहाँ पनि जहिले पनि बोलन हुन्न । यसले भयानक खतरा निम्त्याउन सक्छ । त्यसैले समयानुसार वातावरण नियामी धेरै व्यक्तिको हीत सुखलाई होश गरी बुद्धि पुऱ्याएर मात्र कुरा गर्नु बुद्धिमानी हुनेछ । जेहोस् न्यायपूर्ण पक्षपात रहित बोलीले मात्र सबैको कल्याण हुनेछ ।

यसको लागि बुद्धकालिन घटना एउटा प्रस्तुत गर्नु उचित हुनेछ । किशागौतमी नाम गरेकी महिला विवाहित भइसकेपछि चार पाँच वर्ष सम्म पनि निसन्तान नै हुन पुगिन् । त्यसैले गर्दा त्यस समयको समाजका लागि उनी अलक्षणा हुन पुगिन् । परिवारले उनीप्रति राम्रो व्यवहार गर्न सकेनन् । अकस्मात् चार पाँच वर्ष पछि उनी गर्भवती भइन् र पुत्र जन्माइन् । अनि उनी लक्ष्मी बनिन् र सम्मान पाइन् । तर अभाग्यवस चार पाँच वर्षको हुँदा बालकको मृत्यु भयो । विचरी किशागौतमीले मरिसकेको त्यस बालकको शवलाई वोकेर वैद्यहरूकहाँ पुगिन् र मृत बालकलाई जिलाईदिन

अनुरोध गरिन् । वैद्यहरूले विचरी किशा गौतमीको मनः स्थितीलाई बुझ्न सकेनन् र “यो बालक मरिसक्यो यसलाई जिलाउन सकिन्न” भनी सत्य कुरा बताई असमर्थता प्रकट गर्न पुगे । उनीहरूको यस सत्य वचनले किशा गौतमीको घायल मनलाई औषधी लगाउनुको सत्ता भन घायल पारिदिए । उनी छुट्टपट्टिदै अन्य वैद्यहरूको खोजीमा लागे आफ्नो मृत बालकलाई विउँताउने आशाले । त्यही समयमा एक व्यक्तिले उनीलाई भगवान् बुद्ध समक्ष जाने सल्लाह दिए । उनी भगवान् बुद्ध समक्ष पुगिन् आफ्नो मृत छोरोलाई च्याप्दै ।

भगवान् बुद्धले उनको अज्ञानतालाई थाहा पाउनुभई भन्नुभयो— “बहिनी ! तिम्रो छोरोको रोग चर्को छ । उसलाई बचाउन एक विशेष औषधी बनाउनु पर्छ । त्यसको लागि तिमिले एकमुट्टी तोरी लिएर आउनुपर्छ । तर तिमिले कोही पनि व्यक्ति नमरेको परिवारबाट त्यो तोरी ल्याउनुपर्छ ।”

छोरो बचाउने लोभले किशागौतमी तोरी एकमुट्टी खोज्न दगुरिन् । घरघर घाउन थालिन् उनी एकमुट्टी तोरी पाउन । उनीले तोरी त पाइन् तर कुनै पनि सदस्य नमरेको परिवार भने भेट्टाउन सकिन् । हरेक परिवारमा कुनै न कुनै सदस्य मरिसकेको कुरा बताइ ल्याए । त्यसैले उनी निराश बनिन् । उनी निन्द्राबाट विउँभै जस्तै भइन् र सोचिन्—

त्यत्रो समाजमा सबैले आफ्ना परिवारका सदस्यहरू मध्ये कोही न कोही सदस्यहरू गुमाइरहेका नै रहेछन् । परिवार गुमाउनु पर्ने समय एकदिन सबैलाई आउने नै रहेछ । मैले मात्र मेरो छोरो गुमाउनु परेको रहेनछ । सबैले यो दुःखद घडी भोगिरहेकै रहेछ । संसारमा जन्मेपछि सबैले एक दिन मर्नु पर्दा नै रहेछ । अरूले त चुपचाप सहेर बसेका छन् भने मैले मात्र किन यसरी विलाप गर्दै हिँड्दु ? बुद्धले त मलाई सत्य तथ्य कुरो बुझाई मेरो शोक रूपी रोग हटाउन औषधि दिनको लागि तोरी खोज्न पठाउनु भएको रहेछ ।”

यति सोची उनी भगवान् बुद्ध समक्ष फर्केर आई भनिन्—
“भो महावैद्य ! अब मेरो छोरोको लागि औषधि चाहिएन । म अज्ञानी बनेकी थिएँ । अब मलाई होश आयो । तपाईंले मेरो पागलपन हटाउने औषधी दिनुभयो । म बोध भएँ ।”

यहाँ भन्न खोजिएको कुरो के भने गौतम बुद्धले अन्य वैद्यहरूले जस्तै मरिसकेको बालक पनि बाँच्छ र ? यसलाई बचाउन सकिदैन भनी सत्य वचन बोलिदिएको भए त्यस सत्य वचनले किशागौतमीको पागलपनलाई औषधी गर्दैनथ्यो । यस्तो वचनले त उनीलाई भन पागल बनाइ उनको जीवन नै बरबाद पारिदिने थियो होला । तर उहाँ भगवान् बुद्धले “तिम्रो छोरोलाई मैले औषधी गरी विउँताई दिनेछु । परिवारको सदस्य एउटा पनि नमरेको घरबाट एक मुट्टी तोरी ल्याईदेऊ औषधी बनाउनको लागि भनी उनीलाई तोरी खोज्न पठाउनु भएको यस वचन साधारण सोचाईमा असत्य देखिएतापनि यही वचन किशा गौतमीको लागि औषधी बनिदियो । जुन वचनले किशा गौतमीले संसारको यथार्थ स्वभाव बुझी बोध भइन् र साँचो शान्ति प्राप्त गर्न सफल भइन् ।

त्यसैले हामीले थाहापाउनु पर्ने कुरो यही हो जुन बोलीले कल्याणकारी हीत सुख प्राप्त गर्न मद्दत पुग्छ, त्यही बोली सम्यक हुनेछ, चाहे त्यो बोली असत्य नै किन नहोस्, कडा वचन नै किन नहोस् । ■

भगवानको धर्मकाया

संसारमा बत्तीस महापुरुष लक्षण युक्त भएको व्यक्तिको उत्पन्न हुनु दुर्लभ छ। त्यस्तो व्यक्तिको उत्पन्न हुनु ठूलो महत्व हुन्छ। तर त्यस भन्दा पनि महत्वपूर्ण कुरा त यस्तो व्यक्तिको उत्पन्न धर्मकायको लागि हुनु नै सबैभन्दा महत्वपूर्ण हुन्छ। धर्मकायले नै बुद्धलाई बुद्ध बनायो अन्यथा यस्तो रूपकाय भएको व्यक्ति एकजना चक्रवर्ती सम्राट भएर

■ सत्यनारायण गोयन्का

रहन्थ्यो र अदभूत भौतिक शरीर सौन्दर्यको भव्य प्रदर्शन मात्र गरेर रहन्थ्यो। परन्तु जब यस्तो व्यक्ति एकजना बुद्धको रूपमा उत्पन्न भयो तब मूर्तिमान धर्मको प्रादुर्भाव भयो। सजीव धर्मको उत्पन्न भयो। बुद्धको व्यक्तित्व धर्ममय हुनगयो अर्को शब्दमा भन्ने हो भने बुद्धको रूपमा धर्मको मानवीकरण भयो। बुद्धको व्यक्तित्व बोधिमय भयो यसलाई अर्को शब्दमा भन्ने हो भने बुद्धको रूपमा बोधि मानवीकरण भयो। जब कोही व्यक्ति बुद्ध हुन्छ तब ऊ धम्मकायो-धम्मभूतो हुन्छ, ब्रह्मकायो-ब्रह्मभूतो हुन्छ, यी शब्दहरू तथागतको समानार्थी, पर्यायवाची शब्द हुन्।

एक समय भगवानले भिक्षुहरूलाई संक्षिप्तमा उपदेश दिनुभयो उपदेश बुझ्न नसकेर भिक्षुहरू स्थविर महाकात्यायन कहाँ गए। महाकात्यायनले उनीहरूलाई सम्झाउँदै भने- जसले सार खोज्नु छ उसले रूखको जरामा नखोजेर रूखको हाँगामा, पातमा के खोज्छौ ? भगवान सामू भइकन पनि यस्को अर्थ सोध्न म कहाँ किन आउँछौ ? उहाँ भगवान जाननहार हुनुहुन्छ, धर्मका मूल हुनुहुन्छ, धर्मका सार हुनुहुन्छ, धर्मभूत हुनुहुन्छ अर्थात् साक्षात् धर्म हुनुहुन्छ।

बुद्ध अप्रमेय अगाध हुनुका साथै अनमोल पनि हुनुहुन्छ किनकि उहाँमा अनमोल धर्मरत्न समाहित छन्। समाहित चित्त भएर शाक्यमुनि भगवान बुद्धले जुन आस्रवक्षय हुने, रागविनाश हुने, अमृत उपलब्ध गर्नु भयो, त्यस लोकोत्तर धर्मको समान अन्य केही पनि छैन। साँच्चिकै धर्म एउटा यस्तो श्रेष्ठ रत्न हो। धर्मको यस्तो अनमोल रत्न पाएर नै बुद्धकाया धर्मकाया बन्यो र स्वयं

अनमोल भयो। यस लोकमा वा परलोकमा जति पनि धन सम्पत्ति छन्, स्वर्गमा जति पनि अमूल्य रत्नहरू छन् ती मध्ये तथागत बुद्धका समान श्रेष्ठ रत्न कुनै पनि छैन। बुद्ध साँच्चिकै यस्तो उत्तम रत्न हो। यस उत्तम रत्नको कारण नै बुद्ध 'बुद्ध' हो, उनको काया धर्म-काया हो जुन अनमोल छ, पूज्य छ, प्रणम्य छ, वरेण्य छ।

भगवानको समयमा शाक्य जनपद कोशल-नरेश प्रसेनजितको अधीनमा थियो। अतः सबै शासकहरूले आफ्ना शासक प्रसेनजितलाई अभिवादन गर्दथे। दुई हात जोडेर सम्मान सत्कार गर्दथे, प्रणाम गर्दथे। श्रमण गौतम पनि शाक्य कुलका थिए, यो कुरा प्रसेनजितलाई थाहा थियो, तै पनि भगवान उनलाई नमस्कार गर्दैन थिए। शासक भएपनि, उसले नै भगवानलाई अपूर्व आदरपूर्वक नमस्कार गर्दथे। एक पटक राजा प्रसेनजितले भगवानको चरणमा आफ्नो शिर राखे र भगवानको चरणलाई मुखले चुमेर म्वाई खान थाले, हातले खुट्टा डबाउन थाले र आफ्नो नाम बताउँदै भने भन्ते म कोशल नरेश प्रसेनजित हुँ। यस्तो प्रकारको सम्मान अन्य कोही शाक्य जनताले प्रसेनजित समक्ष पनि प्रकट गरेका थिएनन्। प्रसेनजित शासक भएर पनि शाक्य - श्रमण भगवान बुद्ध प्रति आदर प्रकट गर्‍यो। यसप्रकार सम्मान गरिरहेका प्रसेनजितलाई भगवानले सोध्नु भयो- “महाराज के कुरा देखेर यस शरीरको प्रति यति गौरव प्रकट गरिरहनु भएको हो ? यस्तो विचित्र सम्मान प्रकट गरिरहेका छौ जस्तो कि हामी विच पुरानो मित्रता थियो ?” यस्को उत्तर दिँदै प्रसेनजित ले भने। “भन्ते भगवानसंग मेरो धर्म अन्वय छ। भगवान प्रति मैले समन्वत धर्म देखेको छु। भगवानसंग मेरो धर्मको सम्बन्ध छ। यो पूजा धर्मको हो, धर्म कायाको हो, रूपकायाको होइन। यो आदर सत्कार श्रमण गौतमको काया सुन्दर र मेरो असुन्दर भएर पनि गरेको होइन। श्रमण गौतम उच्च जातको र म तल्लो जातको भएर पनि यस्तो गरेको होइन। श्रमण गौतम बलवान भएर पनि

यस्तो गरेको होइन । श्रमण गौतम बलवान भएर म बलहीन भएको कारणले पनि यस्तो गरेको होइन । मैले धर्मको सत्कार गरेर, धर्मका गुरु मानेर, धर्मलाई सम्मान गर्दै, धर्मको पूजा गर्दै, धर्मलाई अभिवादन गर्दै तथागतलाई नमस्कार गर्दछु ।” त्यसैले मानिसहरू मध्ये धर्म नै श्रेष्ठ छ । धर्म नै पूज्य छ, धर्मकाया नै पूज्य छ ।

भगवानको महापरिनिर्वाणको समय नजिकिँदै थियो । भगवानको पूजा तथा सम्मानमा सुगन्धित फूल तथा श्रीखण्डको धूलोको वर्षा हुँदै थियो । यी सबै देखेर भगवानले भन्नुभयो— “आनन्द यसप्रकार न तथागतलाई सेवा गरिन्छ, न गुरुकार गरिन्छ, न सम्मानित गरिन्छ न पूजा गरिन्छ, न आदर गरिन्छ ।” तब आनन्दले कसरी पूजा गरिन्छ, भनेर सोधे । भगवानले सम्झाउँदै भन्नुभयो— “यी जो भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक, उपासिकाहरू—धर्म मार्गमा आरूढ भएका छन्, सम्यक मार्गमा अगाडि बढेका छन्, धर्मानुकुल आचरण गर्दछन्, यही नै असली पूजा हो यसै परम पूजा द्वारा सत्कार, गुरुकार, सम्मानित, पुजित र आदर हुन्छ । आनन्द तिमीले पनि यही सिक्नुपर्छ ।”

यसैकारण नै यो स्वस्थ परम्परा चलन थाल्यो **इमाय धम्मानुधम्मप्पटिपत्तिया बुद्धं पूजेमि** यसरी धर्मानुधर्मको पालन गरेर म बुद्धको पूजा गर्दछु ।

कसरी धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो हुन्छ ?

“जो रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार र विज्ञान— यी पाँच स्कन्धलाई निर्वेद गर्नका लागि, वितराग गर्नका लागि, निरोध गर्नका लागि प्रतिपन्न हुन्छन् उही नै सही अर्थमा धर्मानु धम्मप्रतिपन्न भिक्षु भन्न योग्य हुन्छ । जो व्यक्ति धर्मको स्थूल अवस्थादेखि लिएर सूक्ष्म अवस्थासम्म अघि बढ्दै बढ्दै चरम मुक्त अवस्थासम्म पुग्दछ उही धर्मानुधम्मप्रतिपन्न हुन्छ । बुद्धको धर्मकायको यही सही पूजा हो, यही सही बन्दना हो । त्यसैले बुद्धको शरण ग्रहण गर्ने अन्य कोही सही साधक बुद्धको आदेशानुसार अन्य कसैको पनि शरण ग्रहण गर्दैन । स्वयं आफ्नो शरण ग्रहण गर्दछ । धर्मको शरण ग्रहण गर्दछ । सही शरणका लागि आफूलाई द्वीप ठान्दछ र धर्मको द्वीप बनाउँदछ । त्यसैले हे आनन्द, आत्मद्वीप भएर विहार गर, आत्मशरण भएर विहार गर अन्य कसैको शरणमा जानु पर्दैन । तुफानमा परेको ढुंगालाई आफू बचन कुनै द्वीप चाहिन्छ त्यस्तै

भवसागरमा डगमागाएको जीवन ढुंगाको सुरक्षाको लागि आवश्यक द्वीप आफू भित्र नै छ, बाहिर होइन । त्यसैको नै शरण ग्रहण गर्नुपर्छ ।

**अत्तदीपा विहरथ अत्तसरणा अनञ्जसरणा ।
धम्मदीपा विहरथ धम्मसरणा अनञ्ज सरणा ॥**

वास्तवमा शरण त धर्मको जानुपर्छ । आफूभित्र जागेको धर्म, यसैले हामीलाई सही अर्थमा शरण दिन्छ, संरक्षण दिन्छ । आफू भित्र उत्पन्न भएको धर्मको दर्शन अर्थात धर्मानुपश्यनाले नै हामीलाई बुद्धको दर्शन गराउँछ, बुद्धको धर्मकायाको दर्शन गराउँछ । आफू भित्र धर्मलाई दर्शन गर्दै साधकले जब पंचस्कन्धको समुदय धर्म स्वभावलाई र व्ययधर्म स्वभावलाई देख्दछ अर्थात अनुभव गर्दछ तब विपश्यनाको माथिल्लो स्तरमा धर्मको यो अनित्यबोधिनी तरंगहरू भगवानको धर्म तरंग संग मिलन थाल्छ । अथवा साधकले जब पाँच स्कन्धभन्दा पर इन्द्रियातीत अमृत निर्वाणको साक्षात्कार गर्दछ, तब भगवानको निर्वाण धातुसंग स्वतः मिलन जान्छ । यसरी धर्मको दर्शन गर्दै बुद्धको दर्शन गर्दछ, बुद्धको धर्मकायाको दर्शन गर्दछ । यस प्रसंगमा एउटा कुरा ध्यान दिनु उपयुक्त हुन्छ जुन घटना भगवान बुद्धको पूर्व जीवनको हो—

त्यस समय उनी बोधिसत्वको रूपमा लोक-कल्याण गर्ने कार्यमा लागेका थिए । आफ्नो पारमिताहरू परिपूर्ण गर्दै शरभंग नामको बोधिसत्वको जीवन व्यतित गरिरहेका थिए । त्यस समय उहाँले अट्ठक, कलिंग नरेश उग्रजेत र भीमरथलाई धर्मदेशना दिनुभएको थियो । धर्मदेशना सुन्दा सन्दै तीनैजना राजाहरूका मनमा तीव्र धर्मसंवेग जाग्यो र तीनैजनाको चित्तबाट काम भोगको प्रति आसक्ति त्यसै समय हट्यो । यो देखेर परचित्त ज्ञानको सिद्धि प्राप्त गरेका बोधिसत्व शरभंगले प्रसन्न भएर भने— “धेरै राम्रो भयो तिमीहरूको, अट्ठक, भीमरथ र कलिंगका राजा उग्रजेत तीनै जनाको कामभोगको प्रतिको आसक्ति त्यसै समय हट्यो । यो सुनेर तीनैजना राजाहरूलाई आश्चर्य लाग्यो कि बोधिसत्वले तीनै जनाको वर्तमान चित्तको अवस्था कसरी थाहापायो । उनीहरूले बोधिसत्वसंग प्रार्थना गरे कि “हामीलाई पनि तपाईंको जस्तो गति प्राप्त गर्न सक्ने उपदेश दिनुहोस् ।” तब बोधिसत्वले भन्नुभयो— “तिमीहरूको कामभोग सम्बन्धी

आसक्ति अहिलेको लागि छुटेको छ, त्यसैले तिमीहरूलाई अनुग्रह गरेर प्रव्रज्या हुन स्वीकृत गर्छु । तिमीहरूले सारा शरीरमा विपुल प्रिति स्फुरित गरेर त्यस तरंगले आप्लावित होऊ र मेरो अवस्थाको अनुभव गर्नसिक ।

विपश्यना साधनाद्वारा नै सारा शरीरमा तरंग उत्पन्न हुन्छ मानौं सा-साना तरंगका एउटा धारा प्रवाहित भईरहेको छ । यस्तो अवस्थाको स्वयंले अनुभूति गरेपछि नै साधक आफ्नो आचार्यको त्यस अवस्थाको अनुभव गर्न सक्छ त्यस अवस्थामा आचार्यले पनि यस्तै प्रकारको स्फुरणाको अनुभव गरिरहेको हुन्छ । यही नै साधकले गरिने आचार्यको धर्ममय दर्शन हो यही भगवानको धर्मकायाको दर्शन हो, जुन रूपकायाको दर्शन भन्दा सर्वथा भिन्न छ । साधनाको माथिल्लो तहमा धर्मकायाको यो दर्शन नै साधकका लागि कल्याणकारी छ । केवल भौतिक काया अर्थात् रूपकायाको दर्शन बाहिरी आकर्षणको प्रतीकमात्र हो ।

एक समय भगवान उक्कटठा र सेतव्यको विच भागमा चारिका गरिरहनु भएको थियो र सधैं भैं नांगो खुट्टाले हिंडीरहनु भएको थियो । जुन जमीनमा हिंडीरहनु भएको थियो, त्यो जमीन समतल र नरम थियो । भगवानको दुवै पाईतला समतल थिए । पाईतालामा नाभि र नेभि सहितको हजारौं चक्रका भएका चक्र अंकित थिए । नरम त्यस भूमिमा भगवानको पाइतालामा चक्रको छाप स्पष्ट देखिन्थे । द्रोण नामको एकजना ब्राह्मण भगवानको पाइतालामाको छाप देखेर अत्यन्त आश्चर्य विभोर भए ।

ओहो, कस्तो आश्चर्य, कस्तो अद्भूत । निश्चय नै यो कोही मनुष्यको पाइला होइन । यस्तो पद चिन्ह कस्को होला भनेर हेर्न उत्सुक भए त्यसैले पदचिन्ह हेर्दै हेर्दै भगवान बसिरहनु भएको ठाँउसम्म आईपुगे । उसले भगवानलाई आँखा नभिम्र्याई एकटकले हेरीरहे । यस्तो शरीरको लक्षण भएको व्यक्ति पहिला कहिले पनि देखेको थिएन । यो कोही सामान्य व्यक्ति होइन होला । अतः उत्सुकता पूर्वक उसले भगवानलाई सोधे-के तपाईं देवता हुनुहुन्छ ?

- ब्राह्मण म देवता होइन ।
- के तपाईं गन्धर्व हुनुहुन्छ ?
- ब्राह्मण म गन्धर्व पनि होइन ।

- के तपाईं यक्ष त होइन ?
- ब्राह्मण म यक्ष पनि होइन ।
- के तपाईं मनुष्य हुनुहुन्छ ?
- ब्राह्मण म मनुष्य पनि होइन ।
- “देवता पनि होइन, गन्धर्व पनि होइन, यक्ष पनि होइन, मनुष्य पनि होइन, त्यसो भए तपाईं को हुनुहुन्छ ?” भगवानले उत्तर दिनुहुँदै भन्नुभयो- “ब्राह्मण मलाई बुद्ध ठान ।”

भगवानले ठीक उत्तर दिनुभयो । समस्त भव संसारमा सबैभन्दा अग्र हुनाले जुन भवाग्र कहलिन्छ, ती अरूप ब्रह्मलोकका ब्रह्माहरूदेखि लिएर देवता, मनुष्य सहित अधोगतिसम्मका सारा प्राणी मरणशील छन्, सबैजना भवचक्रमा पिसिरहेका छन्, जबकि सम्यक सम्बुद्ध यस भवचक्रबाट मुक्त भइसकेका छन् । यो उहाँको अन्तिम जन्म हो । यस्तो मुक्त व्यक्तिले आफूलाई यी मरणशील प्राणीहरू, देव, गन्धर्व, यक्ष, ब्रह्मा अथवा मनुष्यका नामले पुकार्नु उपयुक्त हुँदैन । बुद्ध मुक्त व्यक्ति हो त्यसैले अनौठो छ, अन्य भन्दा भिन्न छ । अन्य भैं संसारमा लिप्त छैन ।

हजारौं चक्रका भएको चक्रको चिन्ह चक्रवर्ती सम्राटको समतल पाइतालामा पनि हुन्छ । त्यस चिन्हको छाप जमीनमा त्यसरी नै पर्छ र त्यस पदचिन्हलाई देख्यो भने त्यस्तै आश्चर्य भएर सोध्ने छ कि तिमी को हो ? तर उसले कसरी भन्न सक्छ कि म मनुष्य होइन, किनकि ऊ त यस मरणशील लोकसंग सम्बन्धित छ । यस भवचक्रमा पिसीएको व्यक्ति नै हो ।

यही बुद्धको विशेषता हो । बोधिवृक्षको मुनि बसेर बोधिसत्वको शरीरमा जब बोधिकाय अर्थात् धर्मकाय उत्पन्न भयो तब कोही बोधिसत्व सम्यक सम्बुद्ध बन्यो । यी सबै बुद्ध हुनुको कारणले नै भएको हो । बुद्धगुण नै बुद्धको धर्मकाया हो । बुद्ध गुणको दर्शन नै बुद्ध दर्शन हो । बुद्ध दर्शन नै धर्म दर्शन हो ।

बुद्धका अनेक गुणहरू मध्ये मुख्य नौ वटा गुणको कारणले बुद्ध विश्व विख्यात भए । मानव इतिहासमा यस्ता व्यक्तिहरू थोरै मात्र छन् जो आफ्नो जीवन कालमा यति लोक प्रसिद्ध भए । भगवान बुद्धको प्रचार उनको जीवनकालमा नै यति धेरै फैलियो कि उहाँलाई नदेखे पनि, उनको प्रशंसा सुनेर उहाँ प्रति आकर्षित भए । यहाँसम्म

कि विरोधी व्यक्तिहरू पनि उहाँ प्रति आकर्षित भए र ती मध्ये धेरै जना उहाँको अनुयायी बने ।

प्रसिद्धि त्यस समयका अन्य आचार्यहरूका पनि फैलिएको थियो, तर उनीहरूको ख्याती बुद्धको भन्दा धेरै फरक थियो । त्यस समयका प्रसिद्ध आचार्यहरू मध्येका मक्खलि घोपाल जस्ता आचार्यहरू अत्यन्त प्रसिद्ध थिए । तर उनीहरूको प्रसिद्धीको कारण भगवानको प्रसिद्धीसंग तुलना गर्न अयोग्य थियो । जस्ताई भगवानको वास्तविक गुणहरूका बारेमा ठीक र पूरा अर्थको जानकारी छैन त्यस्ता व्यक्तिहरूले मात्र भगवानको बारेमा अनर्थ सोच्छन् । यस्ता व्यक्तिहरू मध्येका परिव्राजक सभियले पनि आफ्नो गलत र अधूरो जानकारीको कारण भगवानको बारेमा गलत सोचे र आफ्नो धारणा यसरी व्यक्त गरे यो श्रमण गौतम पनि संघपति हुन्, गणपति हुन्, गणाचार्य हुन्, प्रसिद्ध हुन्, यशस्वी हुन्, तीर्थंकर हुन् र धेरै मानिसहरूद्वारा सम्मानित छन् ।

जस्ले भगवानका गुणहरूका बारेमा थाहा पाएका थिए उनीहरूले यी गुणहरूका आधारमा भगवान बुद्धको मूल्यांकन गर्दैन थिए । जस्ले थाहापाउँदैन उनीहरूले भगवान बुद्धको गुणलाई अन्य आचार्यहरूका फरक गुणका आधार मा दाँजियो । त्यसैले सभियले अन्य आचार्यहरू बूढो छन्, वृद्ध छन्, पाकिसेका छन् तर श्रमण गौतम उमेरमा कान्छो छ त्यसैले अनुभवमा कमी छ भने । यही कमजोरीलाई पकडेर प्रश्न-उत्तर गरी पराजय गर्ने मनसायले भगवानलाई भेट्न गए । उसले भगवानको गुणको बारेमा केही पनि सुनेको थिएन । तर जब भगवानसंग उनको भेट भयो तब मात्र उनले थाहापाए । यदि भगवानको सम्पर्कमा नआएको भए उनी यसै भ्रममा परिरहन्थे उहाँ पनि अन्य आचार्यहरू भैं गणी र यशस्वी मात्रै हुन् भन्ने सोच्थे । उसले थाहा नै पाउँदैनथ्यो कि बुद्धको वास्तविक गुण यी सामान्य गुणको तुलनामा कति महान छन् ।

भगवानको उमेर कान्छो भएकोले कोशल नरेश प्रसेनजितलाई पनि यस्तै शंका लागेको थियो । भगवानसंग भेटे पछि आफू स्पष्ट वादि हुनुको परिचय दिँदै भने यो श्रमण ब्राह्मण संघी छ, गणी छ, गणाचार्य छ, प्रसिद्ध छ, यशस्वी छ, तीर्थंकर छ, धेरै मानिसहरूले पूज्य छन्, दीर्घायु छ । परन्तु यी विशेषताहरू मात्र हुनुका कारण कसैले

सम्यक सम्बोधि प्राप्त गर्न सक्दैन ।

धेरै वर्षसम्म नजीकै रहेर संगत गरेपछि प्रसेनजितको यो शंका पनि हट्यो, जब उसले विभिन्न घटनाहरूको माध्यमले भगवानको वास्तविक गुणहरूलाई थाहापाए तब बुझे । उनले भगवानलाई वन्दना गर्दै भने—

सम्मासम्बुद्धो भगवा - भगवान सम्यक सम्बुद्ध हुनुहुन्छ, **स्वाक्खातो भगवता धम्मो**-भगवानको धर्म सुआख्यात छ, **सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो**-भगवानको श्रावकसंघ सुप्रतिपन्न छ भगवानका यी गुणहरूको कारणले उनको जीवन कालमा नै लोकप्रिय हुनुभयो । यसैको कारण नै उहाँ धम्मकायो, धम्मभूतो, ब्रह्मकायो, ब्रह्मभूतो बन्नुभयो । चक्खुभूतो, ज्ञानभूतो हुनुभयो । उहाँको महान धर्मकायाको कारण नै असंख्य व्यक्तिहरूले धर्म प्राप्त गरे, आफ्नो कल्याण गरे, आफ्नो मंगल गरे ।

(साभार: 'विपश्यना' मंसीर २०६६, वर्ष २६, अङ्क ८)

लँपु

■ नवीन चित्रकार

मुसुं न्हिलाच्वन मृत्यु स्वयम्

थः यात मितःगु स्वयाः

जीवन थःगु अन्त जूगु खनाः

न्त्यसू दंकल मशानय् यैपुक !

अजूतायेकल मृत्यु थम्हं

स्वकुमितय्गु मिखाय्

ख्ववि पिज्वःगु खनाः ।

न्त्यावलें न्त्याथासं दया च्वनीम्ह मृत्युं

तायेकाच्वन थः यात थम्हं

सकसियाम्ह अंग धका

उखे थुखे चाः हुला जुल थः स्वयम् ।

दुखयात त्वःताः सुखया खुसिं न्त्याकेत

न्हिलाः न्हिलाः छिमिसं जितः

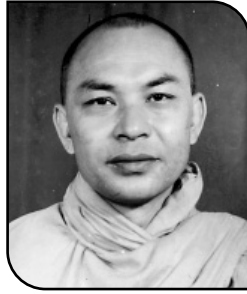
नालाकाये माःगु

वहे छिमिगु जिन्दगीया

हिलावनीगु मुक्तिया लँपु धकाः

बुद्ध शासनको इतिहास-१९

यसमा कसैले “महाराज ! तपाईंको आज्ञाले गरेको हुँदा तपाईंलाई नै लाग्छ ।” भने कसैले “महाराज ! तपाईंको मनमा नमिलेका भिक्षुहरूलाई मारोस् भन्ने विचार थियो कि ?” “छैन भन्ते !” “त्यसो भए यसको पाप तपाईंलाई लाग्दैन भने । कसैले दुवैलाई लाग्छ भने । निश्चयात्मक रूपले उत्तर सुन्न नपाउँदा राजाको मनमा शान्ति भएन । अनि वहाँले यसो भने—

■ भिक्षु अमृतानन्द

“भन्ते ! मेरो मनको यो शंकालाई यथार्थ रूपले निवारण गरी दिन सक्ने कुनै भिक्षु छैन कि कसो ?”

“छ महाराज !”*

“को हुनुहुन्छ भन्ते ?”

“मौदगलिपुत्र तिष्य महास्थविर हुनुहुन्छ ।”

“उनी महास्थविर कहाँ हुनुहुन्छ ?”

“अहोगंगा नामक पर्वतमा ।”

“बोलाउन पठाए आउनु होला कि भन्ते ?”

“आउनु हुन्छ महाराज !”

यति कुरा सुनेर राजाले सोहि दिन चारजना धर्म कथिक भिक्षुहरू र चारजना भारदारहरूसंग धेरै नै भिक्षुहरू र सिपाहीहरू पठाएर मोदगलिपुत्र तिष्य महास्थविरलाई बोलाउन पठाए । दूतहरू गएर “राजाले तपाईंलाई बोलाउन भएको छ” भनी भने । महास्थविर आउनु भएन । फेरि अर्को दूतहरू पठाए । तैपनि आउनु भएन । तीन पटकसम्म पनि दूत पठाउँदा पनि महास्थविर नआउनु भएकोले राजा अशोकाराममा गएर “भन्ते ! महास्थविर किन नआउनु भएको होला ?” भनी संघसंग सोधे । संघहरूले के भनेर बोलाउन पठाउनु भएको महाराज !” भनी सोधेपछि राजाले वृत्तान्त कुरा बताए । “त्यसरी बोलाउनु पठाएर आउनु हुन्न शासनमा अर्बुद भइरहेको छ तसर्थ शासनमल पखाली शासन शोधन गर्नु पच्यो आउनु हवस् भनी बोलाउन पठाउनु भयो भने आउन सक्छ” भनी उत्तर दिए । राजाले

त्यस्तै खबर पठाए । उनी महास्थविर आफू बस्नु भएको आसन (चर्म) एउटा समेटर सैन्यहरूसंगै आउनु भयो ।

उनी महास्थविर गंगापार एक पर्वतमा बसी रहनु भएको छ । तसर्थ उनलाई ल्याउन राजाले आवश्यक सबै संविधान गरे । महास्थविर आइपुग्यो भन्ने समाचार आएपछि सपरिवार राजा गङ्गामा गएर डुङ्गामा बसेर आउनु भएको महास्थविरलाई स्वागत गर्न

घुंडासम्म पानीमा गए । गङ्गाको तीरमा पुगेपछि डुङ्गाबाट ओर्लनु भएको महास्थविरलाई राजाले आफ्नो हात दिए । महास्थविर राजाको हात समातेर भर्नुभयो । राजाको हात समातेको देखेर अङ्गरक्षक सिपाही एकजनाले महास्थविरको हत्या गर्न तलवार निकाले । राजाले छायाबाट यसको आशय बुझेर “अरे निर्बुद्धि नर ! जुन अपराधको कारणमा आज यिनी महास्थविरलाई निमन्त्रणा गरी रहेछु अहिले फेरि वहाँ उपर नै यस्तो कर्म गर्न आँटेको ?” भनी रोके ।

महास्थविरलाई राजाले जनसमूहको साथ आफ्ना राजदरवारको भित्री उद्यानमा लगे । उद्यानको बाहिर तीन चक्का सैन्य राखेर रक्षा गरे । उद्यानमा पुगेर राजाले महास्थविरको पाउ पखालेर तेल लगाए । गमन पीडा शान्त गरी सकेपछि ‘उत्पन्न भइरहेको संघ-भेद आदि कलंक मेटेर शासन शुद्धि गरेर मेरो मनमा रहेको शङ्का निवारण गर्न सक्ला के’ भन्ने विचार लिई महास्थविरलाई परीक्षा गर्ने विचारले राजाले सर्वप्रथम यसरी निवेदन गरे—

“भन्ते ! मलाई एक प्रतिहार्य हेर्ने इच्छा भइरहेको छ ।”

“कस्तो प्रतिहार्य महाराज ?”

“पृथ्वी कम्प हुने भन्ते ।”

“महाराज ! सम्पूर्ण पृथ्वी कम्प हुने कि प्रादेशिक कम्प हुने ?”

“महाराज ! एउटा बाटामा पानी राखेर त्यसमा

* सब्बं पवतिं तं सुत्वा जात दाहो महीपति ।

एवं कतेन कम्मेन कस्स पापं सिया इति ।

उभिन्न चाति आहंसु नत्थि तुम्हन्ति पण्डिता ।

विमति मे विनोदेत्वा कातुं सासन परगहं ।

सीघं गन्त्वा भिक्खु संघ पुच्छि उब्बिगग मानसो ॥

तेसं अपण्डिता केचि पापं तुम्हंति केचित्तु ॥

तं सुत्वा महाराजा समत्थो अत्थि भिक्खु नु ॥

अत्थि मोगगलिपुत्तो सो तिसत्थेरो रथे सभा ॥ — महावंश ५२४४-४७

भएको सबै पानी चलाउन गाहारो छु कि एक खण्ड भाग पनि चलाउन गाहारो छु ?”

“एक भागमात्र चलाउन गाहारो छु भन्ते !”

“त्यस्तै महाराज ! प्रादेशिक कम्प गर्नु गाहारो छु ।”

त्यसो भए भन्ते ! प्रादेशिक कम्प हुने प्रातिहार्य हेर्छु ।”

“महाराज ! त्यसो भए पूर्व दिशातिर एक योजन पर सीमानाको भित्र बाहिर पारेर एक रथ राख्न लगाउनु हवस् । दक्षिण दिशातर्फ पनि सीमानाको भित्र बाहिर पारेर एउटा घोडा उभ्याउनु हवस् । पश्चिम दिशातर्फ पनि सीमानाको भित्र बाहिर पारेर एक गोडाले टेकाएर एक जना मानिस राख्नु हवस् । उत्तर दिशातिर पनि सीमाना भित्र बाहिर पर्ने गरी एउटा बाटामा पानी हालेर राख्नु हवस् । उत्तर दिशातिर पनि सीमाना भित्र बाहिर पर्ने गरी एउटा बाटामा पानी हालेर राख्नु हवस् ।”

राजाले त्यस्तै गराए । महास्थविरले अभिजापादक चतुर्थध्यान गरेर “पृथ्वी कम्प हवस्” भनी अधिष्ठान गर्नुभयो । पूर्वतिर सीमानाको भित्र पर्ने रथको चक्का कम्प भयो बाहिरी भाग चलेन । पानी भाँडाको पानी पनि आधि कम्प भयो आधि चलेन । यो अद्भुत प्रातिहार्य देखेर “यहाँले शासन परिशुद्ध गर्नु सक्नेछु भन्ने थानेर अशोक राजाले मौद्गलि पुत्र तिष्य महास्थविरसंग पहिले आफ्नो मनको शंका निवारण गर्न यसो भने—

“भन्ते ! मैले एकजना मन्त्रीलाई विहारमा गएर ऋगडा छिनेर भिक्षु संघलाई उपोसथ गराउं” भनी अन्हाई विहारमा पठाएँ किन्तु त्यो मन्त्रीले यस्तो गर्‍यो । अब यसको पाप कसलाई लाग्ला ?”

महाराज ! यसरी पठाउँदा तपाईंको मनमा विहारमा गएर नमिलेका भिक्षुहरूलाई काट्नुपर्छ भन्ने विचार थियो कि !

“छैन भन्ते ।”

“यदि महाराज ! तपाईंको मनमा यस्तो चेतना विचार नियत, चित्त थिएन भने तपाईंलाई यसको पाप लाग्दैन ।”

यति भनेर महास्थविरले “चेतना हं भिक्खवे कम्मं वदामि, चेतयित्वा कम्मं करोति कायेन वाचाय मनसाति”[❖] भन्ने बुद्ध भाषित सूत्रद्वारा अशोक राजालाई र भ्रमोसंग अवबोध गराउनु भयो ।

यो सूत्रको निदर्शन रूपमा तित्तिर जातकको कुरा पनि बताउनु भयो ।[❖]

महास्थविरको— अभिधर्मानुसार चित्त चेतसिक र कुशलाकुशलादिको हिसाबले राम्रोसंग देशना गर्नुभएको उपदेश शिक्षाद्वारा राजाको शंका निवारण भयो साथसाथै बुद्धधर्मको तत्व पनि राम्रोसंग बुझे ।

मौद्गलिपुत्र तिष्य महास्थविरले राजालाई राजोद्यानमा नै रहेर सातदिनसम्म अभिधर्मादि अनेक सूत्र सहित बौद्धधर्म अध्ययन गराए त्यसकारण भनेको छ—

“वसन्तो तत्थ सत्ताहं राजुद्यानं मनोरमे ।

सिक्खवापेसि महोपालं सम्बुद्ध समयं सुभ ।”[❖]

धर्म संगीति

धर्म अध्ययन गरेर सातौं दिनमा धर्माशोक राजाले सम्पूर्ण नगरमा भएका सबै भिक्षु संघहरूलाई भेला गराउन दूत पठाए । दूत गएर सम्पूर्ण नगरमा वसी रहेका भिक्षुहरूलाई जम्मा गरी ल्याए । सम्पूर्ण जम्बुद्वीपका भिक्षुहरू जम्मा हुन आए । सातौं दिनमा राजा स्वयं अशोकाराममा गएर त्यहाँका भिक्षुहरू सबै भेला गराए[❖] । आफ्ना आफ्ना दृष्टि (मत) मिल्ने भिक्षुहरू अलग अलग समूह गराए । राजा सहित मौद्गलिपुत्र तिष्य महास्थविर पर्दा भित्र बसेर एक एक दृष्टि भएका एक एक समूह भिक्षुहरू बोलाए । ‘सम्यक सम्बुद्ध के वादी हुनु हुन्छ’ भनी प्रश्न गरे । तिनीहरूले आफ्ना आफ्ना दृष्टि अनुसार कसैले तथागतलाई “सास्वत वादी” भने[❑] कसैले ‘अन्तानन्तिक’ भने, कसैले ‘अमरा विक्षेप’ इत्यादि इत्यादि भने[❖] । राजाले मौद्गलिपुत्र तिष्य महास्थविर संग पहिलेनै आफ्नो समयको विषयमा राम्रो संग अध्ययन गरी सकेको हुंदा तीर्थिकहरूको उत्तर सुनेर ‘यिनीहरू भगवानका यथार्थ श्रावक संघहरू होइनन्, यिनीहरू मिथ्यादृष्टिक तीर्थिकहरू हुन’ भनी जानेर

❖ “मनले सङ्कल्प गरेर काय वाक चित्तले काम गर्ने हुँदा भिक्षु हो

❖ “थेरो बोधेसि राजानं वत्वातित्तिर जातक” — महावंश, ५/२६६

❖ महावंश, ५/२६६-६७

❖ पेसेत्वा महियं भिक्खु असेसे सन्निपातयि, सत्त मे दिवसे गन्त्वा सकाराम मनोरमं, कारेसि भिक्खु सघस्स सनिपात मसेसतो । — महावंश, ५/२६८-५९

❑ ‘एकेक लद्धि के भिक्खु पक्कोसित्वाण सन्तिकं ‘किं वादि सुगतो भन्ते’ इति पुच्छि महीपती, ते सस्सतादिकं दिट्ठिं व्याकरिसु यथासकं ।”

— महावंश ५/२७०-७

❖ विभिन्न दृष्टिको विषयमा हेर्नुस, दीघ निकाय ब्रम्हाजाल सूत्र ।

तिनीहरूलाई भकाभक चीवर छुट्टाई सेतो वस्त्र पहिराई भिक्षु संघबाट निकाली दिए★ । यसरी भिक्षु संघबाट निकालिएका अन्य लब्धिकहरू जम्मा साठी हजार (६००००) थिए* । त्यसपछि अरू भिक्षुहरू डाकेर 'तथागत के वादको हुनु हुन्छ' भनी सोधे । तिनीहरूले "महाराज ! तथागत विभज्जवादी" भनी उत्तर दिए । राजाले महास्थविर संग यसरी सोधे— "भन्ते ! तथागत विभज्जवादी हो ?" "हो महाराज**१"

अनि राजाले अब भने संघ परिशुद्ध भयो भनी मौद्गलिपुत्र तिथ्य महास्थविर संग यस्तो निवेदन गरे—

"भन्ते ! संघ परिशुद्ध भयो होइन त ?"

"भयो महाराज !"

"त्यसो भए भन्ते ! संघहरू एकत्रित भएर उपोसथ गर्नु हवस्"

यति भनेर संघलाई चाहिने सबै व्यवस्था गराई अशोक राजा नगरमा प्रवेश गरे । संघहरूपनि सबै जम्मा भएर एक गोल भई उपोसथादि विनय कर्म गरे । यसरी सात वर्षपछि पुनः भिक्षुहरूको मेल भयो । कलंक मेटियो । सबै संघ एक मत भए ।

त्यस बेला त्यहाँ हजारौं भन्दा बढी भिक्षुहरू जम्मा भइरहेका थिए । अनि शासन चिरस्थाइ गर्ने इच्छा भएको संघनायक हुनु भएको मौद्गलिपुत्र तिथ्य महास्थविरले शासन शुद्धि गरेर धर्म संगायना गर्ने विषयमा सबै भिक्षुहरूलाई उत्साहित गरेर सबैको अनुमति तथा राय मिलेपछि यथाविधि ज्ञप्ति राखेर पहिले पहिलेका महास्थविरहरूले भैं षडमिज्ञ यथाविधि ज्ञप्ति आदि राखेर पहिले पहिलेका महास्थविरहरूले भैं षडमिज्ञ र प्रतिसम्भिदा लाभि क्षीणास्रव भिक्षुहरू एक हजार (१०००) छान्नु भयो । छानी सकेपछि एक हजार भिक्षुहरू सबै धर्माशोक राजाको

संविधानत्वमा अशोकराम महाविहारमा पहिलेको महाकाश्यप र यश महास्थविरले भैं धर्म र विनय सम्बन्धी प्रश्नोत्तर गरेर शासन शोधन गरेर धर्म संगायना गरे । त्यसैले भनेको छः—

"अरहन्तानं सहस्सं उच्चिन्तित्वान नायको

वरं वरं गहेत्वान अकासि धम्म संगहं ।

आसोकाराम विहारमिह धम्मराजेन कारिते ।"♦ ।

यसबेला मौद्गलिपुत्र तिथ्य महास्थविरले त्यसबखत निक्कीरहेका अनेक वादविवाद र मत मतान्तरलाई खण्डन गरेर बुद्ध वचनानुसार सूत्र धर्म मिलाई विशाल प्रकरणभाषण गर्नु भयो▼ जसलाई 'कथावस्तु प्रकरण' भनियो ।

यस प्रकरणलाई संगायक महास्थविरहरूले सर्वसम्मति लिएर त्रिपिटकको अभिधर्म पिटकान्तर्गत गरीदियो । यो संगायना मौद्गलिपुत्र तिथ्य महास्थविरको प्रधानतामा भयो । संगायनाको काम नौ महिनामा सम्पूर्ण भयो* । यस बेला धर्माशोक राजा अभिषेक वर्षदेखि सत्र (१७) वर्ष पूर्ण भएको थियो । मौद्गलिपुत्र तिथ्य महास्थविर उपसम्पदा वर्षदेखि (७२) बहत्तर वर्ष पुगेको थियो■ । महापवारणाको दिन संगायनाको काम सर्व सम्पूर्ण भयो । शासनको निमित्त महान सेवा गरेको हुनाले अशोकराजालाई पछि 'धर्माशोक' भने○ । एक हज्जार त्रिपिटक धारी क्षीणास्रव भिक्षुहरू भेला भएर गरेका संगायना भएको हुँदा यो संगीतिलाई 'सहश्रिक' पनि भने । पहिले पनि दुइ संगीति भैसकेको हुँदा यसलाई 'तृतीय संगीति' भने तसर्थ भनेको छः—

"कता भिक्खू सहस्सेन तस्मा सहस्सिका ति च ।

पुरिमा द्वे उपादाय ततियति च वुच्चतीति" ।

॥ समाप्त ॥

★ राजा पठम मेव सकसमयस्स उग्गहितत्तान इमे भिक्खू अञ्ज तित्थिया इमेति जत्वा तेसं सेतकानि वत्थानि दत्त्वा उपब्बाजेसि । "तेमिच्छा दिट्ठिके सब्बे राजाउपब्बजापयि ।" — समन्तपासादिका पृ. ३५; महावंश, ५/२७१

* 'सब्बे सट्ठि सहस्सानि आसं उपब्बजापिता' — महावंश, ५/२७२

** "अपुच्छि धम्मिके भिक्खू 'किं वादि सुगतो इति । विभज्जवादिताहंसु, तं थेरं पुच्छि भूपति ॥

विभज्जवादि सम्बुद्धे होति भन्ते ति आह सो । थेरो आमा ति सुत्वा राजा तुटमनो तदा ॥" — महावंश, ५/२७२-७४; समन्तपासादिका, पृ. ३५

◆ दीपवंश, ७/५७; महावंश, ५/२७३-७८

▼ "यथाते धम्म संगीति तिससथेरापि तं तथा । कथावत्थुप्पकरण परवादत्पमद्दे ।

अभासि तिससथेरो च तस्मिं संगीति मण्डले" — महावंश, ५/२७९-८०; समन्तपासादिकामा

● अयं नवहिं मासेहि धम्म संगीति निट्ठिता । रञ्जो सत्तरसे वस्से द्वासत्ततिसमो इति ।

महापवारणायंसो संगीति संसमापयि । साधुकार ददन्तिव सासनछ्छिति कारणा । - महावंश, ५/२८१-८२; दीपवंश, नं. ७/५९

■ दीपवंश, ७/२५ को हिसाबले (७६) वर्ष हुन आउँछ ।

● हेर्नुस, लेखकको धम्मपदट्टकथा बोधिनी, पृ ४२

○ "धम्मसाकोतिञ्जयित्थ पच्छा पुञ्जेन कम्मना ।" — महावंश, ५/१९१

■ समन्तपासादिका, पृ. ३५

ज्ञान बाहिरबाट र ज्ञानीहुनु भित्रबाट

साधारणरूपमा पढेलेखेकोलाई विद्वान र शिक्षित भन्ने चलन चल्ती छ । तर बुद्धको शिक्षा अनुसार चाल चलन राम्रो भएको, दिलैदेखि कर्तव्य सम्भी काम गर्ने र सेवा भाव रहेको व्यक्तिलाई विद्वान र शिक्षित भनिन्छ ।

आजभोलि त शिक्षा हासिल गरेर विद्वान बन्छन्, त्यसपछि मालिक बनेर अरूलाई अर्ति दिने र दास बनाउन खोज्दछन्, हुकुम चलाउँछन् । वास्तवमा पढे लेखे अनुसार सेवक बनेर ज्ञानी हुनुपर्ने । पुस्तक पढेर बाहिर

बाट ज्ञान हासिल गर्छ तर ज्ञान प्राप्त गरेर आफूले नै महशूस गर्नु पर्ने यो शिक्षित जीवन सफल पनि उपयोगी छ र काम लाग्ने हो । अनि मात्र ज्ञानी बन्न सम्भव हुन्छ । यो कुरा बुझ्नको लागि बुद्ध कालिन घटनात्मक कथा प्रस्तुत गर्छ । म त कथा भन्ने मान्छे ।

खुज्जुत्तरा एकजना श्रेष्ठीकी छोरी थिइन् । कालान्तरमा ती श्यामावतीकी दासी हुन पुगिन् । तिनी काम गर्नेबेला दिलैदेखि श्रद्धापूर्वक काम गर्ने गर्थिन् । तसर्थ खुज्जुत्तरा महारानीलाई मनपर्थ्यो । महारानीलाई जुहीको फूल खूब मन पर्थ्यो । दिनका दिन फूल किन्नको लागि आठ कार्षापण तत्कालीन रूपैयाँ खुज्जुत्तरालाई दिने गर्दथिन् । खुज्जुत्तराले चार रूपैयाँको मात्र फूल किनेर ल्याउँथिन् । चार रूपैयाँ आफ्नो खलितमा राख्थिन् ।

एकदिन सुमनमालीले धर्मदिशना गर्न बुद्धलाई आमन्त्रित गरेको थियो । सुमन मालीले यथा श्रद्धा भोजनदान, सत्कार सम्मान गरेपछि गौतम बुद्धले उपदेश दिदै भन्नुभयो— कुनै पनि व्यक्तिले यस्तो काम गर्नु भएन जसले गर्दा सधैं डराउँदै बस्नु पर्ला । पछि पछुताउन पर्ला । आचरण र व्यवहार राम्रो भए सधैं अरूको विश्वास पात्र बन्न सकिन्छ । विश्वासघातको काम गर्नाले जीवन सुखी हुन सकिदैन । नेवारीमा उक्ति छ— “लुँ लनेगु सछ्छिको, मनु लनेगु छ्छको ।” अर्थात् सुन तौलने सयचोटी, मान्छे तौलने एक चोटी ।

भगवान् बुद्धले उपदेश दिदै फेरि भन्नुभयो— राम्रो नराम्रो काम बुझ्नको लागि विवेक बुद्धि, र ठीक दृष्टि हुनुपर्छ । हृदय पवित्र हुनु पर्छ । विश्वास पात्र बनेर बाँच्न सके मर्ने बेला आनन्द साथ मर्न पाइन्छ । एक दिन त सबै मर्नु पर्ने हुन्छ ।

खुज्जुत्तराले खूब ध्यान दिएर सुनिरहिन् र विचार

■ भिक्षु अश्वघोष

गरिन्— बुद्धले मलाई नै ताकेर उपदेश दिनुभएको जस्तो छ । मैले महारानीको आठ रूपैयाँमा चार रूपैयाँ नाफा खाएको थाहा पाइयो जस्तो लाग्छ । मैले महारानीलाई विश्वासघात गर्ने । यो नाफा खाने काम गरिरहेकोले सधैं डराउँदै दिन काट्दै छु । महारानीले थाहापाएको खण्डमा मलाई बाकि राख्दैन । यो मेरो व्यवहार त राम्रो भएन । एकदिन त सबै छोडेर मर्नु पर्दो रहेछ । मैले दिनका दिन ४ रूपैयाँ नाफा खाइरहेको बानि छोड्न सकेन भने मर्ने बेला पनि सम्भी रहनेछु । तसर्थ यो नराम्रो

काम आजदेखि नगर्ने र बुद्धको शिक्षा अनुसार इमान्दारी बनेर महारानीको सेवा गर्ने सम्यक् संकल्प गर्नेछु ।

खुज्जुत्तरा खुरुकक फूल किन्न गइन् । उसले आठ रूपैयाँको फूल किनेर महारानीलाई दिइन् ।

महारानीले धेरै फूल देखेर सोधे— उत्तरा ! आज यत्तिका फूल कहाँबाट आयो नि ?”

उत्तराले भनिन्— तपाईंले नै दिनु भएको पैसा हो । तपाईंले दिनु भएको आठ रूपैयाँमा चार रूपैयाँको मात्र फूल किनेर ल्याएको थिएँ । आधा मैले नाफा लिने गर्थे । त्यही बचेको पैसाको पनि फूल किनेर ल्याएको छु । आज भगवान् बुद्धको धर्म उपदेश सुनेर बोध भएँ । मैले अपराध गर्ने हजुर ! क्षमा माग्दछु ।

उत्तराले सत्यवादिताबाट महारानी प्रभावित भइन्, खूब खुशी भइन् । रिसाइन । रानीले भनिन् — उत्तरा तिम्रो अपराधलाई क्षमा भयो ।

महारानीले विचार गरिन्— यस्ती अनपढ एउटा अक्षर नजानेकी दासीले भगवान् बुद्धको उपदेश सुनेर बोध भइन् र बुझि लिइन् भने त यो ठूलो कुरा हो । बुद्धको शिक्षा कति कल्याणकारी ! अहो ! बुद्धका उपदेश उत्तराबाटै सुनेर भाग्यमानी बनौं र जीवन सुखमय बनाऔं । महारानीले खुशी भएर भन्नुभयो— उत्तरा ! तिम्री आज देखि दासित्वबाट मुक्त भयो र दरवारको परिवार भयो । तिम्री दिनका दिन भगवान् बुद्ध कहाँ गएर उपदेश सुनेर हामीलाई पनि सुनाउन आउनु । त्यो दिनदेखि उत्तरा महारानीहरूको गुरु बनिन् । उत्तराले जीवन एकदम शान्त स्वभावको भयो । रहन सहन राम्रो भयो । भन मन लगाएर सेवार्गन थालिन् ।

उत्तराले ज्ञान बाहिरबाट सिकेर मनन गरेर आफैले आफ्नो कमजोरी महसूस गरेर भित्रैबाटै ज्ञानी भइन् । ■

स्वार्थी बन्नु हुँदैन

मानिसहरू बढी स्वार्थी बन्नु हुँदैन । स्वार्थ पुरा गर्न खोजेमा एकातिरबाट नाफा भए जस्तो देखिए तापनि अर्को तिरबाट नाश गराएर बस्नु पर्ने हुन सक्छ । त्यसैले स्वार्थ पूरा गर्नमा मात्रै पनि लाग्नु हुँदैन । आफ्नो स्वार्थमात्रै पूरा गर्न खोजेमा के हुनसक्छ भन्ने कुरा बुझाउन पहिले घटिसकेको एक कथा प्रस्तुत गर्दछु—

■ भिक्षुणी धम्मवती

एकादेशमा एक जना धेरै धनाढ्य साहु थियो । उसका दुई जना छोरा थिए । उसका छोराहरू दुई जना दुईटै स्वभाव र तालका रहेछन् । जेठो छोरो खुब दयावान र धर्मात्मा थियो । कान्छो चाहिँ खुब निर्दयी र स्वार्थी थियो । छोराहरू दुई जना दुईटै स्वभावका हुनाले बाबु चाहिँलाई आफू मरिसके पछि आफ्नो धन सम्पत्ति एकजनाले मात्रै छुल गरेर लेला भन्ने पीर र चिन्ता थियो । त्यसैले जे चीज किने पनि दुई दुईवटा किन्ने गर्दथ्यो, पछि गएर स्वार्थी कान्छो भाईले राम्रो चाहिँन्छ भन्ने ठाउँ नपाउने गरी, कसैले बढी लिन नपाउने गरी सकेसम्म मिलाएर आमा बाबु दुवै परलोक भए । छोरा दुई जना मात्रै बाँकी रह्यो ।

आमा बाबु परलोक भै सके पछि जे ठाले स्वार्थीभाईलाई चित्त बुझाउनै सकेन । त्यसरी चित्त बुझाउन नसकिने भएपछि दाजुले भाईलाई भन्यो— “भाई, तिमीलाई मैले चित्त बुझाउन सकिन । म अलग्ग बस्छु, स्वार्थीहरूलाई जति दिए पनि चित्त बुझ्दैन । मलाई पनि परिवार पाल्नु छ ।” भनेर अलग्गै बस्न गयो । भएको धन सम्पत्ति, घर, जग्गा आदि सबै बाँडे । गाउँ-गाउँमा दिइ राखेको ऋणको पैसा मात्रै बाँकि रह्यो । त्यसैले हामी दुवै मिलेर एकपल्ट बुबाले ऋण दिइराखेको पैसा उठाउन जाऔं । तिनसक्नेहरूले सकेसम्म साँव समेत दिएर ल्याउने छन् । नसक्नेहरूले सकेसम्म साऊँ समेत दिएर ल्याउने छन् । नसक्नेहरूले ब्याज मात्र भए पनि तिर्नेछन् । अनि उठाउन बाँकि जम्मै बाँडेर आउँला । तिम्रो भागमा परेको तिमी नै लिन जाउ । मेरो भागको मै लिन जान्छु । अहिले एक चोटिलाई हामी सँगै जाऔं भनेर दाजु भाइ दुवै हिँडे । गाउँ गाउँमा डुलेर पैसा उठाई दाजु चाहिँको रूमालमा पोको पारे । घर पुगे पछि बाँडेर लिउँला भनेर दाजु चाहिँ धुक्क बसे । बाटोमा खानलाई भनेर गाउँमा बस्ने नाता कुटुम्बहरूले

उनीहरूलाई खानापनि दिएर पठाए । अनि दुबै दाजुभाइ एउटा नदिको किनारमा पुगे । उनीहरूको घर जान डुङ्गामा बसेर नदि तर्नु पर्ने रहेछ । डुङ्गा थिएन । डुङ्गा नल्याए सम्मन् खान खाना सिध्याऔं भनेर खानाको पोको फुकालेर दुबैले खाए । तर भाइ चाहिँले खान निल्नै सकेन । उसको मनमा एउटै चिन्ता थियो— “कसरी त्यो दाजुले ल्याएको धनको पोको आफू एकलैको हातमा पार्न सकिएला ।

दाजुले दिंदा त आधी आधी मात्रै दिनेछ । धन सबै आफ्नो गर्नलाई के उपाय गर्नु पर्ला ?” भनेर योजना बनाइ राख्यो । त्यही मात्रै चित्तले पीर ली राख्यो । त्यसैले, उसले मलाई भोक छैन दाजु भनेर यतउता केहि पाइन्छ कि भनेर खोज्न गयो । त्यहाँ एकातिर माटोको घ्याम्पो एउटा फुटेको मिल्काइराखेको देखेर उसले सोच्यो— अब चाहिँ बेस हुने भयो ।” घ्याम्पोका टुक्राहरूलाई पैसा जस्तै चक्का चक्का बनाइ ती जम्मै पैसा पोको पारेको रूमाल जस्तै देखिने अर्को रूमालमै पोको पाऱ्यो त्यो पोको पनि पैसाको पोको जत्रो पाऱ्यो । अनि त्यो पोको आफ्नो लुगा भित्र छोपेर ल्यायो । दाजुले केहि चाल पाएन ।

दाजु चाहिँले आफूले खान चाहेको जति खाई सिध्याएर बाँकि कसलाई दिउँ भनेर खोज्दा कोहि माग्नेहरू नदेखेर नदिमा बस्ने माछाहरूलाई खुवाए । अनि यस्तो आशिका गऱ्यो— यो माछाहरूलाई खुवाएको पुण्य यहाँ नजिकै बस्ने देवताहरू प्रमुख सबै मानिसहरूलाई प्राप्त होस्, यसो भनेर पुण्य अनुमोदन गरि राख्यो । पछि डुङ्गा ल्यायो । दाजुभाइ दुबै डुङ्गामा बसेर नदि तार्न थाले । नदि तर्दा तर्दै दाजु चाहिँलाई निद्रा लागेछ । भाइलाई चाहिँ कहिले आफूसँग भएको घ्याम्पोको-टुक्राहरूको पोको राखेर पैसाको पोकोसँग बदलन पाइएला भन्ने चिन्ताले गर्दा निद्रा लागेन । दाजु चाहिँ सुतिराखेको बेलामा घ्याम्पोको-टुक्राहरूको पोको विस्तारै निकालेर पैसाको पोको सँगै राख्यो । तर दाजु व्युँझने पो हो कि भन्ने डरले दाजुको अनुहार हेरी हेरी पैसाको पोको भनेर लिएको त उहि आफूले राखेको घ्याम्पोको-टुक्राहरूको पोको नै लिएर आफ्नो लुगाको पोकोमा लुकाए । उसलाई हर्ष लाग्यो । “पैसाको पोको मेरो लुगाको पोको भित्र हाली हालें । टुक्रा टाक्रिको

पोको दाजुको अगाडि छँदैछ । दाजुले, हेर्दा घ्याम्पोका टुक्राहरूमात्र देख्यो भने मलाई नै शंका गरेर मेरो लुगाको पोको फुकालेर हेर्नेछ । त्यसैले त्यो टुक्रा टाक्रि भएको पोको पानीमा खसालि दिनु पर्‍यो ।” भनेर डुंगा अलि ढल्केको बेलामा त्यो पोको खसालि दियो । अनि उ चिल्लाएर दाजुलाई उठाइकन भन्यो— “हेर्नोस दाई ! पैसाको पोको खस्यो ।” दाजुले पानीमा हेर्दा पैसाको पोको देख्यो । तैपनि पानीमा ओर्लेर पोको लिन जान सक्ने होइन । अनि भाइचाहिंलाई भन्यो— “भाइ, त्यो पैसा हाम्रो रहेन र खस्यो । भएको भई हाल्यो । मनमा पीर नलेउ ।” भनेर धैर्य गरेर भनि राख्यो ।

भाइचाहिंले बाहिरबाट मात्रै चित्त दुखेको जस्तो अनुहार बनाई राख्यो । भित्रबाट चाहिं दाजुलाई छलेर पैसाको पोको आफ्नो हातमा पारि सकें भनेर धक्क भई बसि राख्यो ।

आ-आफ्नो घर पुग्यो । भाइचाहिं दाजुलाई छलेर पैसाको पोको हातमा पारें भनी हर्ष भएर स्वास्नीलाई “यो धनको पोको हिफाजत साथ राख्नु” भनेर दियो ।

पैसाको पोकोलिने स्वास्नी चाहिंको मन स्थिर रहेन । कतिको पैसा रहेछ, गनेर मात्रै भित्र राख्नु भन्ने विचारले पोको फुकालेर हेर्दा त पैसाको पोको भनेर दिएको त घ्याम्पोका टुक्राहरूको पोको पो रहेछ । अनि हत्त न पत्त गई लोग्ने कहाँ भन्न गईन्— “मलाई दिनु भएको कहाँको पैसाको पोको हो र ? त्यसमा त घ्याम्पोका टुक्राहरू पो छन् ।”

दाजुलाई छलौं भन्दैमा आफै छलियो । यो कुरा दाजुलाई सुनाउनु पनि भएन । उसको मनमा भन डाह भै राख्यो । त्यसैले यो कथाले भनिरहेछ कि स्वार्थी बन्नु हुँदैन । स्वार्थी बनेर एकातिरबाट लाभ गर्न खोज्दैमा अर्कोतिरबाट उल्टो आफूलाई नोक्सान गराएर बस्नु पर्ला । ■

मोहरूपी दाग

■ गौतम 'शिशिर'
श्रीघः, नघःटोल

हृदय शुद्ध नगरी
मन भरि लोभ, डाहा, इर्याको
कालो दाग नपखाली
दश औंला जोडी
शान्तिको खोजीमा
फूल, अक्षता चढाउँदै ।
दियो जलाउँदैमा
तिमीले कहाँ भेट्छौ र बुद्ध ?
एकफेर सोच हृदय तिम्रो
छैन भने शुद्ध
दान, त्याग र तपस्या नगरी
कहाँ पुण्य मिल्छ र डाली भरी
मोह रूपी दाग नपखाली
शान्ति मिल्दैनन् कसैगरी ।
पूजा गर्दैमा ढुंगाको मूर्ति देउता
हुँदैनन् मन शुद्ध नगरी
लाखौं खर्च गरी होश गरे पनि
शान्ति पाउँदैनन् ।
अहंकार छ भने
कहिले हुन्न सिद्ध
मनको कालो दाग पखाल
अवश्य बुद्धको ज्ञान पाउनेछ ।

मैत्री बोधिसत्त्व विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना

मैत्री बोधिसत्त्व विहारमा हरेक शुक्लपक्ष अष्टमीका दिन मासिक बुद्ध पूजा कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको कुरा सर्वविदित नै रहेको छ । सोहि कार्यक्रम अनुसार उक्त स्थानमा संचालित २ महिनाको बुद्ध पूजा कार्यक्रम विवरण यसरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

मिति	बुद्ध पूजा र धर्मदेशना	ज्ञानमाला भजन	जलपान दाता
२०६६/१२/१०	धम्मवती गुरुमां	धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन	पूर्ण मान, मनोज तुलाधर सपरिवार
२०६७/१/९	धम्मवती गुरुमां	धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन	अष्टमाया पुचः धर्मकीर्ति विहार

भगवान् बुद्धले आयुष्मान् राहुललाई देशना गर्नुभएको शिक्षा

■ वीर्यवती

बुद्ध शिक्षामा आधारित तीनवटा पिटकहरू (त्रिपिटक) मध्ये सूत्र पिटकको पाँचवटा ग्रन्थहरू छन् । ती पाँचवटा ग्रन्थहरूमध्ये एउटा ग्रन्थको नाम हो, “मड्डिमनिकाय” । यस ग्रन्थमा १५२ वटा सूत्रहरू संगालिएका छन् । ती मध्ये एउटा सूत्रको नाम हो, “अम्बलट्टिक राहुलोवाद सूत्र” “अम्बलट्टिक” एक स्थानको नाम हो । यस स्थानमा भगवान् बुद्ध स्वयं जानुभई आयुष्मान् राहुललाई देशना गर्नुभएको यस सूत्रलाई अम्बलट्टिक राहुलोवाद सूत्र भनी नामाकरण गरिएको छ ।

शिक्षाकाामी व्यक्तिको चरित्र अध्ययन गरी सुहाउँदो तरिकाले शिक्षा दिनुहुने भगवान् बुद्धले यस सूत्रमा श्रामणेर राहुललाई पनि त्यस समयमा रोचक ढंग (आजभोलीको भाषामा भन्ने हो भन्ने मन्टेश्वरी माध्यम) बाट शिक्षा दिनु भएको देखिन्छ । यस सूत्र अनुसार भगवान् बुद्धले श्रामणेर राहुललाई कानको माध्यमबाट मात्र नभई आँखाको माध्यमबाट पनि शिक्षा घुसानु भएको देखिन्छ । हुनपनि हो, कानबाट मात्र घुसाइएको शिक्षा भन्दा आँखाले हेरी अनुभव गरिएको ज्ञान स्मरण गर्न सजिलो हुँदो रहेछ । भगवान् बुद्धले विभिन्न दृष्यहरू उपमाको रूपमा देखाउनु हुँदै आयुष्मान् राहुलको मनमा ज्ञान घुसाउनु भएको विषयलाई यस सूत्र अध्ययन गरी हामीले पनि यस अमूल्य शिक्षा ग्रहण र मनन गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

पाइला-पाइला पिच्छे खराब र असल कर्महरू रोपिरहेका हामीले यस सूत्र अध्ययन गरी यसले दिएको शिक्षालाई जीवनमा अभ्यास गर्न सकेमा मन, वचन र शरीरको माध्यमबाट रोपिरहेको कर्मरूपी बीऊ नराम्रो क्षेत्रमा भन्दा राम्रो क्षेत्रमा बढि रोप्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ । अर्को शब्दमा भन्ने हो भने आफ्नो मनलाई राम्रो तालिम दिनसकेमा मात्र हाम्रो जीवन गतिलो हुनेछ । फलस्वरूप हामी भाग्यमानी बन्न सक्नेछौं । त्यसैले भनिएको पनि छ, — “मति राम्रो भए गति पनि राम्रो हुनेछ ” । मति सपार्नको लागि के कस्तो तरीकाले आफूलाई परीक्षा गर्नु पर्दो रहेछ भन्ने कुरालाई यस सूत्रमा व्याख्या गरिएको छ ।

त्यसैले हामीले यस सूत्रलाई एकपटक अध्ययन

गरेर हेरौं ।

एकदिन भगवान् बुद्ध साँझ पख आयुष्मान् राहुल रहनुभएको अम्बलट्टिक वनमा जानुभएको थियो । आयुष्मान् राहुलले भगवान् बुद्धलाई बस्नका लागि आसन ओछ्याई पाऊ धुनको लागि लोटापानी राखी चढाउनुभयो । भगवान् बुद्ध ओछ्याइएको आसनमा बसी पाऊ धुनुभयो । त्यसपछि राहुलले भगवान् बुद्धलाई अभिवादन गरी एकातर्फ बस्नुभयो ।

पाऊ धोइसक्नु भएपछि भगवान् बुद्धले लोटापानी अलिकति पानी बाँकी राख्नुभयो । बाँकी भएको त्यो अलिकति पानी राहुललाई देखाउनु हुँदै भगवान् बुद्धले भन्नुभयो ।

“राहुल ! यस भाँडोमा बाकी रहेको अलिकति पानीलाई तिमीले देखेका छौं होइन ? जसरी यो अलिकति पानी अन्य कुनै पनि काम गर्नको लागि प्रयोग गर्न मिल्दैन, त्यसरी नै जुन व्यक्तिले जानी जानी असत्य कुरा गर्न लाज मान्दैन, डराउँदैन भने समाजमा त्यस व्यक्तिको मूल्य पनि यसरी नै थोरै मात्र हुनेछ अर्थात् उ मूल्य हीन बन्नेछ ।”

त्यसपछि भगवान् बुद्धले बाकी रहेको त्यो अलिकति पानी पनि फाल्नुभयो । पानी फालिसकेपछि पनि भगवान् बुद्धले राहुलसंग सोध्नुभयो—

“राहुल ! तिमीले यो भाँडोमा बाकीरहेको अलिकति पानीलाई मैले फालिदिएको पनि देखेका छौं होइन ?”

राहुलले देखे भगवान् शास्ता ! भनी उत्तर दिनुभयो । अनि भगवान् बुद्धले भन्नुभयो—

“हो ! यसरी नै राहुल ! जुन व्यक्तिले जानी जानी बुझ्नु पर्छ असत्य कुरा गर्न लजाउँदैन र डराउँदैन भने त्यस व्यक्तिको मूल्य पनि मूल्यहीन भई फाल्न लायकको हुनेछ । त्यस व्यक्ति बाँचीरहनुको मूल्य नै हुँदैन ।”

त्यसपछि भगवान् बुद्धले त्यस खाली भाँडो घोट्टाएर भन्नुभयो— “राहुल ! तिमीले यो खाली भाँडा घोट्टाएको पनि देखेका छौं होइन ?”

आयुष्मान् राहुलले देखेको छु भगवान् शास्ता भनी उत्तर दिनुभयो । अनि भगवान् बुद्धले फेरि भन्नुभयो—

“राहुल ! जुन व्यक्तिले जानी जानी बुझ्नु पर्छ असत्य कुरा गर्न लजाउँदैन र डराउँदैन, त्यस व्यक्तिको

मूल्य पनि घोप्टाइएको खाली भाँडोको जस्तै मूल्यहीन र खोक्रो हुनेछ । यसरी आफ्नो स्वार्थ पूर्ति गर्नका लागि जानी जानी बुझ्न पचाउदै असत्य कुरा गर्दै खराब कार्य गर्दै हिँड्ने व्यक्तिले समाजमा जस्तो सुकै कुकर्म र पापकर्म गर्न पनि पछि हट्दैन । त्यसैले हे राहुल ! तिमिले ख्याल-ख्यालमा पनि असत्य कुरा गर्दिन भनी संकल्प गर ।”

यसरी नै भगवान् बुद्धले राहुलकुमारलाई फेरि पनि भन्नुभयो—

“राहुल ! ऐनालाई मानिसहरूले आफ्नो रूप हेर्नको लागि प्रयोग गर्छन् । आफ्नो अनुहारमा कुनै दाग र विकृतीहरू भएमा हटाउनका लागि ऐना हेर्ने गर्छन् । यसरी नै हाम्रो शरीर, वचन र मनले कुनै पनि काम गर्दा त्यस कार्यले, वचनले कुनै कुरा गर्दा त्यस कुराले अरूलाई र आफूलाई पनि हीत हुने हो वा होइन भनी आफूले आफैलाई होश राखी ऐना हेरे जस्तै हेरीरहनु पर्दछ । यदि आफूबाट अरूलाई अहित हुने देखेमा तुरुन्त त्यस कार्यलाई रोक्नु पर्दछ । यदि त्यस कार्यले आफूलाई र अरूलाई पनि हीत सुखद् हुने देखेमा मात्र त्यस कार्यको थालनी गर्नु पर्दछ ।

यसरी नै आफ्नो शरीर वचन र मनले कुनै नराम्रो कार्य गरिसकेको रहेछ र त्यसको प्रतिफल पनि नराम्रो तरिकाले भोग्नु पर्नेछ भनी थाहा पाएमा हामीले त्यस दोष युक्त कार्यलाई समाजले देख्ला भनी ढाकछोप गर्न हुँदैन । आफूबाट अज्ञानतावस हुनपुगेको त्यस भूललाई स्वीकार गरी आफूभन्दा ज्ञानगुणले माथि रहेका गुरुजन सो पनि नभए आफू सरहका साथीभाईहरू समक्ष भएपनि पुगी आत्मालोचना गरी माफी माग्नु अति उत्तम हुनेछ । माफी मात्र मागेर पनि पुग्दैन, आफूले गरिसकेको त्यस कुकर्मलाई भविष्यमा फेरि एकपटक दोहरिन नदिनका लागि प्रयासरत रहनुपर्ने हुन्छ ।

आयुष्मान राहुललाई भगवान् बुद्धले दिनुभएको यस शिक्षा अध्ययन गरी हामीले थाहा पाउन सक्छौं, एक शुद्ध व्यक्ति बन्नका लागि आफ्नो मन, वचन, र शरीरबाट हुनपुग्ने कर्मलाई हरेक क्षण ऐना हेरे जस्तै हेरी आफ्ना खराब वानीहरूलाई केलाउदै फाल्न सक्नुपर्दछ । यसरी हामीले आफूलाई आफैले असल मार्गमा डोर्न्याउन मेहनत गर्नु पर्ने हुन्छ । अनि मात्र हामीले आफ्नो जीवन सफल पार्न सक्नेछौं । ■

पञ्चवीर सिंह सिरपाः

पञ्चवीर सिरपाः लःल्हाना कयाच्वनादीम्ह च्वमी प्रेमलक्ष्मी तुलाधर

ने.सं. ११३० एकादशी (२०६६/१२/२८ शनिवाः) कूह् बुद्ध सम्बत् २५५१ व २५५२ या पञ्चवीरसिं सिरपाः विश्वशान्ति विहारय् छ्गू ज्याङ्गवः यासे लःल्हात । बु.सं. २५५१ या उगु सिरपाः प्रेम लक्ष्मी तुलाधर (धर्मकीर्ति ज्ञानमालाया सचीव) व मदन मुनि वज्राचार्ययात २५५२ या सिरपाः माया मानन्धर व डा. कविन्द्र वज्राचार्ययात लःल्हाःगु खः ।

ज्या इवलय् मू पाहां लुम्बिनी विश्वविद्यालया उपकुलपति डा. त्रिरत्न मानन्धर सिरपाः त्याकूपित दसिपौ लः ल्हानादीगु खःसा सिरपाः दाता पञ्चवीर सिंह तुलाधरं दां व उपहार लः ल्हानादीगु खः । डा. मानन्धरं थःगु कार्यालयहे लुम्बिनी विश्व विद्यालय संचालन यायेगु ताः दुगुलिं उगु ज्याय् ग्वाहालि यानादीत इनाप यानादिल ।

दाता तुलाधरं बुद्ध धर्म सम्बन्धि च्वसु यक्को च्वयेत इनाप यासे उकिया सफू पिकायेगु जिम्मा थम्हं काये धयादिल । उगु हे इवलय् “सन्ध्या टाइम्स” न्हिपती पिहां वःगु बुद्ध धर्म सम्बन्धि बांलाःगु च्वसुत मुनाः पिदंगु “पले मिखा” या स्वंगूगु ल्याः नं मूपाहां डा. मानन्धरं विमोचन यानादिल । उगु सफूया विवेचना प्रा. प्रेम शान्ति तुलाधरं यानादीगु खः । सफूया सम्पादक रत्न सुन्दर शाक्यं सम्पादन विषयलय् अनुभव कनादिल ।

सिरपाः त्याकादीपिं प्यम्हं च्वमि भाजु मयजु पिंसं थःगु अनुभव कनादिल । थुकिया निर्णायकपिं रश्मी राजकर्णिकार, मदन रत्न मानन्धर, भिक्षु संघरक्षित व रीना तुलाधर खः । ग्वसाः खलः युवा बौद्ध समूहया अध्यक्ष त्रिरत्न मानन्धरं लसकुस यासे न्हयाकूगु ज्याङ्गवः समूहया उपाध्यक्ष राजा शाक्यं सुभाय् देछाना दीगु खः । सभाया सभापति भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविरं पूण्यानुमोदन यासे नेपालय् जन्म जुयाविज्याम्ह भगवान् बुद्ध, धर्म, संघयात नेपालिपिसं थः याना काये मफयाच्वंगुयात थःगु यानाः काय्त कुतः यायेमागु विचाः प्वंकाविज्यात ।

धम्मपद - २३१

अहं नागो व संगामे-चापातो पतितं
सरं अतिवाक्यं तितिक्खस्स-दुस्सीलो हि
बहुज्जनो ।

अर्थ- संग्राममा धनुषबाट हिकाइएको
वाणलाई हात्तीले सहने जस्तै मैले पनि
कटुवाक्य सहन गर्दछु । किनभने संसारमा
दुःशील नै धेरै हुन्छन् ।

दन्तं नयन्ति समितिं - दन्तं राजा
भिरूहति

दन्तो सेट्ठो मनुस्सेसु - यो ति वाक्यं तितिक्खति

अर्थ- तालिम भएका हात्तीलाई संग्राममा लगिन्छ,
तालिम भएको हात्ती माथि राजा चढ्छ । मनुस्य मध्ये
आत्मदमन भएका तथा कटुवाक्य सहन गर्न सक्नेलाई श्रेष्ठ
भनिन्छ ।

वरमस्सतरा दन्ता- आजनीय्या च सिन्धवा

कुञ्जरा च महानागा - अत्तदन्तो ततो वरं

अर्थ- खच्चर, सिन्धु देशका असल घोडा र ठूलो
हात्ती यी तालिम भएका भए श्रेष्ठ हुन्छ । त्यो भन्दा आफूले
आफैलाई दमन गरी शिक्षित बनाउनु श्रेष्ठ हुन्छ ।

घटना- उपरोक्त गाथाहरू भगवान बुद्धले
कौशाम्बीमा बस्नु भएको बेला आफ्नै सन्दर्भमा भन्नु भएको
थियो ।

बुद्धको समयमा मागण्डीय भन्ने एउटी केटीकी
बुबा आमाले भगवान बुद्धलाई देखेपछि उहाँको रूप, सौन्दर्य
तथा प्रभावशाली व्यक्तित्व देखी अति प्रसन्न भई आफ्नी
छोरी दिन चाहेको थियो । भगवान बुद्धले आफूमा तृष्णा
क्षय भएको तथा बुद्धले कुनै हालतमा उनकी छोरीलाई प्रेम
गर्न सक्तैन भनी भन्नुभएको थियो । यति नै कुरालाई लिएर
मागण्डीयले भगवान बुद्ध देखी बैरभाव राख्न थालिन्
किनभने उनको हिसाबमा बुद्धले उनको सौन्दर्यलाई थुकर
एर हेला गर्नु भन्ने लाग्यो । तर मागण्डीयका बुबा आमा
भने बुद्धको सत्य कुरा बुझी त्यही मागफलमा प्रतिष्ठित
भए ।

■ रीना तुलाधर (बनिया)
'परियत्ति सद्वम्म कोविद'

पछि मागण्डीयको विहे कौशाम्बीका
राजा उद्येन सँग भयो । जब भगवान
बुद्ध कौशाम्बीमा जानु भयो अनि मागण्डीयले
आफ्नो मनमा पाली राखेको रीस इर्ष्याको
बदला लिन सोचिन् । उनी महारानी थिइन् ।
अतः उनीले केही मानिसहरूलाई घूस
खुवाई हातमा लिइन् । भगवान बुद्ध सहित
भिक्षा आउने भिक्षुहरूलाई बेस्करी गालि गर्न
लगाइन् ।

ती खरीदिएका मानिसहरूले भिक्षुहरूलाई
देखेपछि- “तिमीहरू मूर्ख हौ, चोर हौ, उँट हौ, बयल हौ,
गधा, नारकीय पशु हौ” आदि भनी जथाभावी भन्थे ।

वाटोमा यसरी गाली सुनी हिँड्नुपर्दा भिक्षु
आनन्दले भगवान बुद्धसँग भने- “भो शास्ता यहाँ
मानिसहरूले हामीलाई अनेकौं नराम्रो शब्द भनी
गाली गर्छन् । अतः हामी अन्यत्र जाउँ ।” भगवान बुद्धले
भन्नुभयो- “कहाँ जाने आनन्द ?” आनन्दले भने- “अर्को
शहरमा ।”

भगवान बुद्धले फेरि भन्नुभयो- “अर्को शहरका
मान्छेले पनि त्यसरी नै गाली गर्नु भने के गर्ने त ?”

भिक्षु आनन्दले भने- “फेरि अर्को शहरमा
जाने ।” अनि भगवान बुद्धले भन्नुभयो- “आनन्द, त्यस्तो
गर्नु हुन्न । जहाँ समस्या (=विवाद) उत्पन्न भएको हो
त्यसलाई त्यहिँ बसेर समाधान गर्नुपर्छ । त्यो शान्त भएपछि
मात्र अन्त जानुपर्छ । आनन्द क-कसले गाली गर्छ ?”

आनन्दले भने- “दास, नोकरहरू देखि धेरै
नगरवासीले गाली गर्छन् ।” भगवान बुद्धले भन्नुभयो-
“आनन्द ! जसरि संग्राम भूमिमा गएका हात्तीले चारै
दिशाबाट आएको वाणको चोट सहन्छ, त्यस्तै गरी
दुःशीलहरूले भनेको नराम्रो कुरालाई सहनु हाम्रो कर्तव्य
नै हुन आउँछ ।”

भगवान बुद्धले उपरोक्त कुरा भनेर आफ्नै सन्दर्भमा
ती गाथाहरू भन्नुभयो । ■

“अरूलाई अनुशासन गर्नुछ भने पहिले आफै त्यस्तो बनी दिनुपर्दछ, आफूलाई दमन गर्नुपर्दछ । आत्मा दमन गर्नु
नै ज्यादै गान्हो कुरा हो ।” - धम्मपद

सरकार-राजनीतिक मामिला राजनीतिक सहभागिता सम्बन्धमा

मानिसको जनजीवनको व्यवस्थापन प्रणालीलाई नै सरकार भनिन्छ । मनुष्यहरू सामाजिक प्राणी हुन् जो एकलै रहन सक्तैनन्, अतः सामूहिक काम कारवाहीलाई मनन गर्नुपर्छ र यसको लागि सरकार महत्त्वपूर्ण हुन्छ ।

धेरैजसो मानिसहरू सरकारलाई शक्ति, रणनीति, राजनीति दलहरू र संघर्षसँग जोड्छन् । त्यसकारण बौद्धहरू जसले सौहार्दता वा शान्तिमा जोड दिन्छन्, राजनीतिक क्रियाकलापहरूको बारे छलफल गर्ने कुराहरूबाट अलग हुन खोज्छन् । कोही कोही मानिसहरू धर्म र राज्यलाई अलग छुट्याउने कुराको वकालत गरी धर्मलाई अझ राजनीतिबाट टाढा राख्छन् ।

वास्तविकता के हो भने राजनीतिक सहभागिता हरेक नागरिकको अधिकार हो र अपराधी वा यो अधिकार बाट वञ्चित अनागरिकको लागि मात्र यो लागू हुँदैन । नागरिकको हैसियतले आफ्ना दायित्वहरू पूरा गर्न हरेक बौद्ध भिक्षुले पनि कर तिर्नुपर्छ र सैनिक सेवा प्रदान गर्नुपर्छ । गृह त्यागको अर्थ देश छोड्नु होइन र बुद्ध धर्मले व्यक्तिगत मुक्ति मात्र होइन अरूको मुक्तिको उपदेश दिन्छ । फरक फरक भए पनि बुद्ध धर्म र सरकार दुईटैले केही मूल्य कुरा दिनै पर्छ र एकले अर्कोलाई परिपूर्ति गर्ने काम गर्छ अनि कार्यहरू पूरा हुन्छन् । सरकारी आवश्यकताहरूलाई बुद्ध धर्मले शिक्षाप्रद प्रभावद्वारा सहयोग प्रदान गर्नुपर्छ र बुद्ध धर्मका प्रचार प्रसार र संरक्षणको लागि सरकारले सहयोग दिनुपर्छ ।

ऐतिहासिक दृष्टिकोणले हेर्ने हो भने बुद्ध धर्मले राजनीतिक सहभागिताबाट कहिल्यै आफूलाई अलग राखेन र सरकारसँग सधैं राम्रो सम्बन्ध कायम राखे । बुद्धले सम्बोधि लाभ हासिल गर्नु भएपछि धर्मलाई अरू मुलुकहरूमा प्रचार गर्नुभयो र दरबारमा न्यायीपूर्ण सरकारबार उपदेश दिनुभयो । विम्बिसार, अजातशत्रु, प्रसेनजित र उदयन जस्ता भारतीय राज्यहरूका शासकहरू बौद्ध बनी बुद्ध धर्ममा शरणागत भए । पछिबाट तिनीहरू सबै बुद्ध धर्मका संरक्षक भए र बुद्ध धर्मका सत्यहरूलाई राज्य सञ्चालन गर्न, परिपूर्ण समाज निर्माण गर्न र

ले. श्रद्धेय गुरु सिङ युन
अनु. देव काजी शाक्य

मानिसहरूलाई मद्दत गर्न ग्रहण गरे । बुद्धको परिनिर्वाणपछि अशोक, कनिष्क, सिलादित्य र मिलिन्द जस्ता धेरै राजाहरूले बुद्धका उपदेशहरू अनुसरण गरे, धर्म पालन गरी शासन गरे, न्यायपूर्ण सरकार स्थापना गरे र भारतका इतिहासमा गौरवान्वित पन्नाहरू थपे ।

चिनिया इतिहासमा भिक्षुहरू र बादशाहहरू बीच नजीकका सहयोगपूर्ण अन्तरसम्बन्ध थियो । नानयाङ हुइचोङ

(Nanyang-Huichong), फाजाङ सियानसोउ (Fazang Xianshou), किङलियाङ चेनगुआन (Qinglinang Chengguan), उडा फि सुआन (Wuda zhixunA), युलिन तोङसिउ (Yulin Tongxiu) र टियनटाइ फिङ (Tiantai Zhiyi) जस्ता भिक्षुहरूले राजाका दरबारहरूमा सहयोग पुऱ्याए र उनीहरूलाई राष्ट्रिय गुरु दर्जामा उत्कृष्ट स्थान प्राप्त भयो । हुइ लिनले मन्त्री पद पनि पाए ।

सोङवंशका बादशाह वेनले हुइ लिनलाई प्रधानमन्त्री बन्न निम्तो दिएका थिए । हरेक दिन उनले राज्यका धेरै महत्त्वपूर्ण कामहरू सम्हाले र सञ्चालन गरे र उनले “कालो पहिरनमा रहने प्रधानमन्त्री” भन्ने ख्याति प्राप्त गरे । राज्यलाई कसरी शान्ति र स्थायित्व प्रदान गर्ने भन्ने विषयमा गुरु झिङ झानबाट ताङवंशका बादशाह ताङजोङले सल्लाह खोज्थे । गुरु फिङ भानले करुणालाई नै मुख्य लक्ष्य बनाउन उनलाई सल्लाह दिन्थे । बादशाह ताङजोङ खुसी भएका थिए र उनलाई मन्त्री बनाए । मिङ वंशको बेला याओ गुआङ सियायो— चान गुरु डायोयानको रूपमा चिनिन्थ्यो । बादशाह योङले उनका अतुलनीय क्षमताहरूको प्रशंसा गर्दै धर्म निरपेक्ष जीवनमा प्रवेश गर्दै राजाको दरबारमा सहयोग गर्न आदेश पनि जाहेर गरे । मिङ वंशको शुरूमा उनका योगदानहरू राष्ट्रको शान्तिपूर्ण र सुखद भाग्यको लागि अत्यन्त महत्त्वपूर्ण सावित भए ।

वेइ-जिन (Wei-Jin) र उत्तरी तथा दक्षिणी वंशहरूमा दरबारले धेरै संख्यामा अधिकारिक धार्मिक पदहरू स्थापना गरे र ती आजसम्म जापानमा प्रचलनमा छन् । केही समय अधिसम्म तिब्बत धर्मतन्त्रद्वारा शासित थियो । थाइलैण्ड, श्रीलंका र नेपालमा बुद्ध धर्मले सरकार

लाई नेतृत्व प्रदान गर्छ र सरकारले बुद्ध धर्मलाई आदर गर्छ । जापानमा बुद्ध धर्म राज्यको धर्म हो र सबै जापानीहरू र सरकारका सदस्यहरूले त्रि-रत्नलाई आदर गर्नुपर्छ । कोरियाली सरकारले पनि बुद्ध धर्मलाई राज्यको धर्म बनाएको छ र सम्पूर्ण बौद्ध विनयलाई राष्ट्रको निमित्त कुँदैर राखेको छ । यी सबै उदाहरणहरूले बुद्ध धर्म र राज्यका सरकारबीचको अत्यन्त गहिरो सम्बन्ध बारे प्रकाश पार्दछन् । सरकारहरूलाई बुद्ध धर्मको सहयोग र संस्कृति आवश्यक हुन्छ । डा. सन् यात सेनले एकचोटि भनेका थिए— “बुद्ध धर्मको कल्याणकारी कार्य भने कै विश्वलाई मुक्ति प्रदान गर्नु हो, धर्मले नै कानूनका कमिकमजोरीहरूलाई पूरा गरी क्षतिपूर्ति गरिदिन्छ ।

बुद्ध धर्मसँग राज्यका सरकारलाई सौहार्द बनाउने क्षमता मात्र भएको होइन, देशका दुर्गम भागहरूमा समेत द्वेष भावना उन्मूलन गर्दै, राज्यको अनुशासन र नियम पालन नगर्नेहरूलाई पालन गर्न लगाएर र करुणाभरी उपदेशद्वारा परिवर्तन, पथप्रदर्शन गर्न सरकारलाई सहयोग प्रदान गर्न सक्छ । उदाहरणको निमित्त राष्ट्रमा शान्ति र स्थायीत्व प्रदान गर्न त्रिरत्न शरणागत र पञ्चशील महोत्सव पर्वद्वारा पञ्चशील प्रदान गर्नु अत्यन्त उपयोगी हुन्छ । गाउँको सय जना परिवारमध्ये दश जनाले शीलहरू पालन गर्छन् भने दश जना शुद्ध हुन्छन्, एक हजार गृहस्थ परिवारहरूका सय जनाले दश कुशल कर्महरू वा व्यहोरा आफूमा स्थापना गर्न सक्छन् भने सय जनामा मैत्रीभाव आउनेछन् । यही उपदेश हजार घरहरूमा फैलाउन सकेमा यस्ता असल कल्याणकारीहरू हजारौंमा हुन्छन् । एउटा गुणको अभ्यासमा एउटा पापको उन्मूलन हुन्छ र एउटा सजाय कम हुन्छ । एउटा सजाय उन्मूलन भएमा, दश हजार सजायहरू राज्यभित्र उन्मूलन हुन्छ । विना कोशिस यसरी शान्ति सृजना गर्न सकिन्छ ।”

बुद्ध धर्मको सरकारमाथि प्रभाव र योगदान बारे धेरै ऐतिहासिक रेकर्डहरू छन् । केही उदाहरणहरूमा उत्पादन, यातायातको विकास, वातावरणको संरक्षण, सांस्कृतिक योजनाहरू सैनिकहरूका लागि निवास, विद्यालय स्थापना, अस्पतालको लागि अर्थ संकलन र आर्थिक व्यवस्थापन र विज्ञान तथा साहित्यमा विकासको लागि योगदान आदि ।

लडाईको बेला संघर्ष रोकथाम गर्न र स्थायीत्वको लागि काम गर्न बुद्ध धर्मले भूमिका खेलेको छ । उदाहरणका लागि रक्तरञ्जित लडाईंलाई शान्तिपूर्वक र बुद्धिमानीपूर्वक हटाई सात प्रकारले आत्मसमर्पण नगर्ने वा नभाग्ने मगध

राज्यका मन्त्री वर्षाकारलाई बुद्धले धर्म उपदेश दिनुभएको थियो । ताइ वंशको राज्यकालमा आन लुशानको विद्रोहका दिनहरूमा सैनिक आपूर्तिमा निक्कै कमि थियो । परिणामस्वरूप सैनिक कोषका लागि बौद्धहरूले धेरै भिक्षुहरूका प्रमाणपत्रहरू बेचेका थिए जसले गर्दा विद्रोह शान्त पार्नमा धेरै योगदान पुग्यो । दक्षिण सोडका बादशाह गाओजडले याडले नदीको दक्षिणतिर लागेको बेला चान गुरू फडालोलाई राष्ट्रिय मामिलाहरूमा सहयोग गर्न शाही मण्डलमा सम्मिलित हुन निमन्त्रणा दियो । फौजको लागि अन्न अनाज प्राप्त गर्न कडा मिहिनेत गर्नुको साथै सैनिक अभियान वा टोलीलाई रणनीतिक योगदानद्वारा उनी सैनिक अवस्थालाई स्थायीत्व प्रदान गर्न समर्थ भयो । मंगोलियन मानिसहरू मध्य मैदानहरूमा प्रवेश गर्दा मंगोल खानका सल्लाहकार एलु चुकाइले लियु विडभोड नाम गरेका चान भिक्षु जस्तो योगीको क्षमतालाई सदुपयोग गरेका थिए र उनलाई मन्त्री समेत बनाएको थियो । चिनिया हान जातिका ज्यान र सम्पत्तिको रक्षा गर्न र उनीहरूलाई हत्याबाट मुक्ति गर्न लियु विडभोडले शाही न्यायिक समिति स्थापना गर्न सहयोग पुऱ्याए र हान जनजातिका मानिसहरूका भाग्यको स्थिरतालाई मजबूत गरे । आफ्ना सभ्य अनुकम्पाद्वारा कुबला खाँलाई यस्तो प्रभाव पाऱ्यो कि युआन वंशका चान गुरू फोगुओ पुआन मानपदवीद्वारा विभूषित भए । स्पष्ट रूपमा भन्ने हो भने बुद्ध धर्मले राज्यको सरकारलाई सहयोग दिएका र शिक्षित पारेका प्राचीनकालदेखि अहिलेसम्म असंख्य ऐतिहासिक उदाहरणहरू पाइन्छन् ।

ग्रन्थहरूमा कल्याणकारी नेतृत्व बारे बुद्धका उपदेशहरू छरिएर रहेका भेटाउन सकिन्छ । उदाहरणको रूपमा बोधिसत्त्व गोचरोपाय विषय विकुर्वननिदेश सूत्रमा बुद्धले शासकहरूलाई आमाले छोराछोरीबारे चिन्ता लिए जस्तै सर्वसाधारण जनताहरूका चिन्ता लिन उपदेश दिनु भएको थियो र ती शासकहरू कहिल्यै पनि विस्मृतिमा रहनु हुँदैन भन्नुभएको थियो । राजा प्रसेनजितलाई दिएको उपदेश सूत्रमा बुद्धले राजालाई भन्नु भयो, “संसारका मानिसहरूसँग व्यवहार गर्दा शासकले चतुसंग्रहवस्तु (चार पुण्य तरीकाहरू) सिद्धान्त अपनाउनु पर्छ । फलस्वरूप सेवकहरूले आफ्ना दायित्वहरू पूरा गर्छन् र मन्त्रीहरूले सहायता गर्न सक्छन् । दीर्घागम सूत्रमा बुद्धले भन्नुभए अनुसार शासकहरू र मन्त्रीहरू सँगसँगै काम गर्नुपर्छ र एकले अर्काको आदर गर्नुपर्छ । यस्तो गर्न सकेको खण्डमा राष्ट्रले निरन्तर शान्तिको सुखभोग गर्न पाउँछ । “Commentary on the Bei Sutra” वेइ सूत्रका व्याख्या अनुसार बोध भएका

ज्ञानी शासक भूतकाललाई बुझेर वर्तमान विषयमा थाहा पाउनु पर्छ, कुन बेला काम गर्ने, कुन बेला नगर्ने, कुन बेला ढूढ रहने, कुन बेला अरूको कुरा मान्ने, आफू सानो भएर अरूको भलाइ हुने काम गर्ने र समान रूपमा भिक्षा प्रदान गर्ने भन्ने कुरा जान्नु पर्छ ।” कथा सहितको धम्मपदले शासकले गर्नेपर्ने पाँच वटा कुराहरू औल्याउँछन्:—

१. कुनै किसिमको दबावविना जनताहरूलाई नेतृत्व प्रदान गर्ने,
२. विद्वतवर्गलाई सबल बनाउने र समर्थन गर्ने,
३. असल गुणहरूलाई चिन्तन मनन गर्ने र अभ्यास गर्ने
४. इमान्दार र सोभो मन्त्रीहरूलाई विश्वास गर्ने र
५. खेल, रमभ्रम र यताउति नचाहिने कुरामा समय खेर नफाल्ने ।

सुवर्ण प्रभासोत्तम सूत्रले भन्छ, “आफ्नै परिवारको होस् या नहोस् सबैलाई समान व्यवहार गर्ने । सत्य धर्मको राजा बन्ने, राष्ट्रको कुनै एक दललाई मात्र पक्षपात गर्नु हुँदैन । “धर्म राज” पदवी तीनै लोकमा प्रतिध्वनित हुन्छ ।

बुद्ध धर्मका उपदेशहरू र भिक्षुहरूका कृयाकलापहरूले शासक र सरकारबारेको अवधारणामा प्रभाव पार्न सक्छन् र उन्नतिशील सद्भावनापूर्ण समाज स्थापना गर्न सक्छन् । समय र मानिसहरूका मनको नैतिक स्तरलाई शुद्धिकरण गर्दै राजाका अधिकारीले बुद्ध धर्म प्रचार गर्न मद्दत गर्न सक्छ । जिन वंशका श्रेष्ठ गुरु डाओआनले भन्नु हुन्थ्यो, “राजाको समर्थन विना धर्म प्रचार गर्न कठिन हुन्छ ।” कल्याणकारी राजाको निमित्त प्रज्ञा पारमिताको सूत्रले भन्छ, “वास्तविकता वा तथ्यको कारणले गर्दा बुद्धले राजालाई धर्मको संरक्षण गर्न जिम्मा दिनुभएको हो ।” हावाको सामु घाँस निहरे जस्तै सानाहरू आफूभन्दा माथिका अगाडि शिर झुकाउँछन् ।

बुद्धको जीवनकालमा विभिन्नसरार र प्रजेनजित पछि राजा अशोकले चौरासी हजार स्तूपहरू बनाउन लगाए र धर्मलाई जताततै फैलाउन श्रीलंका र अन्य ठाउँहरूमा शिक्षकहरू खटाए । पूर्विय हान वंशका सम्राट् मिंगले चाइ यिन भन्ने अधिकारीलाई प्रसिद्ध भिक्षुहरू काश्यम, मातंग र धर्मरक्षालाई धर्म प्रचार गर्न चीन ल्याउन भारतको पश्चिममा पठाए । बौद्ध ग्रन्थलाई चिनिया भाषामा अनुवाद गराउने काम शाही समितिको संरक्षणमा भयो र अनुवाद केन्द्र समेत स्थापना भयो । उदाहरणको लागि कुमारजीले सम्राट् याओ सिङको समर्थन प्राप्त गरे र पछिल्ला किङवंशका बादशाहले सूत्रहरूका अनुवादका लागि उनलाई अलग्गै घरमा बस्न दिए । उनले सद्धर्म पुण्डरिक सूत्र, मूलमध्यमककारिक र ३८४ वटा खण्डहरू अनुवाद गरे ।

तान वंशका सम्राट् ताइजोङको समर्थनबाट गुरु सुआङ जानले महाप्रज्ञापारमिता सूत्र अनुवाद गरे र १३३५ वटा खण्डहरूसहित विज्ञप्तिमात्रसिद्धि सूत्र अनुवाद गरी चीनभरी नै धर्मलाई चहकिलो ढंगले चम्काउन लगाए ।

आजको धार्मिक स्वतन्त्रता, सरकारको समर्थन र संरक्षणमा बौद्धहरूले सरकारमा शुद्धिकरणको प्रभावलाई आत्मविश्वास र दिगो प्रकारले अगाडि बढाउन सक्छन् । यसकारण बुद्ध धर्मलाई राज्यको समर्थन जरुरी छ र सरकार बुद्ध धर्मप्रति डाही हुनुहुँदैन र मानव कल्याणलाई मात्र पुरस्कार प्रदान गर्दै आवश्यक कुराहरूका बेवास्ता र साना साना कुरामा मात्र ध्यान दिनु हुँदैन । सामाजिक वातावरणलाई राम्रो बनाउन, उन्नत, विकास गर्न र मनलाई शुद्धिकरण गर्ने सबै कार्यकलापहरूलाई उत्साहित पार्नुपर्छ । बुद्ध धर्म प्रत्यक्ष रूपमा समाजसँग सम्बन्धित हुनुपर्छ, यो मानव अधिकार, जनकल्याण र जनसुखसँग सम्बन्धित हुनुपर्छ ।

यस्तो भएकोले बौद्धहरू राजनीतिबाट अलग्ग रहनु खोज्नु हुन्न । व्यक्तिले नाम, दाम, सान, शक्ति र इज्जतको मात्र ख्याल गर्नु हुँदैन । अरूको सेवा गर्ने, दायित्व बोक्ने र समाजको चासो लिने कुरा त्याग्नु हुँदैन । अरूको भलाई गर्न र धर्म फैलाउनको निमित्त बौद्धहरूले राजनीतिलाई बेवास्ता गर्न खोज्नु हुँदैन । बरू आफ्नो तर्फबाट गर्नुपर्ने काम गर्न सक्रिय राजनीतिमा लाग्नु पर्छ । समाजमा कसले राजनीतिलाई बेवास्ता गर्न सक्छ ? संलग्न रहन नचाहे पनि तिनीहरूले समाज र राजनीतिको चासो लिनुपर्छ । आजको बौद्ध उपयुक्त भावना भनेको के हो भने— “सुशासनमा बाधा नपुग्ने गरी सरकारसँग अथवा राज्यसँग माग गर ।”

मंगल कामना !

■ राज शाक्य

चाकुपाट, यल

शुभ मंगल होस् शुभ मंगल होस् सबको सदा मंगल होस्
अनमोल यो मानव चोला, कल्याणकारी बनिरहोस् ।

पाइला नपरोस् रागको पथमा, धर्म पथमा बढिरहोस्
श्रद्धा सुमन सदा फुलेर, सुवासमय यो जीवन होस् । शुभ !

दान शील क्षमा उदाई, मैत्री पूर्ण चित्त होस्
मेटिएर तम अज्ञानको, नित्य प्रज्ञा दीप जलोस् । शुभ !

ध्यान भावना सदा अंगाली, तन, मन, शुद्ध बनिरहोस्
बुद्ध धर्म र संघानु भावले, दुःखबाट मुक्त होस् । शुभ !

■ माधवी गुरुमां

त्याग

समाजमा भन्ने गरिन्छ—
“निसन्तानको लागि धन प्यारो
हुन्छ ।” तर यो भनाई सबै
निसन्तानहरूलाई लागु भएको
देखिएन । किनभने मैले देखेअनुसार
पाटन निवासी धर्मवहादुर धाखाः
पनि एक निसन्तान नै
हुनुहुन्छ । तैपनि अहाँले आफ्नो

क्षमता अनुसारको कोष खडा गरी उक्त कोषको नाम नै
“धर्मवहादुर कोष” राखिदियो । त्यस कोषबाट उहाँले समाज
सेवा कार्यमा मनगरे खर्च गरिरहनु भएको छ ।

समाजमा सेवा पुऱ्याउन सफल दक्ष व्यक्तिहरूलाई
मूल्याङ्कन गर्दै वर्षेपिच्छे एक भव्य समारोह अयोजनागरी
प्रमाण पत्र सहित नगद रू ५० हजार पुरस्कार प्रदान
गरिरहनु भएको छ । त्यति मात्र होइन उहाँले विभिन्न
समाजसेवा सम्बन्धि कार्यमा सक्दो सहयोग स्वरुप चन्दा
प्रदान गर्दै आउनु भएकोछ ।

श्रद्धावान् धर्मवहादुर धाखाःले वर्षेपिनि दिदै आइराख्नु
भएको धर्मवहादुर धाखाः पुरस्कार प्राप्त गर्न सफल
व्यक्तिहरूको नाम मैले थाहा पाए अनुसार यहाँ उल्लेख
गर्न खोजेकी छु—

क्र.सं. पुरस्कार प्राप्त भएको मिति	पुरस्कार प्राप्त गर्न सफल व्यक्ति
१. वि.सं २०५१	श्री दिव्य वज्र वज्राचार्य
२. वि.सं २०५१	श्री हेमराज शाक्य
३. वि.सं २०५३	भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर
४. वि.सं २०५३	भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
५. वि.सं २०५३	भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर
६. वि.सं २०५३	भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविर
७. वि.सं २०६४	धम्मवती गुरुमां
८. वि.सं २०६४	श्री हर्ष मुनि शाक्य
९. वि.सं २०६४	श्री रत्न सुन्दर शाक्य
१०. वि.सं २०६४	श्री महेश्वरलाल वज्राचार्य
११. वि.सं २०६५	जाणशीला गुरुमां
१२. वि.सं २०६५	श्री बुद्धिराज वज्राचार्य
१३. वि.सं २०६५	प्रा.डा.श्री वज्रराज शाक्य
१४. वि.सं २०६५	श्री गणेश माली
१५. वि.सं २०६६	माधवी गुरुमां
१६. वि.सं २०६६	श्री भीमवहादुर शाक्य
१७. वि.सं २०६६	श्री.प. सद्धमराज वज्राचार्य
१८. वि.सं २०६६	श्री भाईलाल महर्जन

यसरी हाम्रो समाजमा चल्दै आएको प्रचलित चलन
अनुसार मानिसका जीवनकालमा मतलब नरहेपनि मृत्यु
पश्यात् गुणगान गरी देखावटी प्रशंसा गर्ने गरिन्छ । तर
धर्मवहादुर धाखाःले मानिसको साँचो गुण उनको
जीवनकालमा नै समाजमा मूल्यांकन गरी प्रस्तुत गर्ने कार्य
गर्नु भएको देखिन्छ । यस सकारात्मक कार्य प्रशंसा गर्न
योग्य रहेको छ । फेरि उक्त समाज उपस्थित सबै व्यक्तिलाई
दिवा भोजनको समेत व्यवस्था गरी आफ्नो उदार हृदयलाई
प्रस्तुत गर्न सफल हुनु भएको छु उहाँ ।

दाता धर्मवहादुर धाखाःको यस कार्यलाई
धन्यवाद दिदै उहाँको दीर्घायु, सुस्वास्थ्य, लाभ होस भन्ने
पनि कामना गर्दछु । ■

निश्चित मद्दु छुकीसं जुइ परिवर्तन

■ आनन्द मानसिं तुलाधर
भोटाहिटि

चेतनशील प्राणी खः भीपिं ।

म्वाय्त कर्तव्य छु खः सिइकेनु ।

सुथय् लुईम्ह सुर्घो बहनी तनीथें ।

न्हू चुलि जाःगु जीवन नं मचाय्क फुइथें ।

निश्चित निरन्तर मरून्हाँ छुकीसं ।

लः पवं तज्याना वनी थें जक न्हाँ ।

छपुलु थौं खनागु वस्तु ।

कन्हय् स्वय्धयां मखने यः ।

थुलिहे जकखः सृष्टी त्वय्का तःगु ।

म्वाना च्वत्तले सुख दुःखं ततः मतः क्यंकाः ।

हिले मफु सुख दुःख या परिभाषा ।

भी सकलें थ्व विश्व पुखूया न्याचार्ये खः

लः न्हयाः वंथाय् वनेमाः भीः ।

परियत्ति शिक्षा वःक्याः

खःगु लँपुइ न्हयाःवनेनु ।

हेतु व प्रत्यय् या आधारय्

म्वाना च्वनापिं खः भी ।

ध्याचलं मकीक त्वैगु पलेस्वाँथें ।

वनेमानि खंला अनहे भीपिं;

चित्र गुप्तं वा धाइबले ।

आधुनिक भियतनाममा बुद्ध धर्मको परिमार्जन

भियतनाम पनि पहिले देखि नै बौद्ध कहलिएको देश हो । यहाँ प्राय जसो सय प्रतिशत जनताहरूमा ९५% प्रतिशत बौद्ध धर्ममा श्रद्धा, आस्था विश्वास गर्ने धर्म प्रचार कहरू मध्ये (१) भारतका जीवक भिक्षु र (२) चीनका मे.ओ.पो भिक्षुहरू हुन् । शान्ति नायक शाक्य मुनी बुद्धको धर्मानुयायीहरूका देशहरू मध्ये यहाँ पनि कुनै एक समय भियतनाम देशमा ज्यादै नै अशान्ति मच्चिएर कयौं मानिसहरू मरेर रगतको खोलो बगेर लामो समय सम्म युद्ध भएको इतिहासको पानामा

■ भिक्षुणी इन्द्रावती

प.स. कोविद

कोरिरहेको कुरो हामी सबैले देख्न, बुझ्न पाइरहेकै छौं । यसरी लामो समयको युद्धले जनताहरूको हृदय रोएको देश भियतनाम प्राचीन इतिहासमा यो देश फुनान Funan चम्पा हो । चिनीया इतिहासहरूको भनाई अनुसार १९२ ईस्वीमा चम्पा नामक राम्रो राज्य स्थापना भैसकेको थियो । भियतनामले स्वाधीनता प्राप्त गर्नु अगाडी फ्रेंच इन्दो चीन Erench Indo China हो । त्यस पछि दुइ राजनैतिक विचार धारा साम्यवाद र प्रजातन्त्रवाद बीचमा उत्तर भियतनाम र दक्षिण भियतनाम देशमा विभाजित भयो । एकातिर धर्मको आस्था गर्ने व्यक्तिगत स्वतन्त्रताको रूपमा रहने दक्षिण भियतनाम भयो, भने अर्कोतिर राज्य गत धर्म नमान्ने उत्तर भियतनाम भए । ९५% प्रतिशत बुद्ध धर्म मान्नेहरूलाई ५% प्रतिशत रोमन कैथोलिकहरूले असह्य दमन गरी दुःख दिए । भिक्षु र भिक्षुणीहरूले स्वतन्त्र रूपमा धर्म गर्न नपाउने गरी भियतनामी बौद्ध स्थितिमा संयुक्त राज्य अमेरिकाका सरकारले दिन दिन Ngo Din Diem लाई सत्तामा दक्षिण भियतनाममा आडदिए पछि धार्मिक अशान्ति पुऱ्याईदियो । बौद्ध भिक्षुहरूलाई अमानविय रूपबाट अपमान गर्ने गरे । सैकडौं भिक्षु र भिक्षुणीहरूलाई पक्रेर टुकमा हालि जबरजस्ती गर्ने कुटपिट गर्ने । असंख्य बौद्धहरूलाई घाइते अवस्थामा पारे । बाटोमा रगतको खोलो बगे । अफ श्रीमती न्हू ले पनि बौद्ध भिक्षुहरूलाई कुटपिट गर्नलगाई यातना दिने गरे । बौद्धहरूको भण्डा फहराउन नदिने गरे । फहराएको भण्डा फहराउन नदिने निषेधाज्ञा गरे । फहराएको भण्डा पनि खोसेर च्यातेरे जलाइ दिए । एक दिन सबै बौद्धहरू भेला भई सरकार विरुद्ध नारा थोकी आवाज उठाई जुलुसको प्रदर्शन गरे । यसरी बौद्धहरू प्रति अमानविय व्यवहार गरेको हेर्न नसकी क्वाम अम विहार Quam Am Temple का जेष्ठ धार्मिक भिक्षु थिक क्वांग दुक thich Quang Duc ले बौद्धहरूको यस्तो भयानक दुखद् स्थितिबाट मुक्त गर्नको लागि पाँच प्रकारको प्रतिज्ञा

गरी आफ्नो शरीरलाई आफैले पेट्रोल खन्यायी आगो जलाएर आत्म दाह गरे ।

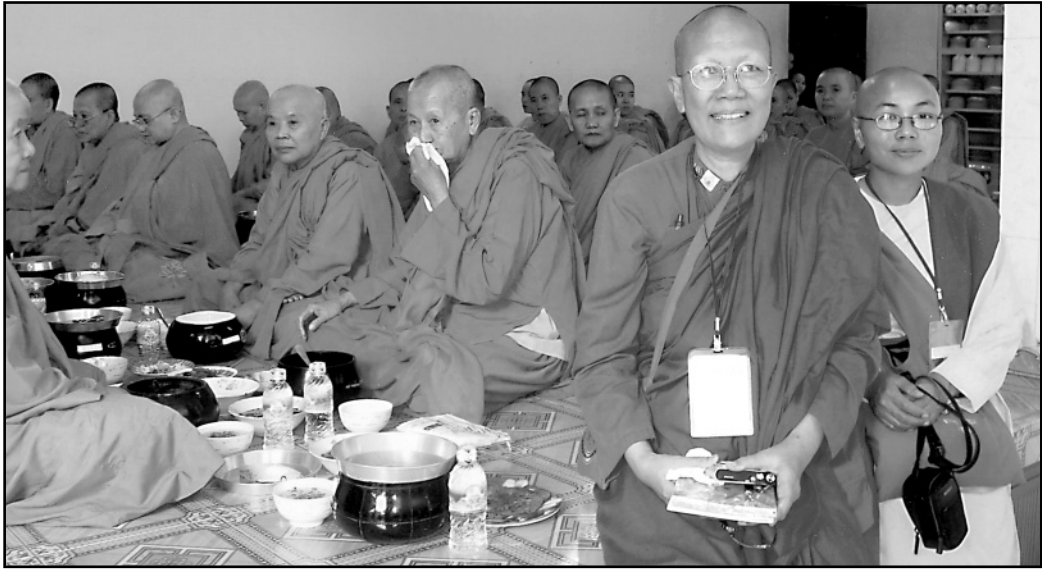
त्यसपछि विस्तारै धर्मको प्रभावद्वारा बौद्ध सम्राटले संस्कारको उल्लेखनीय परम्परालाई दृढ गरी दक्षिणतर्फ संयुक्त प्रयास जारी भयो । अन्तत भियतनाम एकीकरण भयो । एक भियतनाम निर्माण पछि बुद्ध धर्म र संस्कृतिको कार्य भएको सुन्न पाए । जनताको आस्था र श्रद्धा दुइ प्रकारका शासन व्यवस्थाबाट थिचिएर विच्छिडिएर रहन परेन ।

अशान्तिबाट मुक्त भई स्वतन्त्र वातावरण पनि विस्तारै फैलाउँदै ल्याउने छ, भन्ने बौद्धहरूको आशाले मनमा फुल फुलिरहे ।

आधुनिक भियतनाममा बुद्ध धर्मको सन्दर्भमा भन्नु पर्दा बुद्ध शासनिक क्षेत्र उत्थान तर्फ लम्क रहेको पाईन्छ । हुन त मलाई भियतनाम देशको विषय त्यति ज्ञान नभएतापनि आफुले अध्ययन गरी जाने बुझेका केहि शब्दको रूपमा प्रष्टचाउन चाहन्छु ।

गत २०६६ पौष १३-२५ सम्म भियतनामको होचिमिन्ह शहरमा अन्तर्राष्ट्रिय शाक्य धिता सम्मेलन भएको थियो । त्यस सम्मेलनमा भागलिन पूज्यगुरूवर धम्मवती गुरूमांको आज्ञाले मैले शुभ अवसर पाएकी थिएँ । Conference on Buddhist Women सम्मेलनमा सहभागी भएर पनि मैले भियतनामको बुद्ध धर्म सम्बन्धि बुझ्ने मौका पाएँ । हुन त यस शाक्य धिता छैठौं सम्मेलन पनि हाम्रै देश नेपालको लुम्बिनी स्थित गौतमी भिक्षुणी विहारमा भएको थियो । यसवेला धम्मवती गुरूमांका अन्यशिष्यहरू र धर्मकीर्ति विहारका उपासक, उपासिकाहरूबाट सक्दो सहयोग गरी सम्पन्न भएको थियो । यसवेला स्वदेशी र विदेशीहरू गरी जम्मा ३०० जवानले भागलिएका थिए । हाल एघारौं अन्तर्राष्ट्रिय शाक्यधिता सम्मेलन भियतनामको होचिमिन्ह शहरमा भएको थियो । त्यहाँका राष्ट्रपति नदूयुन मिन त्रित (Nduyen Minh Triet) बौद्ध धर्माबलम्बि भएकोले यस सम्मेलनमा देशबाट सहयोग पुर्याइएको हुदां यहाँ भव्यताका साथ कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । भियतनाम देशबाट पनि करीब २००० जवान भिक्षुणीहरूको सहभागिता थियो । भने उक्त सम्मेलनमा जम्मा ४८ वटा देशहरूबाट जम्मा ३०० जवान विदेशीहरूको सहभागिता थियो । शाक्यधिता सम्मेलनबाट Buddhist Women हरूलाई नव् जागरणको शिक्षा दिलाउने एक देशबाट अर्को देश प्रति मैत्री र मित्रताको सम्बन्ध गाँस्ने, बुद्ध शिक्षालाई

फोटो सौजन्य - भिक्षुणी इन्दावती

भियतनामको एक भिक्षुणी विहारमा भिक्षा पात्रमा भोजन गर्नुहुँदै भिक्षुणी समूह

जनमानस सम्म पुऱ्याई बुद्ध शासनिक क्षेत्रलाई उत्थान गर्ने उदेश्य हो । यस सम्मेलनमा बुद्धपूजा गर्ने ध्यान गर्ने, धर्मविषय छलफल गर्ने र नौलो ठाउँको विषयमा निरिक्षण परिक्षण गरी नौलो ज्ञान लिने उदेश्य पनि हो ।

अब आधुनिक भियतनाम बौद्धहरूको गति विधि विषय यसप्रकार छन् । भियतनाम मूलतः सुखावती भुवन प्रति आर्य सम्मतीय निकाय मान्ने महायान देश भएतापनि आठौँ इस्वी शताब्दी अगाडी यहाँ सर्वास्तिवाद निकाय मान्नेहरू थिए । जब पुर्नजागृत दक्षिण भियतनाम पनि पछि गएर नाग स्थविरको नेतृत्वमा स्थापित स्थविरवाद बुद्ध धर्ममा पनि प्रगति भयो । अनि यहाँ उपसम्पदा र वर्षावास धार्मिक कार्यक्रम संचालन हुन गयो । दुई हजार वर्ष देखिको बौद्ध संस्कार प्रवाहित भएको देश आफ्नो परम्परा रीतिथिति अनि कला-संस्कृति अनुरूप यिनीहरू प्रतिको श्रद्धा भाव, भक्ति गौरव गर्ने महायानी हिसाबले अतित बुद्ध अमिताभ बुद्ध, अनागत बुद्ध मैत्रिय बुद्ध, अवलोकितेश्वर बोधिसत्व मंजुश्री बोधिसत्व हुन् भने थेरवादिको रूपमा मान्ने गौतम बुद्ध, सारिपुत्र महामोदगल्यायन, आनन्द र भिक्षुणी प्रजापति गौतमी हुन् । भियतनामका बौद्धहरू एक आपसमा गौरव पूर्वक आदर गर्ने बेलामा Nam Mo Adi da Phat भनेर आदर गर्ने गर्दथे । यसको अर्थ हो नमो अर्को भन्नुपर्दा नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पनि हो ।

यहाँ काम्बोडिया थेरवाद बौद्ध भिक्षुसंग स्थापित भएकोले भियतनाम थेरवाद बुद्ध धर्मको विकास हुन गयो । अर्को महायान बौद्ध धर्म तर्फ भिक्षु, भिक्षुणीहरूले चाइनिज त्रिपिटकका साथै पालि त्रिपिटक पनि अध्ययन गर्ने भयो । यहाँ भिक्षु, भिक्षुणीहरूले स्वदेश अथवा विदेश

गएर बौद्ध धर्म सम्बन्धि डाक्टर, पियचडी अध्ययन पुरा गरी सकेकाहरूले नव भिक्षु अनि भिक्षुणीहरूलाई शिक्षा दिक्षा दिलाउने गर्दछन् । विहार मै परिवेणहरू खोलि बौद्ध भिक्षु भिक्षुणीहरूलाई नियमशीलको तालिम दिने गर्दछन् । पहिले भिक्षुहरूका लागि ४ वटा परिवेणहरू थियो, भने भिक्षुणीहरूको लागि ६ वटा परिवेणहरू थियो, तर हाल सालमा यो भन्दा दोब्बरको संख्याले बढिसक्यो । भने ठूल-ठूला विश्व विद्यालयहरू जम्मा ४ वटा मात्र रहेका पाइन्छन् । यस विश्वविद्यालयमा इङ्लिस भाषाको माध्यमबाट पालि त्रिपिटक र चाइनिज त्रिपिटक ग्रन्थहरू सिकाउने गर्दथे ।

भियतनामीहरू कार्य क्षेत्रमा ज्यादै मेहनती छन् । यस कारण यिनीहरू समयको महत्त्वलाई बुझेर विहान र दिउँसो अफिसको समय भएतापनि साँझ र बेलुकीको समयमा विहार, मन्दिरमा गएर पूजा पाठ गर्ने यिनीहरूको चलन छ । अझ भन्नुपर्दा आइतबारका दिन विहान र साँझको समयमा प्रायः जसो सबै घरपरिवारहरू नै फूल र धूप बोकि विहार, मन्दिरमा पूजा गर्ने गर्दछन् । यस आइतवारका दिन विहान र साँझ विहार अनि मन्दिरमा हजारौँ संख्याको भिडले नित्य पूजा गर्ने गर्दछन् यसैले गर्दा सडकमा साँझ र बेलुकीको समय ट्राफिकको लाम कसिरहेको हुन्छ ।

यस सम्मेलनको बेलामा हामी बसेको भियतनाम विहारको नाम हो किम सड विहार । यहाँ ७० जवान भन्दा ज्यादा भिक्षुणीहरू रहेका छन् । तर यो पनि एक भिक्षुणीहरूलाई शिक्षा दिक्षा दिलाउने सानो होचिमिन्ह शहर क्षेत्रमा रहेको सानो परिवेण थियो । त्यहाँका भिक्षुणीहरू

भन्दछन् यस विहारको नियम कडाइको रूपमा पालन गरिन्छन् । विहान चार बजे उठेर साढे चार देखि साढे ६ बजे सम्म बुद्ध पूजा, ध्यान अनि जलपान त्यस पछि सरसफाइ सिद्धिएपछि आफ्नो समय अनुसार क्लासमा गएर पढ्ने गर्दछन् । भने उपासक उपासिकाहरू पनि आफ्नो समय अनुसार विहान, बेलुकीको समय पूजा पाठ गर्ने गर्दछन् । कति पय बौद्ध विहारहरूमा शिक्षाको क्षेत्रमा अनाथालय खोलेर समाज सेवा गर्दछन् । भने कोहि कोहि भिक्षु, भिक्षुणीहरूले हस्पितलमा मानसिक रोगीहरूलाई ध्यान, बुद्ध पूजा र धर्मदेशना गरी उपचार गर्ने विधि अपनाउथे । कुनै कुनै विहारबाट अनाथ बालबालिकाहरूलाई बौद्ध शिक्षा दिएर तालिम गर्ने गर्दछन । भने भिक्षु, भिक्षुणीहरूले पनि चित्रकला, वास्तुकला र विभिन्न कार्यक्रममा फूलहरूको नाना प्रकारले सजावत गर्ने अथवा मञ्चहरू पनि सिङ्गार्ने गर्दछन् । बुद्ध जयन्तीको दिनमा भव्यका साथ पर्व मनाउने गर्दथे ।

भियतनाममा बौद्ध भिक्षु भिक्षुणीहरूको संख्या जम्मा ५०,००० रहेको बुझिन्छ । यसैले उनीहरूको ठाउँ ठाउँमा भिक्षु संघ र भिक्षुणी संघ संस्था पनि स्थापना भएको पाइन्छन् । यहाँ महायान र थेरवाद दुवै निकायको अस्तित्व रहेतापनि दुवै पक्षहरू मतभेद नगरी वृहत यान भनेर धर्मप्रचार प्रसारमा लाग्नु भियतनामहरूको महत्वपूर्ण

विशेषताको रूपमा लिन सकिन्छ । यस्तै यहाँ भिक्षुणी शासन अभिवृद्धि गर्न धेरै कार्य र कर्तव्यहरू पूर्ण गरिएको मान्न सकिन्छ । अझ कुनै कुनै विहारहरूमा भिक्षुणीहरूले प्रजापति गौतमीलाई भिक्षुणीहरूका पहिलो गुरु सरह मानेर प्रजापति गौतमी कै मूर्ति राखि प्रजापति गौतमी कै सिद्धान्त अपनाएर चीवर वस्त्र पहिरेने र पिण्ड पात्रमा नै भोजन सेवन गर्नेहरू पनि छन् । घुताङ्ग शील नियम पालन गर्ने गर्दथे । यस सिद्धान्त अपनाउने भिक्षुणीहरू बुद्धकै नितिनियम अनुसार जाने हुनाले उनीहरू बुद्धयान भन्ने गर्दथ्यो र आफ्नो प्रव्रजित जीवन बुद्ध शासनमा अपनाउने भगवानको अमूल्य ज्ञानलाई अध्ययन अध्यापन गरी भगवान बुद्धका ज्ञान नभएकाहरूलाई शिक्षा दिएर प्रचार प्रसार गर्नु भिक्षु भिक्षुणीहरूको मूल कर्तव्य थान्दथे ।

यसरी भियतनाम देश लामो समय सम्म दुःख कष्ट सहेर बुद्ध धर्मलाई आफ्नै गतिबाट सक्षम भएको देशको रूपमा लिन सकिन्छ । आजका बौद्ध देशहरूले पनि भियतनामीहरूको इतिहास र वर्तमान अवस्थालाई मनन गरी बुद्ध धर्मलाई प्रचार प्रसार गर्न सकेमा अवश्य पनि विश्वमा बुद्ध शिक्षा प्रसार भइ विश्वमा महाकारुणिक बुद्धको शान्ति फैलिने छ भन्ने कुरामा दुइमत हुने छैन । भवतु सब्ब मंगल ।

ध्यानकुटी मैत्री केन्द्र बाल आश्रमलाई सहयोग

१. भिक्षु अशोक, जितवन विहार, (आजीवन शुल्क)	रु. ५१००/-	३४. बेलमाया गोपाली	रु. १०५/-
२. Mr. Solomon	Rs. 3200/-	३५. निर्मला वनियाँ	रु. १०५/-
३. सचिन शाक्य, बनेपा	रु. २५००/-	३६. शंकर मानन्धर	रु. १००/-
४. भिक्षु धम्मालंकार, श्रीलंका	रु. २०००/-	३७. विजुलिमाया	रु. १००/-
५. स्वयम्भू विरसि, हितलक्ष्मी कंसाकार, पुतलीसडक	रु. २०००/-	३८. सावित्री गोपाली	रु. १००/-
६. भक्तलाल चित्रकार	रु. २०००/-	३९. दिलमाया गोपाली	रु. १००/-
७. अमृत ताम्राकार	रु. १५००/-	४०. प्रेममाया साही	रु. १००/-
८. दीपिका श्रेष्ठ, सिताराम श्रेष्ठ	रु. १५००/-	४१. सानुमाया मानन्धर	रु. १००/-
९. विकासचन्द्र शाक्य, बनेपा	रु. १०००/-	४२. गीता मानन्धर, बालाजु	रु. १००/-
१०. मुकेश झा, जनकपुर	रु. १०००/-	४३. प्रेमकुमारी मानन्धर, अनामनगर	रु. १००/-
११. गंगादेवी मानन्धर	रु. १०००/-	४४. ज्ञानशोभा तुलाधर, क्षेत्रपाटी	रु. १००/-
१२. महालक्ष्मी	रु. १०००/-	४५. सुनिता तुलाधर, क्षेत्रपाटी	रु. १००/-
१३. अमिरा, जीवनी, अञ्जली, अनन्त	रु. ५२५/-	४६. प्रभा कंसाकार	रु. १००/-
१४. रमा साही, कमलादि	रु. ५०२/-	४७. सरोजनी चित्रकार	रु. १००/-
१५. अभिका रानीवारी	रु. ५००/-	४८. परमानन्द बज्राचार्य	रु. १००/-
१६. रोशना तुलाधर, असन	रु. ५००/-	४९. राजेश बज्राचार्य	रु. १००/-
१७. रत्नराज, सहर्नहरा तुलाधर, लाजिम्पाद	रु. ५००/-	५०. सर्वमान चित्रकार	रु. १००/-
१८. दिल्लीहरा वनियाँ, झोड्डे	रु. ५००/-	५१. महेन्द्र बज्राचार्य	रु. १००/-
१९. दुर्गादेवी प्रधान, ठमेल	रु. ५००/-	५२. माणिकमान शाक्य	रु. १००/-
२०. विद्या सागर तुलाधर, सुनिता तुलाधर	रु. ५००/-	५३. भावना बज्राचार्य	रु. १००/-
२१. रूप केशरी ताम्राकार	रु. ५००/-	५४. लिला प्रधान	रु. १००/-
२२. केशचन्द्र शाक्य, बनेपा	रु. ३००/-	५५. प्रविन्द्र तुलाधर	रु. ५००/-
२३. हरिहर मानन्धर, बालाजु	रु. २१२/-	५६. धर्मवीर शाक्य	रु. ५००/-
२४. मन्दिरा मानन्धर	रु. २०५/-	५७. भिक्षु मैत्री, श्रीलंका	रु. १००/-
२५. राधिका साही	रु. २०५/-	५८. भिक्षु शान्तिदेवी, श्रीलंका	रु. १००/-
२६. अञ्जली शाक्य	रु. २००/-	५९. भिक्षु शान्त मैत्री, ललितपुर	रु. १००/-
२७. मिनू चित्रकार, काठमाडौं	रु. २००/-	६०. निरेन्द्र शाक्य, भक्तपुर	रु. २००/-
२८. चम्पादेवी तुलाधर	रु. २००/-	६१. संजय राज श्रेष्ठ, बलम्बु	रु. २००/-
२९. रूपराता तुलाधर	रु. १५०/-		
३०. शान्त कुमार, किम्डोल	रु. १२५/-	मैत्री केन्द्र आजीवन भोजन दाताहरू:	
३१. शान्ति चित्रकार	रु. १२५/-	६२. गौरीशंकर मानन्धर, बनेपा	रु. १५,०००/-
३२. सानुछोरी श्रेष्ठ	रु. ११०/-	६३. विष्णु प्रसाद रञ्जित, क्लेश्वर	रु. १५,०००/-
३३. नानीमाया गोपाली	रु. ११०/-	६४. लक्ष्मी रञ्जितकार, टेकु	रु. १५,०००/-
		६५. दयालक्ष्मी श्रेष्ठ, बनेपा	रु. १०,०००/-

कालेनं परियत्ति शिक्षा श्रवणं एतं मंगलं मुत्तमं

■ चन्द्रशोभा शाक्य

समयमै वा वेला वखतमा परियत्ति शिक्षा अध्ययन गर्नु उत्तम मंगल हो” त्यसैले समय छँदै वच्चा अवस्था देखिनै यस अमूल्यमय शिक्षा अध्ययन गर्नु पर्दछ । यस शिक्षाले व्यवहारीक मात्र नभइ मानसिक सन्तुलनको पनि विकाश हुने भएकोले धेरै लाभदायक छ । यस परियत्ति शिक्षालाई श्रद्धापूर्वक अध्ययन र मनन गरेमा जीवन सार्थकमय बनाउन सकिन्छ । नैतिक र चरीत्रवान वन्न सिकाउँदछ, चेतनशील र जागरूकताका साथ जीवन यापन गर्न सकिन्छ । त्यत्तिमात्र नभई मानसिक रूपमा स्वस्थता प्रदान गर्दछ ।

परियत्ति शिक्षा अन्तरगत भगवान तथागतका रत्नमय अमूल्य शिक्षाहरू ‘तिपिटक’ जुनकी सुत्तपिटक, विनय पिटक, र अभिधम्म पिटक तिनै वटावाट संक्षिप्त रूपमा समावेश गरेका हुन् । जुन तथागत आफैले अनुसन्धान र अन्वेशण गरेर पत्ता लगाउनु भएका सत्य तथ्य संकलन धर्म हुन् । साधारण मानवत्वबाट बुद्धत्व सम्म प्राप्त गरेर संसार सामु भगवान तथागत कहलाउन सफल हुनु भयो । यसरी भिक्षु वा त्यागी जीवनमात्र होइन गृहस्थ जीवनमा पनि यो परियत्ति शिक्षा अध्ययन गर्न आवश्यक मात्र होइन अनिवार्य पनि छ ।

परियत्ति शिक्षाको लेप वा (छाप) स्कूल र विद्यालयका सानासाना विद्यार्थी भाई बहिनीमा लगाउन सकेमा सत्यमार्ग चुन्न सकिन्छ, चिन्तन र मनन गरी खराबलाई पन्छाई अकुशलबाट कुशलमार्गमा अघि बढ्न सकिनेछ । आधुनिक युग वैज्ञानिक र टेक्नोलोजिको तिब्रताको साथ अगाडी बढिराखेको समयमा त्यहि अनुरूप सानै देखि भौतिक सुखतर्फ मात्र आकर्षित भई भौतारिएका हुन्छन् । फलस्वरूप धेरैजसो किशोर किशोरीहरूको माझ दुषित हावा फैलिएरहेको आभाष भइरहेका छन् ।

त्यसोत अरू कुरामा विकाश नभएको पनि होइन आधुनिक समाजमा वाल वालिकाहरू जेहेन्दार छन् शिक्षा आजर्नमा पतिस्पर्धाका होडवाजी पनि छन् तर उनीहरू मध्ये धेरै जसोले शील सदाचार साथ सुखमय जीवन यापन गर्न सकिरहेको देखिदैन । त्यसैले गर्दा समाजमा विसंगतीका दुषित वातावरण माया ममता स्नेह करुणाको सत्ता फैलिएको देखिन्छ । सत्ता म र मेरो मा वलियो जरो गाडिसकेको देखिन्छ । छ । जसको फल स्वरूप लोभ द्वेष र मोहको भावनाले जरो गाडेको देखिन्छ ।

यसरी समयमै सचेत हुन सकिएन भने भोलि लोभ र मोहको जालमा माकुरा फसेभै फसी विपत्ति आइपर्ने सम्भावना रहेको छ । हाम्रो नेपाल सानो देश भएपनि बोक्न नसक्ने अपार बहुमूल्य धार्मिक साँस्कृतिक गौतम बुद्ध जस्ता महान व्यक्तिको जन्मभूमि, कलाकौशलले सम्पन्न छन् विदेशी मुलुक र छिमेकी राष्ट्रहरू धनाध्य देश भएपनि सानो गरीव राष्ट्र नेपाललाई लोभि आँखाले हेर्ने गर्दछन् । यदि हामी समयमा नै सचेत हुन सकेनौं भने यी लोभी नजरले हामीसंग भएका बहुमूल्य पुरूस्कारको रूपमा विस्तारै हात हालेर युरोपियन रहन सहनलाई अंगाल्न लगाउन वेर छैन । त्यसैले प्रत्यक शिक्षण संस्था र संघहरूमा परि यत्ति शिक्षा संचालन गर्न सकेमा भविष्यमा समाजको लागि र देशको लागि कर्णधार व्यक्ति उत्पादन गर्न टेवा मिल्नेछ । अनिमात्र परिवार समाज र राष्ट्रलाई शान्ति प्रदान गर्न सकिनेछ ।

यत्तिमात्र नभइ बुद्ध जन्मभूमि देश, शान्ति क्षेत्रमा साँचिकै शान्तिको ज्योति फैलाउन सफल मिल्नेछ । तथागतको मार्ग दर्शन समेतन सक्ने साँचैको बौद्ध अनुयायी वन्न सक्नेछ । अनिमात्र मंगल हुनेछ कल्याण हुनेछ दुःखवाट मुक्ती पाउनेछ । ■

धर्मकीर्ति पत्रिकालाई सहयोग

धर्मकीर्ति पत्रिकाको उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना गर्दै उपासक विजय बहादुर शाक्य हरिहर भवनले रु. २००/- आर्थिक सहयोग स्वरूप चन्दा प्रदान गर्नुभएको छ । यस मैत्रीपूर्ण सहयोगको लागि धर्मकीर्ति पत्रिकाले उहाँको पनि उत्तरोत्तर प्रगति एवं निरोगी कामना गर्दै साधुवाद व्यक्त गरेको छ ।

जीवन कला

आनन्दसँग जीवन यापन गर्न जान्नुलाई नै जीवन कला भनिन्छ । यसलाई जीवनको अनुशासन पनि भनिन्छ । सांसारिक जीवन यापन गर्नेले त समयानुकूल बुद्धि विवेक पनि पुऱ्याएर चलनुपर्दछ भने खास गरी मनुष्य जीवनको अन्तिम पक्ष वृद्धावस्था सुचारू रूपले चलाउन त भन्नु गाह्यो पर्दछ । शरीरमा शक्ति हुँदैन यस अवस्थामा कमाइ गर्न सबैदेखि, बारम्बार रोगले आक्रमण गर्दछ, सांसारिक रमभ्रम, भोगविलास सबै व्यर्थ जस्ता देखिन थाल्दछन् । छोराछोरी, नाति, नातिनीहरूबाट अपहेलित हुन थालिन्छ । वृद्धावस्थामा आफ्नो साथमा केही धन सम्पत्ति पनि नभएको मानिसको हालत त भन्नु दुःखदायी हुन्छ ।

एकजना विद्वान ब्राह्मणका चारजना छोरा र दुइटी छोरी थिए । ती ब्राह्मणले सबै छोराछोरीलाई राम्ररी पढाएर विवाह पनि गरिदिए । एकसेएक पढेलेखेका बुहारीहरू भित्र्याइयो । बूढाबूढीले आफ्ना छोराछोरीको पढाइ र विवाहहरूमा भएभरका धन खर्च गरे । छोराहरू र ज्वाइँहरूले उच्च उच्च पदमा जागिर पनि पाए । एक दिन बूढा पण्डित अचानक मरे । अब बुढिया एकली भइन् । कतै जाऊँ, केही गरूँ आफूसँग पैसा छैन । बुहारीहरू सासूको कोठामै पस्दैनन् । छोरालाई त भन्नु भेट्नैसम्म फुसद छैन । बल्ल बल्ल छोरालाई केही भन्यो भने म बुहारीलाई भनी दिउँला भन्दथे । बुहारीलाई भन्यो फर्किने, फर्किने, वास्तै नगर्ने । बुढियाले बिहान बेलुका पेटभरी राम्ररी खान पनि नपाउने भइन् । एकदिन बिहान देउताथान जान लाग्दा आफ्ना पतिका साथी एकजना पण्डितजीसँग भेट भयो । आफ्ना मित्रको पत्नी त्यसरी दुब्लाएको देखेर के भयो भनी सोधे । बुढियाले गहभरी आँसु निकालेर सबै वृत्तान्त भनिदिइन् । तब पण्डितजीले म तपाईंको समस्या समाधान गरिदिन्छु, भोलि म दिउँसो एउटा कन्तुर लिएर आउँछु । तपाईंसँग कुरा गर्छु, तपाईं सही थापेर हुन्छ, हुन्छ हो, हो मात्र भन्नुस् सब ठीक हुन्छ ।

भोलिपल्ट एकजना मानिसलाई एउटा कन्तुर बोकाई

■ नरेन्द्रनाथ भद्रराई

पण्डितजीले चोकबाटै “माथि को हुनु हुन्छ” भनी कराए । एउटी बुहारीले देखिन् । कसलाई भेट्न आउनुभएको भनी सोधिन् । फलाना ब्रह्मणको नासो यो कन्तुर उहाँकी धर्मपत्नीलाई बुझाई दिन आएको, उहाँ हुनुहुन्छ कि भनी ती पण्डितले भने । बुहारीले माथि कोठामा हुनुहुन्छ आउनुहोस् भनी कोठामा लागिदिइन् । बुढियालाई नमस्कार गर्दै पण्डितजीले त्यो कन्तुर बुढियाको अगाडि र

खिदिए । उता ती बुहारीलाई कन्तुर र मानिसवारे खसखस लाग्न थाल्यो । अरू बुहारीहरूलाई पनि भनिदिइन् । सबै बुहारीहरू ढोका बाहिर बसेर सुन्न थाले । पण्डितजीले भन्न थाले, ‘हेर्नुहोस् बज्यै ! यो कन्तुरमा तपाईंको पतिले सुन, चाँदी र केही गहना मलाई नासो राख्न दिनुभएको थियो, यसभित्र हजारौंको सम्पत्ति छ, उहाँ त बित्तुभयो अब तपाईंले यसलाई राम्ररी सम्हालेर राख्नुहोला, म तीर्थ जान लागें । लौ यो साँचो घाँटीमा भण्ड्याउनुहोस्’ भन्दै साँचो घाँटीमा भण्ड्याइ दिएर पण्डितजी विदा भएर निक्किए ।

सबै कुरा ढोकाबाहिरबाट बुहारीहरूले सुनिरहेका थिए । पण्डितजी जाने बित्तिकै बुहारीहरू बुढियाको वरिपरि बसेर चिया ल्याऊँ कि भनी एउटीले भनिन्, अर्कीले हलुवा बनाएर ल्याउँछु भनी निस्कन् । अर्कीचाहिँ खुट्टा सुमसम्याउन लागिन् भने अर्कीचाहिँ ओछ्यान तह लगाउन लागिन् ! साँभ पतिहरू आएपछि सबै वृत्तान्त सुनाइदिए । त्यस दिनदेखि त छोराहरू पनि आमाकहाँ आउने, सञ्चो विसञ्चो सोध्ने गर्न थाले ! बुहारीहरूले मीठा मीठा खाना ठीक ठीक समयमा खुवाउने, स्याहारसुसार गर्ने, राम्रा राम्रा लुगा ल्याइदिने गर्न थाले । बीच बीचमा सबैको नजर घाँटीको साँचो र सिरानीको कन्तुरमा जान्थ्यो । कालगतिले बुढियाको मृत्यु भयो । साँचो र कन्तुरको लागि पञ्चायत डाकियो । काजकिरिया सकिएपछि पञ्च भलाद्मीका सम्मुखमा कन्तुर खोलियो । कन्तुरभित्र दर्शन ढुङ्गाका टुक्रा र तेलिया इँटका टुक्रा चारवटा निक्कियो ।

यस्तो पनि हुन्छ जीवन कला ! ■

योग अभ्यास विधि - भाग ५७

रङ्गको रहस्य-४

गत अंकमा रंगको रहस्य अन्तरगत सूर्य चिकित्सा पद्धतिका लागि स्वास्थ्य रक्षाको नियम अनुसार शुद्ध वायु, श्रम व्यायाम, आहार, पानी र शुद्ध भोजन आदि अनिवार्य अंगको भनी उल्लेख गरेको थिएँ सोहि अनुरूप क्रमशः यस अंकमा रंगको रहस्य बुझ्न रङ्ग चिकित्सा अन्तर्गत निन्द्रा अर्थात् शव आसनलाई (योग निन्द्रा) बुझ्नु पर्दछ ।

■ गोपाल प्रधान
रेकी, योगा शिक्षक एवं
प्रा.चि.डा.

शारीरिक श्रम र मानसिक श्रमको

सन्तुलन विग्रन गएमा मानिसहरू धेरै रोगको शिकार हुन पुग्छ । त्यस्ता रोगहरूमध्ये अनिद्रा प्रमुख मानिन्छ । दिनभरि शारीरिक परिश्रममा क्रियाशील हुँदा आरामको जरूरी हुन्छ । आरामका लागि प्राकृतिकरूपमै शरीरले मानसिक तथा शारीरिक आराम प्राप्त गर्न मानिसहरू निदाउँदछ । निदाएको अवस्थामा रक्तसञ्चार-प्रणाली, शारीरिक क्रियाकलाप नहुने र संसारिक गतिविधिको ज्ञान नहुने हुँदा तुलनात्मकरूपले वेहोसी अवस्थामा हुन्छ । निद्रा वा वेहोसीकै अवस्थामा शरीरको कोशिका र तन्तुको पुनरस्थापन, वृद्धि र विकास हुन्छ । मानिसहरूलाई ताजा, स्वस्थ र फुर्तिलो बनाउन पनि नियमित निदाउनु जरूरी हुन्छ । कम उमेरकालाई वढी (१०-१५ घण्टा दैनिक) तथा वयस्क र बुढ्यौलीले कम्तीमा पनि दैनिक ५-६ घण्टा निदाउनु जरूरी हुन्छ । प्रायः बुढ्यौलीमा निदाउने प्रक्रिया घट्दै जान्छ । निद्राको अवधिमा गढवडी भएमा, यसले शरीरमा विभिन्न प्रकारको नकारात्मक लक्षणहरू देखिन थाल्दछ, यसैकारण यी समस्याबाट मुक्तहुन पूर्ण रूपले मानसिक र शारीरिक रूपले आराम अर्थात् निदाउनु पर्दछ ।

निद्रा नलाग्ने कारणहरू:-

अनिद्रामा रोगीहरूको निद्रा गुणात्मक तथा सङ्ख्यात्मक रूपले निरोगीको भन्दा कम हुन्छ । यस्ताव्यक्तिहरू अनिद्राकै कारण आलस्य, थकावट, भर्किने, राम्ररी कुरा बुझ्न नसक्ने हुन्छन् । त्यस्तै बोली अशुद्ध र लर्वरिने हुन्छ । धेरै दिनसम्म अनिद्रा रहने मानिसहरूले निद्राको

क्षतिपूर्ति सुतेर मात्र परिपूर्ति गर्न सक्दैन । त्यसैले अनेक रोगहरू निम्त्याउन सक्दछ । यसरी मानिसहरूलाई निद्राबाट वयस्कलाई भन्दा वृद्धहरूलाई बढि समस्या हुन्छ । त्यस्तै वृद्धहरूलाई निद्राको समस्या जाडो होस् वा गर्मी वाह्रै महिना निदाउन गाह्रो पर्दछ । यस्का प्रमुख कारण उमेर वढ्दै गएपछि आउने मानसिक तनाव हो । जसका लक्षण बारे तल उल्लेखगर्न लागेको छु ।

(१) मानसिक तनाव:-

चिन्ता, तनाव, अत्यधिक खुसी, अनावश्यक सोचाइहरू, उच्च महत्वकांक्षा तथा विभिन्न मानसिक समस्याहरूका कारण अनिद्रा हुनेहरू जिन्दगीभरि आरामको जिन्दगी बिताउन पाएका हुँदैनन् । यस्ता रोगीहरू रातमा ३-४ चोटी ब्युँभने, उठिरहेन तथा आफ्नो भनाइलाई बढाइ चढाइ भन्ने स्वभावका हुन्छन । रात भरको अनिद्रा, बेचैनी र तनावहरूका कारण रातभर ओल्टो कोल्टो फेर्दै रात बिताउँदछ र अन्तमा विहान पख अलिकति अर्थात् केहि समय निदाउन सफल हुन्छन् । ■

न्हूगु जीवनयात भिन्तुना

भगवानयागु दृष्टिं सोथें

बुद्धयागु ज्ञानया रश्मी खःथें

धर्मया पासा धर्म धाःथें

धर्मया फलं पूण्य लाःथें

मांया गर्भं बुयांनं अन्त्य जूथें

पहाडं कुतुंवसानं धर्तिं लहाःफया काःथें

धर्म, कर्म, पूण्यया फलं न्हूगु जीवन ज्वनाः

पूण्य रूपिं बुई पालिख्वाँय्

न्हयाका विज्याम्ह श्याम मान वज्राचार्य ज्यूयात

भिं-उसांय्, ता आयू आशिका यासें

सारगु धर्मरूपिं जीवनयात

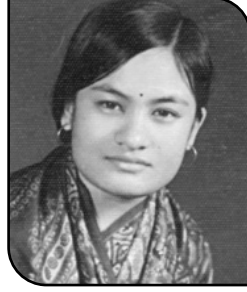
यक्को यक्को "भिन्तुना" देछाना ।

■ प्रेम लक्ष्मी तुलाधर

सम्यक् व्यायाम

साधारणतया व्यायाम भन्नाले यो बाहिरी संसारमा शारीरिक व्यायाम भन्ने बुझिन्छ तर बुद्ध धर्ममा सम्यक व्यायाममा धार्मिक वा धर्माचरणको व्यायाम भन्नाले शरीरलाई स्वस्थ राख्ने, वचनलाई स्वस्थ राख्ने र मनलाई स्वस्थ राख्ने कायिक, वाचिक र मानसिक व्यायाम भन्ने कुरा बुझिन्छ ।

■ विजयलक्ष्मी शाक्य

यो सम्यक व्यायाम बुद्धबाट उपदेशित आर्य अस्तांगिक मार्गमा शील, समाधी र प्रज्ञा मध्यमा समाधि स्कन्धमा पर्दछ । शील विना समाधी र समाधी विना प्रज्ञा प्राप्त असम्भव छ भन्ने कुरा बुद्धको शिक्षामा जताततै पाइन्छ ।

यो महत्वपूर्ण अङ्ग सम्यक व्यायामलाई पञ्चशीलको क्षेत्रमा मात्रै हामीले दिई पालना गर्न सके पनि शीलाचरणले पूर्ण व्यक्ति हुन टेवा दिने हुन्छ ।

यस धर्मानुसार सम्यक व्यायामको अभ्यास भन्नाले चार प्रकारका सम्यक प्रधानको अभ्यास भन्ने बुझिन्छ । ती हुन्—

- १) अनुपपन्नानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय वायामो ।
(उत्पन्न नभइसकेका अकुसल धर्मलाई उत्पन्न नगर्ने ।
- २) उपपन्नानं अकुसलानं धम्मानं पहानाप वायामो ।
(उत्पन्न भइसकेका अकुसल धर्मलाई प्रहान वा छोड्ने अभ्यास गर्ने ।
- ३) अनुपपन्नान कुशलानं धम्मानं पहानाय वायामो ।
(उत्पन्न नभइसकेका कुसल धर्म उत्पन्न गर्ने अभ्यास गर्ने ।
- ४) उपपन्नानं कुशलानं धम्मानं भिय्यो भावाय वायामो ।
(उत्पन्न भइसकेका कुशल धर्म वृद्धि गरी व्यवहारमा निरन्तर अभ्यास गर्ने ।

तथागत बुद्धले बताउनु भएको पंचशील पालना गर्न भनेको कुसल कर्महरू नै हुन् । यी माथि उल्लेख भएको चार प्रकारका अभ्यासहरू पंचशील पालनामा अभ्यासगर्न सकेमा बहुजनको हित सुख नै हुने देखिन्छ । कारण प्राणीघात नगर्ने पहिलो शील पालना गर्दा अकुसल धर्म उत्पन्न नै हुँदैन । यसले व्यक्तिको मानसिक सन्तुलन हुने हुन्छ । अकुसल कर्म

गर्ने राग, द्वेष जस्ता हेतु नभई त्यसको विपाक पनि भोग्न नपर्ने हुन्छ । यही नै आफू भित्रको आन्तरिक मनमा र अरू प्रति पनि मैत्री भाव कायम हुने अभ्यास हुन जान्छ । यो कर्मले वर्तमान अवस्था राम्रा हुने हुन्छ । त्यस्तै अरूको वस्तुहरू धनसम्पति नदिइकन वा स्वीकृति विना नलिने वा नचोर्ने हडप गरी नलिने नठगने वा अरूलाई नफसाउने आदि कर्महरू मनमा छु भने त्यसैलाई वृद्धि गर्दै जाँदा सम्यक व्यायामको

चौथो अभ्यासले पूर्ण हुनु हुन्छ । यस अभ्यासले आफ्नो र अरूको भलो नै हुने देखिन्छ । यसबाट आउने विपाक भोग्न नपर्ने हुन्छ । यसले गर्दा अरू संग शत्रुता नभइ मित्रता नै हुने हुन्छ ।

त्यस्तै अर्को झूठ नबोल्ने चुगुली नगर्ने शील पालना गर्दा कुसल धर्म उत्पन्न भइ अकुसल कर्महरू नगर्ने अभ्यास गर्दा गर्दै सम्यक अभ्यासहरू चारै वटाले पूर्ण हुने हुन्छ । यसरी शील पालना गर्ने व्यक्तिको जीवन वर्तमानको साथै भविष्य पनि सफल हुने हुन्छ ।

उपमाको रूपमा बुद्धकालीन अंगुलीमाललाई हेरेमा पनि यो स्पष्ट हुन आउँदछ कि उनको गुरू भाइहरूले गुरूलाई चुगुली गर्ने अकुसल कर्म गरेकै कारणले उनलाई हत्यारा बनाइदियो । उनको गुरूको ठीक, बेठीक छुट्ट्याउन नसक्ने वा हो, होइन बुझ्नै नसक्ने मिथ्या दृष्टिका गुरुको कारणले नै अहिंसकलाई हिंसक बनाए । अन्ध गुरु भत्त अहिंसकले पनि सम्यक अभ्यासको व्यायामको ज्ञान नभएको कारणले हत्या गर्ने जस्ता अपराध गर्ने काम मनमा उत्पन्न गरेर अनेकौं मानिहरू मारे । यी सबै कुराहरू सरसर्ती हेर्दा बुद्धले बताउनु भएको सम्यक व्यायामको अभ्यासबाट उल्टो धारमा गएको देखिन्छ । हुनत यो उदाहरण २५०० वर्ष भन्दा पनि पुरानो भए पनि वर्तमान समयमा पनि यही नै प्रचलन अधिक रहेको देखिन्छ ।

हिंसाले हिंसालाई, द्वेषले द्वेषलाई र अविद्याले अज्ञानलाई नै निम्त्याउँछ भने जस्तै अंगुलीमालले पनि मानिसहरू माँदै गए । अन्तमा उनले एउटा अन्तिम औंलाको लागि आफ्नो जन्म दिने आमालाई पनि बाँकि नराखी

काट्ने विचारले अगाडी बढे । त्यो समयमा मानिसहरू अति नै भयभीत भए । सबैले उनलाई हत्यारा डांका लुटेराको रूपमा घृणा गरे । सबैसँग उनको शत्रुता नै बढे ।

तर भगवानले उनको पूर्व कुसल कर्मको कारणले उनलाई पंचमहापाप गर्न र गराउनबाट बचाउनु भयो । बुद्ध जस्ता सद्गुरुले अंगुलीमाललाई नरकगामी कुमार्गबाट बचाउनु भयो । आँखा आफूसित भएर पनि अन्धो अंगुलीमालले बुद्धको शिक्षा रूपी प्रकाश पाएर बुद्ध भगवानको उपदेश अंगाली अकुसल कर्म त्यागे मन, वचन, कर्मले कुसल कर्म गर्ने सम्यक अभ्यास वा प्रयत्न गर्न थाले ।

अंगुलीमाल सूत्रमा उल्लेख भए अनुसार पछि उनी यस्तो सत्यवादी भए कि उनको सत्य कृया वा सत्य वचनलाई साक्षी राखी उनले प्रसव पिडा भइरहेको आइमाइलाई पिडाबाट मुक्त होस् भन्ना साथ त्यस्तै हुने भयो । त्यसरी उनले भावी जीवनहरूको रक्षा गरे ।

यस किसिमले उनले अकुसल कर्म छोड्दै कुशल कर्महरू, धर्महरू उत्पन्न गर्दै जीवनमा सम्यक अभ्यासको अभ्यास गर्दा गर्दै पछि अर्हत पद प्राप्त गरे ।

त्यस्तै प्रकारले हाम्रो समाज र देशमा पनि प्रचलित विकृतिहरू हटाउन सम्यक व्यायामको अभ्यास भए बुद्धको शान्ति संन्देश फैलाउन समर्थ हुनेछ । शान्तिले नै मानिस सुखसंग वाँच्न सक्ने हुन्छ । शान्तिको कामना गर्न र गर्ने काममा प्रभाव पार्ने कार्यहरूमा सम्यक व्यायाम भएमा अवश्य पनि शान्ति र समृद्धिको कामना पूर्ण हुने हुन्छ होला । आगामी दिनहरूमा शान्ति छाउने छुन् होला । ■

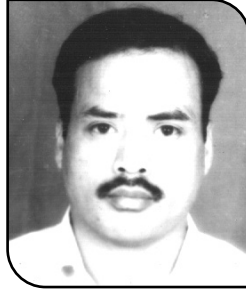
धर्मकीर्ति विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना		
मिति	बुद्धपूजा	धर्मदेशना
२०६६/१२/१०	वीर्यवती गुरुमां	वीर्यवती गुरुमां
२०६६/१२/१७	चमेली गुरुमां	धम्मवती गुरुमां
२०६६/१२/२५	दानवती गुरुमां	दानवती गुरुमां
२०६७/१/१	केशावती गुरुमां	धम्मवती गुरुमां
२०६७/१/९	वीर्यवती गुरुमां	वीर्यवती गुरुमां
२०६७/१/१५	चमेली गुरुमां	धम्मवती गुरुमां
२०६७/१/२३	चमेली गुरुमां	भिक्षु कोण्डव्य
२०६७/१/३१	इन्दावती गुरुमां	इन्दावती गुरुमां

नेपाल बौद्ध परियन्ति शिक्षा परीक्षामा उत्तीर्ण विद्यार्थीहरूको नामावली बुद्ध सम्बत् २५५३ (वि.सं. २०६६) मा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको तर्फबाट संचालित नेपाल बौद्ध परियन्ति शिक्षा परीक्षामा धर्मकीर्ति विहार केन्द्रबाट विभिन्न कक्षामा उत्तीर्ण विद्यार्थीहरूको नामावली यसरी रहेका छन्-

क्र.सं.	कक्षा	पाना नं.	विद्यार्थीहरूको नामावली	श्रेणी
१	१०	८०७३	प्रेमलता तुलाधर	द्वितीय
२	९	१४६२९	प्रीतिवती	द्वितीय
३	९	४१४२	मीना तुलाधर	द्वितीय
४	९	५८९४	पद्मा नकमी	द्वितीय
५	९	५८०७	विजय लक्ष्मी शाक्य	द्वितीय
६	८	९०९२	ध्यानवती	प्रथम
७	८	२९९९	श्यामलाल चित्रकार	द्वितीय
८	८	९०८९	सविता तुलाधर	द्वितीय
९	८	१२६४७	पञ्जावती	आंशिक
१०	७	१११०९	ताराशोभा स्थापित	तृतीय
११	५	९१०९	भावनावती	प्रथम
१२	४	१३८१८	सुमना	प्रथम
१३	३	१३८७७	हिंसी महर्जन	प्रथम
१४	३	१३९६७	चन्द्रश्री	प्रथम
१५	३	१३९७९	यमिका महर्जन	प्रथम
१६	३	१३०५२	पवित्र मानन्धर	प्रथम
१७	३	१३०३३	सिचु मानन्धर	प्रथम
१८	३	१३९७८	सोनिका महर्जन	प्रथम
१९	३	१३०५१	तारा शाक्य	प्रथम
२०	३	१३०३९	नानीहेरा प्रजापति	प्रथम
२१	३	१३०३७	तुसिता	प्रथम
२२	३	१३०३८	सुखिता	प्रथम
२३	३	१३९६६	सरस्वती मानन्धर	प्रथम
२४	२	१५५८९	कारुणिका	प्रथम
२५	१	१५५८६	आभूषण तुलाधर	प्रथम
२६	१	१५५८५	प्रभा अधिकारी	प्रथम
२७	१	१५५८७	खेमिका	प्रथम
२८	६	७४९४	निर्मला नकमी	द्वितीय
२९	६	७५४३	जेनिश नकमी	द्वितीय
३०	५	७६८९	एमन शाक्य	द्वितीय
३१	५	१३९८०	मणिवती	द्वितीय
३२	५	६५२२	प्रेमलक्ष्मी तुलाधर	द्वितीय
३३	५	७२७०	महेश महर्जन	द्वितीय
३४	४	१३९६१	रुसो महर्जन	द्वितीय
३५	४	९७३८	एजन शाक्य	द्वितीय
३६	४	१११२५	बाबुराम गोले	द्वितीय
३७	४	११०७६	अभिषेक रत्न शाक्य	द्वितीय
३८	४	११०९६	सुमित्रा शाक्य	द्वितीय
३९	४	१३९८४	लुनिभा महर्जन	द्वितीय
४०	३	१३०३२	निरुत श्रेष्ठ	द्वितीय
४१	२	१३०४५	रश्मि शाक्य	द्वितीय
४२	१	१५५८८	कमला तामाङ्ग (गोमजा)	द्वितीय
४३	६	१३०५६	विरोसनी	तृतीय
४४	६	५७००	अमिर महर्जन	तृतीय
४५	६	११०९१	नुरी स्थापित	तृतीय

पुर्खाहरूको मानमर्यादा बिना समाज विकाश असंभव

आजको विश्वको भयावह अवस्था भन्नु गलत शिक्षा, सोचाइ, संस्कारहरूको संयोजनबाट समाजको दुरावस्था र त्यही अनुरूप विभिन्न देशहरूको विकरालताको प्रतिविम्ब सिवाय अरु केही होइन। आज हाम्रो समाज होउन् वा अन्य कसैको किन नहोस् यसको वास्तविक विकाश विना कुनै पनि देश र यसको कारणले विश्वको विकाश नहुनु यथार्थ हो। कवाडी रूपी समाज, कवाडी रूपी सामाजिक संस्कार, कवाडी रूपी शिक्षा, कवाडी रूपी भौतिक यन्त्र उपकरणको बाढीबाट विश्व नै कवाडी खानामा परिणत भएकोमा के को आश्चर्य ? यस्तो कवाडीमय संसारको विनाशता नजिकिनुमा के को दुख ?

■ शिशिल चित्रकार

संसार विभिन्न हेतुहरूको संयोजनबाट निर्मित भएका हुन् भने यी विभिन्न हेतुहरूमा विचलन, अप्राकृतिक बाहुल्यता, सांसारिक अधर्मीहरूको चलखेल आदि इत्यादीबाट संसार श्रृष्टी विनाशतिर नगई अरु के हुन सक्दछ ? विश्वको कयौं देशहरूको आर्थिक, स्वास्थ्य, न्यायिक, प्रशासनिक, शैक्षिक, व्यवस्थापकिय समस्या भए भै नेपालमा पनि यी समस्याहरू हुनु नौलो कुरा भएन। देशले आफ्नो परम्परागत शिक्षा, संस्कृति जगेर्ना गर्न नसक्नु, आधुनिकताको नाममा अन्धानुकरण विकशित (?) राष्ट्रहरूको कुशिक्षा, कुसंस्कार, कुपरम्परा भित्र्याउनुमा विश्वको संचार, यातायातको प्रभाव त भयो नै त्यो भन्दा पनि हाम्रो समाजको कस्ता कमजोरी छ र अझ भनौ भने व्यक्तिगत रूपमा हामी सबैको कस्तो अज्ञानता, स्वार्थ वा लोभ प्रवृत्तिको भूमिका छ वा छैन ? नेपालको कुरा वा समाजको कुरा समाजको कुरा वा घर परिवारको कुरा गर्ने हो भने प्राचिन परम्परा आफुभन्दा ठुला बडाहरूलाई मान सम्मान गर्ने परम्परा संस्कृतिको आज कस्तो अवस्था छ वा इतिहासको पानामा मात्र सिमित छ ? आज संस्कृति भन्नाले चाडपर्व, कर्मकाण्डलाई मात्र इंगित गरेको आभाष हुन्छ। के पुराना सोचाईको परम्परा, दैनिक जीवनमा नभइ नहुने व्यवहार संस्कृति होइन ? परम्परागत रूपमा जेष्ठतालाई मान्नु पर्ने परम्परा मान्ने शिक्षा दिनुको साटो आधुनिक शिक्षाको नाममा आफ्नो मौलिक शिक्षा दिन नसक्नु, संस्कृति परम्परा (चाडपर्व मात्र होइन, जेष्ठतालाई मान्नु, आदर गर्नु) लाई तिलाजलि दिनुबाट समाजको दुरावस्था आई देश, विश्व र संसारको ध्वस्तता तर्फ अग्रसर हुनमा के को भाषणवाजी, नारावाजी ? आज आधुनिकता आधुनिक

शिक्षाको नाममा समाजले जेष्ठहरूलाई आदर गर्ने, आफ्नो पुर्खाहरूको मान मर्यादा गर्न नस्कने दानव रूपी मानवको जमात त तयार गरेको छैन ? पुख्र्यौलि सम्पतिको मान सम्मानको अंहता प्रदर्शन गर्ने, घमण्ड तर पुर्खाहरूको मान, शिक्षा, सोचाईगत परम्परालाई कायम नगर्ने, गर्न नखोज्ने दैनिकी घरायसी काम गर्न अलछ्छी हुने तथाकथित आधुनिक पुशताबाट (?) समाजको विकाशको कल्पना गर्नु व्यर्थ छ। विनाशतिर लम्किनुको अर्को विकल्प छैन। आज शिक्षा, व्यक्तिगत सोचाई समाजिक मूल्य मान्यताको पुनर्मुल्याङ्कन, आत्मालोचनाको अति जरुरी छ। धम्मपदको श्लोक संस्मरणीय छ।

अभिवादनसीलिस्स-निच्चं वद्धा'पचायिनो ।

चत्तारो धम्मा वडुहन्ति-आयु वण्णो सुखं बलं ॥

अर्थ:- आफुभन्दा जेष्ठहरूलाई आदर दण्डवत् गर्ने भएकोलाई 'आयु वर्ण, सुख, बल' यी चार वृद्धि हुन्छ। (११०)

आज मानवीय सोच, संस्कारमा पतनको कारणले श्रृष्टि नै विनाशतिर अग्रसर भईरहेको अवस्था र संसारको कुनै पनि शक्ति, महाशक्ति, विकशित राष्ट्र धनी व्यक्ति, कुनै जादुगरी, नौटकीवाजले सही समाधान गर्न सक्दैनन् र संसार ध्वस्त हुनबाट बचाउन सक्दैनन्। यस्तोमा धन, बुद्धि (? कुवुद्धि ?), जादु, भाषणवाजीको के औचित्य ?

संसारको पतन नजिकिंदै आएको अवस्थामा मानवहरूको कर्तव्य के ध्यान केन्द्रित हुन पर्दछ वा कस्तो ज्ञान, धर्मको आवश्यकता छ सबैले सोच्नु अति जरुरी छ। पुनः धम्मपदको श्लोक विचारणीय छ।

यो चे वस्सतंत जीवे-अपस्सं धम्ममुत्तमं ।

एका'हं जीवितं सेय्यो-पस्सतो धम्ममुत्तमं ॥

अर्थ:- उत्तम धर्मलाई नदेखिकन सय वर्षसम्म जिएर बस्नु भन्दा, उत्तम धर्मलाई देखेर जानेर एक दिन मात्र जिउन श्रेष्ठ।

विश्वको विनाशको कारण मानवहरूको मूर्ख्याई नै हुन् भने व्यक्तिहरूमा धर्ममय ज्ञान, पुर्खाहरूको मान सम्मान, सोचाइ, शिक्षाको कदर मान सम्मान गर्न अति जरुरी छ। यसैवाट व्यक्ति स्वयंको समाजको र विश्वको पनि केही हदसम्म कल्याण हुने आशा गर्न सकिन्छ। सबैको कल्याण होस् ! सबैको मंगल होस् !! सबैको भलो होस् !!! ■

भगवान् बुद्धद्वारा किसान गौतमीको उद्धार

बुद्धकालिन समयमा पनि ज्ञानी र अज्ञानी व्यक्तिहरू थुप्रै रहेका छन्। त्यस मध्ये अज्ञानी व्यक्तिहरूलाई भगवान् बुद्धले सुहाउँदो ज्ञान बुद्धि दिएर उद्धार गर्नु हुन्थ्यो। यसरी नै एउटी दुःखी महिला किसान गौतमीलाई पनि उहाँले सुमार्गमा पुऱ्याउनु भएको थियो।

किसान गौतमी समयानुसार विवाह योग्य भइसकेपछि उनको घर-परिवारले एक सुयोग्य वर खोजी विवाह गरेर पठाइदियो। विवाह भएको केही वर्ष वित्ता पनि उनीले सन्तान जन्माउन सकिनन्। फलस्वरूप उनी श्रीमान्को परिवारमा हेलाको दृष्टिमा परिन्। उनीले यस व्यवहारमा रही नर्कतुल्य जीवन बिताइरहिन्।

समय वित्दै जाँदा बल्ल सन्तानको मुख हेर्ने आशा पलायो। उनीले एकदिन एउटा बालकलाई जन्माउन सफल भइन्। त्यस बालकलाई माया ममता र सम्मान दिँदा स्वर्गीय आनन्दको सुख भोग्न थालिन् किसान गौतमीले। किनभने उनीले छोरा जन्माए देखि उनको श्रीमान्को घर परिवारले उनीलाई माया र स्नेह युक्त व्यवहार गर्न थालेका थिए। यसरी किसान गौतमीको सुख सुविधा युक्त नयाँ जीवन सुरु हुन थाल्यो। उनको सुख सुविधाले भरिएको जीवनको प्रमुख कारण नै उनको छोरो थियो। त्यसैले पनि त्यो छोरा किसान गौतमीको मुटुको टुक्रा सरह हुन थाल्यो।

छोरो ५,६ वर्षको हिँसी परेको बालकको रूपमा हुर्किसकेको थियो। एकदिन त्यही छोरोलाई खेलाई रहेकी किसान गौतमीलाई अपभ्रष्ट बज्रपात घटना घट्न थाल्यो। खेलिरहेको छोरोलाई अचानक एउटा सर्पले डसेर मारिदिएछ। मृतक छोरोलाई देखेपछि किसानगौतमीको होश गुम्यो। उनी बहुलाई जस्तै बनिन्। उनी छोरोको शव बोकी रूँदै कराउँदै विभिन्न वैद्य र धामीहरूकहाँ छोरो विउँताइदिन धाउन थालिन्। आखिर उनीले भगवान् बुद्धको शरणमा परे पछि मात्र छोरोले नयाँ जीवन पाउने आशा बोकी बुद्ध समक्ष आग्रह गर्न पुगिन्।

भगवान् बुद्धले उनको वेदना र व्यथा बुझ्नु भई उनीलाई रूँदै औषधीको रूपमा कोही पनि परिवारमा सदस्य नमरेको घरबाट एक मुट्टी तोरी ल्याइदिन अन्हाउनु भयो। होश गुमेकी किसानले कुनै पनि परिवारको सदस्य नमरेको घर नै हुँदैन भन्ने कुरालाई बुझी सकेकी थिइन्। त्यसैले उनीले छोरो विउँताउने आशा बोकी तोरी खोज्न हिँडिन्। उनीले घर घर चहार्दा तोरी त सजिलै

■ सुभद्रा स्थापित

पाउँथिन्। तर परिवारको सदस्य एउटा पनि नमरेको घर भेटाउन सकिनन्। त्यसैले उनी रित्तो हात फर्कनु पर्‍यो। बाटोमा उनीले थाहा पाइन् यस संसारमा कोही पनि व्यक्ति नमरेको परिवार एउटा पनि रहेनछ सबैले आफ्नो परिवारका सदस्य गुमाइ रहेका छन् भने मैले आफ्नो छोरो गुमाउनु परेकोमा किन दुःख मानिरहनु ? भगवान् बुद्धले मलाई संसारको अनित्य स्वभाव महसूस गराउनका लागि नै एक मुट्टी तोरी खोज्नु पठाउनु भएको रहेछ। यो संसारमा जन्मेका प्राणीहरू एक न एक दिन मर्नका लागि नै जन्मिएका हुन्। यो सत्य तथ्य नियम हो यस संसारको। यसरी किसान गौतमीको होश फर्क्यो।

उनी भगवान् बुद्ध समक्ष फर्केर मृत छोरोको जीवन फर्काउने कुरा नगरी आफ्नो नयाँ जीवन विताउन भिक्षुणी संघमा प्रवेश गर्ने अनुनय गर्दै बुद्ध धर्म र संघमा आफ्नो जीवन अर्पण गरिन्। बुद्धको शिष्य बनी उनीले आफ्नो जीवन दान, शील, र ध्यान गर्दै संसारको सत्य तथ्य ज्ञान प्राप्त गरी भाग्यमानी बनिन्। ■

भिंम्ह मचा !

■ अमृत मान शाक्य

यो मां: यो वा: म्वाय् व्यु जित:नं
जन्म जुई धुन जिला वेरथनं वनेमखु
ज्ञानया निग: मिखा दु
कर्मया निपा तुति दु
चंचल मनयात चीगु स्यना व्यु ।
लोकया न्हयोने ज्ञानरत्न जुया म्वाय् व्यु
बुद्ध शिक्षा द:सा जि. धन्य जुई मखा
मखुसा जि जन्म जुयाया वेर्थ वनी
कन्हे कसं धायेमते आ:हे स्यनाव्यू
ज्ञानी जुया: म्वाय् द:सा
जन्म जुयागु सार्थक जुई
मखु धैगु जूसा वरवादयाय् मते खंला
जन्म जुयागु सार्थक ज्ञान चेतना थनाव्यू
यो मां यो वा: जितनं-बुद्ध शिक्षा स्येनाव्यू
ज्ञानी जूसा पापा दर्ई
हारां जुसा लोकं धाई
बोवियांलाई मखु ज्ञानया मिखा छुना व्यु

बौद्ध परियत्ति शिक्षा

■ अमृत शोभा शाक्य

भगवान् बुद्धं ४५ दँ तक्क गां-गामे, नगरं-नगरं चाः चाहिला कना विज्याःगु ८४, ००० धर्मस्कन्धयात स्वंगू पिटकय् भाग थलाः छुटे याना तःगु दु । व स्वंगू पिटक सूत्र पिटक, विनय पिटक व अभिधर्म पिटक खः । भीसं थ्व पिटकत व्वना, न्यना, सय्केगु, सीकेगु अले थ्वीकेगुयात परियत्ति शिक्षा धकाः धाई । बुद्धं कना विज्यागु धर्मयात सय्केगु जुया बौद्ध परियत्ति शिक्षा धाःगु खः ।

भीथाय् वर्तमान नेपालया बुद्ध शासनय् २०१९ सालय् भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरं बुद्ध धर्मयात स्यनेकने यायगु मनंतुना बौद्ध परियत्ति शिक्षा नीस्वना विज्यात । वसपोलयागु देन बौद्ध परियत्ति शिक्षाय् यक्वं दु । अय् जुयाःला वसपोल थौं कन्हे तस्सकं म्हं मफुसानं परियत्ति व्वना च्वनागु धाय्बले तस्सकं लय्ता ।

जि परियत्ति जाँच बिइगु इवले वसपोलं अनुवाद याना विज्यागु अभिधर्मार्थ संग्रह सफू छगू काय्त सुमंगल विहारे वना । उबले जित वसपोलं त्रिरत्न वन्दना सफू छगू बिया विज्याना पञ्चशील प्रार्थना याय्साःला ? धका न्यना विज्यात । जिं सः भन्ते जि परियत्ति व्वना च्वनागु सफू छगू काय्त थन वयागु धका लिसः बिया । उबले वसपोलया न्हयु ख्वा जिं खंका, वसपोलयागु परियत्तिप्रति दुगु मतिनायात चाय्का । अहो ! भन्ते थज्जागु म्हं मफय् धुंक्ल । अय्सां थः मफुगुया च्यूताः मद्दु । तर आः नं परियत्तिया प्रेम दु । आः नं पञ्चशील स्यना बियमास्ते वः । अहो ! भन्ते धन्य खः धया मति वल ।

धाधां जाँचनं वल । थुगुसीया परियत्ति जाँचय् जाँच हले दुहाँ वनेसिकं न्ह्योहे प्रार्थना याय्धुंका निगोध भन्तेनं जाँचयागु मर्यादा ति, गुलि थःके वः उलि जक च्वयाः कापी बुझे या, खुयाः, न्यना जाँच बिइमते धका निर्देशन बिया विज्यात । तर भन्तेया निर्देशनयात पाले मयाःगु छगू निगू घट्नातनं जुल । थजाःगु खनाः जितः मती वन अहो भी विहारे वनेबले न्हयागु कार्यक्रम याय् न्ह्योनं पञ्चशील प्रार्थना याकी । परियत्ति शिक्षा व्वनेबलेनं छगू क्लास व्वनेबले हे पञ्चशील प्रार्थना विधिंनिसँ व्वनेमाः । तर भीसं सद्धम्म पालक, कोविद थ्यंकानं आधार शिक्षायात हे पाले मयात धाःसा बुद्ध धर्म यात गय् सय्के फइ गय्

थ्वीके फइ ? छु जि सद्धम्म पालक पास जुल, कोविद पास जुल धका धाय्त व प्रमाण-पत्र व्वय्त जक परियत्ति व्वनेगु खःला ? भीसंला परियत्ति व्वनाथँ धर्मयात थ्वीकाः पाले याय्त परियत्तिया आधार दय्काः प्रतिपति व प्रतिवेद तक्कं थ्यंके फय्केत परियत्ति व्वने माःगु थँ च्वँ । भीसं थःगु व्यवहार बाँलाका, थः उदाहरण जुयाः मेपिन्त बुद्धं कना विज्यागु धर्म स्यने फय्केत परियत्ति व्वने माःगु थँ च्वँ । उकिं परियत्तिया व्वमिपिसं प्रमाण-पत्र व्वय्त मखु थः हे प्रमाण-पत्र जुयाः व्वय् फय्माः धका भिन्तुना च्वना । ■

मां

जितः यःगु शब्द मां खः

मांया मतिनाय् जि व्वलंगु खः

मांया संस्कारं जि शिक्षित जूगु खः ।

मां छम्ह सहनशीलता दुम्ह खः

मां छम्ह जननी नं खः

मां छम्ह मायासागरया खानी नं खः ।

उकिं थौं, मांया गुण क्यनेवा

मांया अर्थ थुइकेवा

मांया महत्व कनेवा ।

मां छम्ह हलू थें बांलाकीम्ह खः

मां छम्ह चि थें मिलनसारम्ह खः

मां छम्ह मि थें जुयाः सेवा भावनां जाम्ह खः ।

मांया रूपं अनेक गुण नं खंकेफु

मांया रूपं छम्ह म्हेयाय् नं जुइफु

मांया रूपं छम्ह भौमचा नं जुइफु

मांया रूपं हे छम्ह ज्ञानी गुणीम्ह मिसा नं जुइफु ।

मांयागु संस्कारं छम्ह मचा सक्षम जुइ

मांयागु संस्कारं छगू परिवार सक्षम जुइ

अले मांयागु संस्कार व गुणं छगू टोल, दे नं वने जुइ ।

भीपिं बांलाःगु लंपुई पलाः छीत मांयागु आशिर्वाद नं कायेमाः

मांयागु आशिर्वादं न्हयागु ज्या नं पूवनी

उकिं थौं मांयागु शब्द थ्वय्केवा ।

■ समा शाक्य

ओकुवहाल, थपाहीटी
ललितपुर,

चित्त शुद्धिकरण—धर्म तथा सुखको मार्ग

धर्म के हो सही अर्थमा सम्भरेर बुझेर धर्म रसलाई पान गर्न सक्ने व्यक्ति सुखपूर्वक सन्तुष्ट भएर जीवनयापन गर्न सक्ने हुन्छ । ऊ सार्थकतापूर्वक जीवन निर्वाह गर्न सक्ने हुन्छ । धर्मलाई बुझ्ने सम्भनेले जीवनको सत्य, तथ्य, यथार्थता र वास्तविकतालाई बुझ्छ र सो अनुसार आफ्नो स्वभाव, बानी, व्यहोरा, सोच विचारलाई ढालेर जीवनयापन गर्दछ ।

■ देवकाजी शाक्य

वास्तवमा मानिसले अनुभव गर्ने सुख र दुख उसको चित्तसँग जोडिएको हुन्छ । मानव चित्तले विषयलाई जान्दछ, चिन्दछ, मनन गर्दछ, चिन्तन गर्दछ र ज्ञान लिन्छ । चित्त अर्थात यसको पर्यायवाची शब्द मन, हृदय, चेतनाको अवस्था, चेतना या अन्तकरणले रूप, शब्द, रस, स्पर्श र धर्मलाई आलम्बन गर्दछ । चिन्तन मात्र पनि चित्त हो भने कहिले यो रागमय, कहिले दोषमय र त कहिले मोहयुक्त हुन्छ ।

चित्त अत्यन्त सुक्ष्म, अत्यन्त चञ्चल, एकै ठाउँमा स्थिर हुन नसक्ने प्रकाशनको बेगभन्दा पनि छिटो कता कता तुरून्त पुग्न सक्ने हुन्छ । क्षण क्षणमा नै उठ्ने नाश हुने र परिवर्तन हुने कारणले यसलाई “चित्त विचित्ताय चित्त” भनिन्छ । एक चित्तलाई संयम गर्न सक्नु भनेको मारबाट मुक्त भएर सुख प्राप्त गर्न सक्नु हो । शरीर, बोली र मनबाट हुने जति पनि कार्यहरू हुन, सबै चित्तद्वारा नै सम्पादित हुन्छ ।

एक जना चित्रकारले चित्र कोर्नुभन्दा अगाडि चित्रबारे अनेक कुराहरू सोच्छन्, चित्तमा उसले चित्रबारे सङ्कल्प विकल्प गर्छ, चित्रलाई कस्तो रूप दिने, यसमा कस्तो कस्तो रङ्ग पोत्ने, कसरी सजाउने आदि कुरा सोच्छ । चित्रकारले सर्वप्रथम चित्र संज्ञा उत्पन्न गर्छ र यस अनुसार चित्रलाई सजाउन, राम्रो बनाउन अनेकौं चित्त उत्पन्न हुँदै जान्छन् र अन्तमा चित्र तयार हुन्छ । यसरी आलम्बनहरूद्वारा विभिन्न किसिमले चित्त प्रवर्तित हुँदै गई सबै कुरा चित्तद्वारा नै सम्पादन हुँदै जान्छ ।

चित्त स्वभावतः प्रभास्वर एवं परिशुद्ध हुन्छ । बाहिरबाट आउने क्लेशबाट नै चित्त दुषित, उपहत र उपक्लिष्ट हुँदै जान्छ । राग, द्वेष र मोह जस्ता अकुशल धर्मबाट नै चित्त उपक्लिष्ट हुँदै जान्छ । यसरी नयाँ नयाँ

आलम्बनद्वारा चित्तमा आसक्ति, द्वेषभाव आदिमा प्रवृत्त हुँदै जान्छ ।

यसैले संयुक्त निकायमा चित्तलाई बाँदरसँग तुलना गरिएको छ । चित्तमा चञ्चलता बढ्दै गएपछि संसारका विषयहरूमा बाँदर एक हाँगाबाट अर्को हाँगामा भुण्डिँदै गए जस्तै चित्तको टाँसिने प्रवृत्ति पनि बढ्दै जान्छ । एउटै चित्तभित्र अनेकौं लोक-नरक, स्वर्ग, तिर्यक लोकको उत्पत्ति भएको हुन्छ ।

चित्तको अवस्था अनुसार मनुष्यले ती लोकहरू अनुभव गर्दछन्, रोज्छन्, ग्रहण गर्छन् । मनले गर्ने कार्यहरूले नै विभिन्न लोकहरू निर्णय गर्छन् । बुद्धले भन्नुभएको छ, “मनलाई चोखो पार, मन बाहिर केही कुरो छैन ।” बुद्धले भन्नुभएको छ, “धेरै कल्पहरूसम्म आफ्नै मनसँग मैले संघर्ष गरेँ र अहिले म बुद्ध बन्न सफल भएँ ।” ती नौ लोकहरूका सबै कुराहरू मनले नै सृजना गरेको हो ।

चित्तको अभावमा मानिसले देखेर पनि नदेख्ने हुन सक्छ, सुनेर पनि नसुन्न सक्छ र चित्तको सहायताद्वारा मानिसले सुखात्मक र दुखात्मक अनुभूति गरी हर्ष र दुख प्राप्त गर्छ तर कुनै पनि व्यक्ति चित्तरहित रहन सक्तैन । काथिक, वाचसिक र मानसिक कर्ममा चित्त नै प्रेरक हुन्छ, अग्रगामी हुन्छ । चित्त अनुकूल नै मानिसहरू कर्ममा प्रवृत्त हुन्छन् । चित्त दुषित हुँदै गएपछि मानिसहरूका चरित्र, स्वभाव दुषित हुँदै जान्छ भने यो शुद्ध हुँदै गएपछि उनीहरूका व्यक्तित्वमा पनि चहक बढ्दै जान्छ ।

संयुक्त निकायमा यस संसार केद्वारा परिचालित हुन्छ, कुन धर्म छ जसमा सबै वशीभूत हुन्छन् भन्ने प्रश्नको उत्तरमा चित्तेन नियति लोको, चित्तेन परिकस्सति । चित्तस्स एकधम्मस्स सब्बेव वसमन्वगु ति भनिएको छ । चित्त नै संसार र निर्वाणका कारण हुन् । चित्त नै कर्म हो, जुन जुन रूपमा चित्त प्रवृत्त हुन्छ, सत्त्वले त्यस्तै त्यस्तै कर्म गर्दछ ।

जीवनको प्रथम क्षण “प्रतिसन्धि” बाट नै चित्त संसरण हुँदै भवंगको रूपमा “प्रतिसन्धि” क्षणबाट मरण क्षण पूर्वसम्म प्रवाहरत रहन्छ । यही चित्तले मरण क्षणमा च्युति चित्तको नामबाट प्रवृत्त भई वर्तमान भवलाई अवसान गरी अनागत भवको सृष्टि गर्छ ।

जब चित्त क्लेशमा प्रवृत्त हुन्छ, अनेकौं दुःखहरूले जन्म लिन्छन् । विविध विषयहरूमा आसक्त भएपछि मानिसहरू बन्धनयुक्त हुन्छन्, अनि उनीहरू दुखी हुन्छन् । राग, द्वेष र मोहबाट अलग हुन सकेपछि मात्र भवबन्धनबाट उनीहरू मुक्त भई निर्वाण प्राप्त गर्न समर्थ बन्छन् ।

मनोनिवारण सुत्त अनुसार जहाँ जहाँबाट मन अर्थात् चित्तलाई हटाउन सकिन्छ, त्यहाँ त्यहाँबाट दुःख हटेर जान्छ । आफ्नो चित्तलाई वशमा राखेर पाप कार्यलाई हटाउन सकेमा मानिसले आफूलाई दुखबाट छुटकारा प्रदान गर्न सक्छ ।

पुरिस-सुत्रमा लेखेको छ—मानिसको चित्तमा रिस, राग, लोभ द्वेष, मोह आदि पाप चित्त उत्पन्न हुने वित्तिकै बाँसभित्र तामा उम्रँदा बाँसलाई नै नष्ट गरे जस्तै चित्तले ऊ आफैलाई नाश गर्दछ ।

त्यस्तै बन्धन सुत्तमा डोरी र सिक्रीले बाँधेको बन्धनले भन्दा धन सम्पत्ति, स्वास्थ्य, छोरा, छोरी, आफन्त र आफैप्रतिको असक्तिले नै अत्यन्त कसिलो बन्धनमा मानिसलाई बाँध्छन् ।

त्यसैले यस्तो आसक्तिलाई खुकुलो पादौं लगेर अन्त्यमा यसलाई नाश गर्न सकेमा मात्र मानिस दुःखबाट पार लाग्न सक्ने बन्छ ।

विवेक सुत्तमा उल्लेख गरेको कुरालाई मनमा गहन रूपमा लिई एउटा चराले आफ्नो शरीरमा लागेका धूला कसिंगरलाई पखेटाहरू फत्फताएर र जीउलाई हल्लाएर झारेर पठाए जस्तै धर्मानुरागी व्यक्ति पनि उत्साही र स्मृतिवान बनी आफैले आफूलाई विपश्यनाद्वारा मनका दुषित भावनाहरूलाई भारी पठाई आफूलाई क्लेशरहित र परिशुद्ध पार्न अभ्यासरत हुनुपर्छ ।

विमलकीर्ति निर्देश सूत्रमा भनिएको छ, एउटा शुद्ध र चोखो मनमा नै सुखावती भुवन अवस्थित छ । सुखावती भुवन बाहिर होइन मनुष्यकै शुद्ध चित्तभित्र छ । अवतमस्क सूत्रमा भनिएको छ, “चित्त नै एउटा चित्रकार हो जसले सबै कुरा सृजना गर्न सक्छ ।”

वास्तवमा चित्तलाई शान्त पार्नको लागि नै बुद्धले उपदेश दिनुभएको हो । “धर्म” शब्दको उत्पत्ति चित्तकै लागि भएको हो । धर्म र चित्तको एक अर्कामा गाढा सम्बन्ध छ । वास्तवमा शुद्ध क्लेशरहित चित्तमा नै मानिसमा अन्तर निहित बुद्ध स्वभाव र प्रकृति प्रस्फुटित हुन्छ । भनिन्छ गृद्धकुट

पर्वत अन्त कतै खोज्नु पर्दैन, आफ्नै मनभित्र छ ।

यसैले दुःखबाट मुक्ति प्राप्त गर्न र सुखको रसास्वादनको लागि प्रतिक्षण नयाँ नयाँ विषयमा उत्पन्न र निरूद्ध हुने “चित्त सन्तति” अर्थात् “चित्त प्रवाह” प्रति व्यक्ति सदा सर्वदा सजग, सचेत, सतर्क र स्मृतिवान भई आफ्नो चित्तलाई क्लेशबाट जोगाउन प्रयत्नशील हुनुपर्दछ ।

चित्तले मनन गर्नु पर्ने अनि आवश्यक कुरा, शाक्यमुनि बुद्धको अमृत वचन धम्मपदको **यमक वग्ग**को पहिलो गाथा अनुसार कुनै असल वा खराब कार्य गर्दा सबैभन्दा पहिला मन नै अग्रसर हुने हुँदा, असल मनले गरेका असल कार्यहरूका परिणाम असल र खराब मनले गरेका कामका परिणाम खराब नै हुन्छन् । बयल गाडाको पाङ्गाले गाडालाई पछ्याए जस्तै सुखले असल कार्यलाई पछ्याउँछ । त्यस्तै दुखले खराब कामलाई पछ्याउँछ । धम्मपदको **चित्त बग्गमा** अत्यन्त चञ्चल, वशमा राख्न कठीन चित्तलाई बुद्धिमान व्यक्तिले आफ्नो नियन्त्रणमा राख्छ अर्थात् अनुशासित पार्छ जस्तो वाण बनाउनेले वाणलाई सोझ्याउँछ । पानीबाट जमीनमा फालिएका माछा छटपटाए जस्तै हाम्रो मन पनि क्लेशबाट अथवा बन्धनबाट मुक्त हुने अवस्थामा छटपटाउने गर्दछ । वास्तवमा चित्त परम मित्र अथवा परम शत्रु पनि बन्न सक्छ, यसकारण बुद्धिमान मानिसले चित्तलाई सर्वप्रथम ठीक ठाउँमा राख्छ, नियन्त्रणमा राख्छ, तालिम दिन्छ र त्यसैबाट उसले सुख प्राप्त गर्छ । भगवान बुद्धको पालामा एक जना भिक्षु असाध्य अस्थिर भएर भिक्षु विनय पालन गर्न अत्यन्त कठीन महसुस गरेर भिक्षुत्व परित्याग गर्ने अवस्थासम्ममा पुग्यो । त्यति बेला बुद्धले उनलाई अनुशासन र विनय पालन गर्न गम्भीर हुन जरूरी नभएको तर मनलाई मात्र स्थिर बनाएर आफ्ना नियन्त्रणमा राख्न खोज भनेर उपदेश दिनुभयो जसले गर्दा सो भिक्षुले चीवर परित्याग गर्ने कुरालाई आफ्नो चित्तबाट हटाउँछ । मनलाई नियन्त्रित गर्न सकिएमा, ठीक मार्गमा ल्याउन सकेमा अथाह शक्तिहरू प्राप्त हुन सक्छ । चित्तबाट हुन सक्ने अनेकौं उपयुक्त वा अनुपयुक्त कार्यहरूलाई भगवान बुद्धले सुहाउँदा र प्रभावशाली उपमाहरूद्वारा प्रष्ट पार्नु भएका कुराहरू हामी धम्मपदमा गाथाहरूबाट बुझ्छौं ।

संयमित, अनुशासित र उचित दिशातर्फ निर्दिष्ट मनले एक जना व्यक्तिलाई जति कल्याण गर्न सक्छ, त्यति उपकार, भलो असल र कुशल उनका मातापिता र नजिकका आफन्तले पनि गर्न सक्तैनन् । अझ स्पष्ट पार्ने

हो भने एउटा उच्छृंखल, छाडा छोडिएका चित्तले व्यक्तिलाई एउटा शत्रुले वा वैरीले अर्को वैरीलाई वा शत्रुलाई भन्दा बढी हानी नोक्सान पुऱ्याउँछ ।

यसैले सुख प्राप्तिको एउटै मार्ग भनेको चित्तलाई वशमा राख्नु हो, चित्तलाई लगाम विनाको घोडा जस्तै छाडा छोड्नु हुँदैन । भयरहित चित्त प्राप्तिको लागि चित्तलाई राग, द्वेष र मोहरहित बनाउन सक्नुपर्छ । पापरहित चित्तको लागि चित्तमा हिरी र ओतप्प हुनुपर्छ । भनाइको अर्थ नराम्रो र खराब काम गर्नु व्यक्तिमा भित्र हिरी (लाज) र कार्य कारण सिद्धान्त अनुसार भोग्नु पर्ने कर्मफलप्रति ओतप्प अर्थात् डर हुनु पर्छ ।

आज व्यक्ति, परिवार, समुदाय, समाज, देश र विश्वमा देखा परेका अनेकौं विकृति, समस्या वास्तवमा मानिसको चित्तले उब्जाएका हुन्, राजनीतिक, साँस्कृतिक, समाजिक क्षेत्रमा असमझदारी, अहंभाव, संघर्ष, मनोमालिन्य, द्वेषभाव, तँछाडमछाडको होडवाजीका कारण भएको अवाञ्छनीय क्रियाकलापहरू—हिंसा, हत्या, अत्याचार, भ्रष्टाचार आदिका मूल जरा पनि चित्तभित्र नै छन् भन्दा अत्युक्ति हुँदैन । अशुद्ध चित्तका कारण एकले अर्कामाथि शंका उपशंका गर्नु, एक अर्कामा विश्वास र श्रद्धाको अभाव, मैत्री, करूणा नहुनु आदिले समस्यालाई चर्काइदिएका छन् । यही कारण मानिसका मानसिक क्रियाकलापहरू र भावनामा विचलन आएका छन् । सोचमा संकीर्णता छ । यसैले मुख्य कुरा भनेको चित्तलाई तह लगाउनु जरूरी छ । एउटा जंगली हात्तीलाई तालिम दिएर सधाए जस्तै मनलाई पनि सधाउनु पर्छ । हाम्रै हातमा छ, हामीले हाम्रै चित्तभित्र सुन्दर, शान्त र विशाल विश्व रचना गर्न सक्छौं भने हाम्रो प्रयत्न यस्तैमा हुनुपर्छ । यही आन्तरिक चित्तले बाहिरी संसारको सुन्दर रचना गर्दछ । बाहिर विश्वसँग सद्भाव, प्रेम, मैत्रीपूर्ण सम्पर्क सम्बन्ध बढाउनका लागि हामीले हाम्रा चित्तका झ्याल ढोकाहरू खुल्ला राख्नुपर्छ भने बाहिरी संसारका सम्पर्कबाट भित्रिन सक्ने प्रदुषण, धुलो कसिंगर, चिसो तातोबाट सुरक्षित राख्न र बच्न भने

हरहमेशा मनका झ्याल ढोकालाई बन्द गरिराख्नु पर्छ । किल्ला वा दरवारलाई चारैतिर पर्खाल, लगाएर सुरक्षित पारे जस्तो हामीले आफ्ना चित्तलाई बाहिरी हुरी, बतास आँधीवेरीबाट सुरक्षित र मजबुत बनाउनु पर्छ । शील, समाधि र प्रज्ञाका लागि भने हाम्रो चित्त हमेशा खुल्ला राख्नुपर्छ ।

हृदयको विशालता अथवा चित्तलाई यस्तो किसिमले फराकिलो र विस्तृत पार्न सक्नुपर्छ कि त्यहाँ कुनै किसिमका भेदभाव नहोस्, त्यहाँ प्रज्ञा, न्याय, समानता र सद्भावना मात्रै होस् । एउटा महासागर विशाल छ किनभने यसले आफूमा मिसिन आउने सहस्र सानातिना नदीनालालाई समान रूपले विना भेदभाव स्वागत गर्दछ । धर्ती महान छ किनभने यसले आफूमाथि हुने हरेक दुखकष्ट सहर्ष स्वीकार गर्छ र यो धैर्य सहनशीलताको असीम नमूना बनिदिन्छ । एक जना मनुष्यले यही कुरा महासागर र धर्तीबाट सिक्नुपर्छ । यस्तै विशाल वृक्षले घाम, पानी, असिना आँधीवेरी सही वटुवाहरूलाई शीतलता प्रदान गरेको कुराबाट हामीले प्रेरणा लिन सक्नु पर्छ । यी सबै कुराको लागि आफ्नो चित्तलाई जित्नु महान हुन्छ । प्रज्ञा रूपी हतियारद्वारा व्यक्तिले आफ्ना अकुशल चित्तमाथि विजय प्राप्त गर्न सक्नु नै ठूलो विजय हो ।

कुनै पनि घटना, परिघटनामा आवेग, संवेगका अति प्रतिक्रिया प्रकट गर्नुबाट चित्तलाई बचाएर सन्तुलित र समभावमा राख्नु जरूरी छ । प्रतिक्रियाको स्वरूपबाट नै मानिसको संस्कार बन्दै जान्छ भन्ने कुरा सबैले बुझ्नु पर्छ । एक जना सच्चा साधक चित्त शुद्धिकरणको साधनामा हरबखत लागि परेको हुन्छ र ऊ यही साधनाद्वारा शरीरका अङ्ग प्रत्यङ्गलाई शान्त पार्दै आफ्ना सम्पूर्ण व्यक्तित्वलाई नै शान्तमय बनाउँदै सुखपूर्वक बाँच्छ र आफू मात्रै होइन आफ्ना वरपरका सबैलाई शान्तमय र सुखी बनाउँदै बाहिर संसार अर्थात् विश्वकै शान्त र सुखमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ ।

धर्मकीर्ति विहारको लागि सहयोग

धर्मकीर्ति विहारको अफिसियल प्रयोगको लागि दाता गायत्री देवी श्रेष्ठ बतिसपुतलीले मिति २०६६ फाल्गुण २५ गते किताब राख्ने स्टील न्याक एकथान दान गर्नुभएको छ भने हरी तण्डुकार बागबजारले मिति २०६६ फाल्गुण २८ गते अल्मोनियमको न्याक एकथान दान गर्नुभएको छ ।

धर्मकीर्ति विहार परिवारले दाता परिवारको उत्तरोत्तर प्रगती कामना गरी साधुवाद व्यक्त गरिएको छ ।

जीवने न्ह्याक्वो दुसां मगाःगु नित्ता

छम्ह क्यान्सर लोचं पीडित जुयाच्चंम्ह छम्ह पासां थःगु जीवनया अन्तिम घडी थ्यंकाः धयावंगु छता खँ- “सो भाई ! जीवने न्ह्याक्वो दुसां मगाःगु नित्ता जुयाच्चन-छता आयु मेता धन” थथे भीत छाया ज्वीगु ?

न्ह्याक्वो दुसां मगाइगु आयु-

आयु अर्थात् म्वाना च्वनेगु समय । भीगु मने सलंसः आकांक्षा (=इच्छा, तृष्णा, मनकामना) दया च्वनि पूरा याय् मानिगु । समय मदयावं लिसे भीत अपो आयु माला वर्ई ।

विशेषयाना आःला आयु फ्वीन धकाः सियावलकि अपूर्ण आकांक्षात विकराल रूपं न्ह्योने दं वर्ई-का, थ्व याय् मानि, का व याय् मानि । तर याय्गु न ई, हे दयाच्च्वनि न शक्ति ! अले थ्व जन्मे मजुलसा लिपायागु जन्मे पूरायाय् गु मने तई ।

कामना (इच्छा, तृष्णा) हे मदय्क भीपिं च्वने फुपिं मखु, अले अपो कामना, तृष्णा दत अपूर्ण जुया वय्वं दुःखं पुना वै । उकिं भगवान बुद्धं दथुयागु लँ (मध्यम मार्ग) क्याना विज्यात । थ्व लँ खः सरल जीवन हनां ध्यान भावना यानाः थःगु मनयात वशे तयाः अपो आकांक्षात मतसे थःम्हं फुगु भिंगु ज्या याना च्वनेगु । अनित्य, दुःख, अनात्म म्हसीका संतोषी जुइ सेकेगु ।

न्ह्याक्वो दुसां मगाइगु धन-

भीगु जीवनया सुख सयलया नितिं भीके दुगु, परिश्रम यानाः दय्का तयागु भीगु धन खः । छें, बुँ, माल सामान, तिसावसः ध्यवा आदि दकों धन खः ।

भीगु आकांक्षा (=इच्छा, मन कामना, तृष्णा) या छुं सीमा मदुथें धनया चाहनाया नं सीमा दै मखु । सदां धनया चक्करे संसारे लिमला फमला ब्वाँय् वना च्वनेगु नं दुःख हे खः ।

न्ह्याक्वो दुसां मगाइगु धन मुंकातया उकी हे सुख ताइपिं कंजूसतनं भीगु समाजे दया च्वनि । धन सोय्गु अपूर्ण अकांक्षा पूर्ण जूथें ताय्का च्वनि । धन दय्केगु नं समाजे दयाच्च्वनि । कुलते फसे जुयाः धनया दुरूपयोग याना स्वास्थ्य स्यंकाः समाजे अशान्ति उत्पन्न याइपिं नं दया च्वनी ।

■ गणेश माली

भिंगु ज्या यानां माःछि जक धन कमाई यानाः धनया सदुपयोग याना च्वनीपिं म्हो जक दया च्वनी ।

सन्तुलित जीवन भीगु आवश्यकता-

उकिं शील-समाधि प्रज्ञा रूपी मध्यम मार्गे च्वनाः, थःगु आकांक्षा यात म्होः यानां, जीवनयात सरल याना, थःतनं अहित मज्वीगु कतःयात अहित मजुइगु कथं भिंगु ज्यायानां धन आर्जन यानां, धनया सदुपयोग यानां स्वस्

थ जीवन हनेगु लँपु भगवान बुद्धं क्याना विज्यागु खः ।

स्वस्थ जीवन हे भीगु मूल धन खः । सन्तुलित जीवन हनाः मानसिक व शारीरिक स्वास्थ्य लाभ यानां च्वनेफत धाःसा आयु नं दै, धन नं दै, दुगु धनया सदुपयोग नं जुई ।

संतुलित मदय्कं मगाःगु स्वता खः - समुचित आहार याय्गु समुचित शारीरिक व्यायाम, व समुचित विश्राम (आराम याय्गु ध्यान भावना याय्गु). भोजन सन्तुलित व मात्राछि जुइमाः, व्यायाम अथवा योग थःगु दैनिक ज्यायात मिले जुइ कथं जुय्माः, व विश्राम थःगु दैनिक ज्या अनुसारं गुलि उचित उलि जक जुय्मा, थुपिं स्वता सं अपो नं मखु म्हो नं मखु ठिक्क थें जुइमाः । माःछि आयु व माःछि धन भीत मदय्कं मगाः किन्तु थुपिं नित्ता नं सदुपयोग जुइमाः, भिंगु ज्या ख्यले जुइमाः । ■

मरणशील छ जीवन !

■ राजीव बज्राचार्य

ल.पु. भिच्छेवहाल

मरण शील छ जीवन बुद्धको भावना बुझ्न सिक करूणा दया गर्दै जीवनको रूपरेखा फेर्न सिक ध्यानदृष्टी पूर्ण भएर जीवनको बाटोमा उक्लनसिक कर्तव्य निष्ठ भएर काम गर्न सिक मरण शील छ जीवन बुद्धको भावना बुझ्न सिक करूणा दया गर्दै जीवनको रूपरेखा फेर्न सिक बुद्धी विवेक निकाली हरेक व्यक्ति माथि दया गर्न सिक ध्यान दृष्टी पूर्ण भएर बुद्ध मार्ग भई हिंड्न सिक बुद्ध बचन सुन्दै बुद्धमार्ग अपनाउन सिक कर्तव्य निष्ठ भएर काम गर्न सिक मरणशील छ जीवन बुद्धको भावना बुझ्न सिक ध्यानदृष्टी पूर्ण भएर जीवनको बाटोमा उक्लन सिक

■ मणीवती

स्नेही माता

कविताको कागजमा लेखिएको बनावटी र काल्पनिक शब्द हैन यो माँ बाहिर मुखले भन्न नसकेको हृदयभित्रको भावनाको अर्थ हो यो बजारमा भएको तराजुमा तौलेर, पैसाले किन्न र बेच्न सकिने त्यो वस्तु हैन, मुटु भित्रको अदृश्य र अमूल्य भाव हो यो धम्मवती गुरुमाँ पूजा र वन्दना गर्दछु

सदैव तँपाईमा
स्वच्छ मन र विचारले निःस्वार्थ माया र सेवाका
साथ आजको दिनमा
आफ्नो बारे भोलिको दिनमा त केही भन्न सक्दिन
तैमाथि म दुई दिनको पाहुना
सु-स्वास्थ्य र दीघायुको कामना र प्रार्थना गर्दछु सदैव
तपाईंको बाचुञ्जेल जहाँ बसेतापनि
आफूमा जति जे छ त्यहीमा सन्तुष्ट छु, अरूको नजरमा
सस्तो, नराम्रो र मुल्यहीन भएतापनि
समयले निष्पत्ती, अवगुणी, स्वार्थी बने म त्यो बेग्लैकुरा
हो तर बिसर्से छैन तपाईंको गुण मै मरिगएपनि
कोहीकसैले मेरो माया र उपकारलाई अपमान गरी
चिन्न नसके त्यस ठाउँमा दोषी आफै म ठहरीदिनेछु
बिना गलित कालो बादलको छायाँले अशान्ति, दशा र
दोष ल्याए यसलाई पूर्व जन्मको विपाक भनि चित्त बुझाउने छु
माँ,
धर्ममाता वा गुरुले मायाको साथ विष दिएनी, त्यसलाई अमृत
सम्झी पिइदिनेछु
गल्ती गर्दा गाली गरे आशीर्वाद र उपदेश सम्झी शीर
माथि थापि लिनेछु
बाटो बिराउँदा थप्पड हानेपनि, मटु भित्र फुल सम्झी
त्यसलाई सजाइराख्ने, त्यही बाटोमा
भूल गर्दा क्षमा दिए ईश्वर ठानी पूजा गर्नेछु, सुन्दर
महलको सुख, स्वादिलो खाना मारदीन मात्र सधैं माया र प्रेरणा
दिनुस् किनकी म आफूलाई प्रेम गर्दिन, रमाउँछु म आफ्नो दुःखमा
संघर्ष, शान्ति नै मेरो सुःख हो भने अरूको हित र हाँसो नै हो
मेरो जीवन
टुहुरो, मायाविहीन र एकलो ठान्छु म आफूलाई साथमा सबैथोक
भएनि त्यसैले तपाईंलाई नभन भनेनि माँ भन्न पाउँ
सत्य धर्म, आदेश ज्ञान, यथार्थजीवन र न्यायको पाठ
पढाइदिनुहोस् तसर्थ तपाईंलाई गुरु भन्न पाउँ, अनि मेरा सारा
खुशी । हाँसो तपाईंलाई दिनेछु ।
तपाईंले हिँड्ने गोरेटोमा तगारो बनी चोट दिन आए कोही
भने, जङ्गलमा घोच्ने ती विषालु काडाँ आँधी बनी भाँचिदिनेछु
पछि पाइला हटाएपनि, मागेर त्यो खुशी ल्याउन नसके
बरू मेरो जीवन त्यही ठाउँमा गुमाइदिनेछु किनकी
आफ्नो प्राण भन्दा नि प्यारो छ मलाई मेरा
धर्मपिता अनि धर्ममाता

धर्मकीर्ति पत्रिकाको विशेष सदस्यहरू

क्र.सं. ६३७

श्री विष्णुप्रसाद रंजित

कुलेश्वर, काठमाडौं
रु. १००५/-

क्र.सं. ६३८

श्री टीकालक्ष्मी शाक्य

कालिमाटी, काठमाडौं
रु. १०१०/-

क्र.सं. ६३९

श्री करुणा मानन्धर

हात्तिसार, नक्साल, काठमाडौं
रु. १००५/-

क्र.सं. ६४०

श्री सहनशीला तुलाधर

लाजिम्पाट, साकुना, काठमाडौं
रु. १००५/-

क्र.सं. ६४१

श्री शुभद्रा महर्जन

वटु, काठमाडौं
रु. १००५/-

क्र.सं. ६४२

श्रीलक्ष्मी मानन्धर

वटु, काठमाडौं
रु. १०१०/-

क्र.सं. ६४३

अर्पणा प्रधान

ठमेल, काठमाडौं
रु. १०१०/-

क्र.सं. ६४४

शान्ता प्रधान

ठमेल, काठमाडौं
रु. १०१०/-

क्र.सं. ६४५

तारा शाक्य

ताहाचल, काठमाडौं
रु. १०१०/-

क्र.सं. ६४६

केशचन्द्र शाक्य

वनपा
रु. १०१०/-

क्र.सं. ६४७

मत्तलाल चित्रकार

भैतीदेवी
रु. २०००/-

थःत थम्हं म्हसिइकेगु स्वय्

मनूत थःत थम्हं म्हमसियाः हे थौ सारा थासय् दुःख न्यना च्वन । मनूया जीवन दुःख ? जीवनया अर्थ छु खः ? जीवन सुया लागी खः ? नय् त्वने ऐश आराम हे मनूया जीवन खःला ? तन्न नय् दय्वं, बांलाक पुने दय्वं, मोजमस्ती याय् खनेवं धात्थेंया जीवन सार जुलला ? थ्व कदापि मखु, धात्थेंया जीवनला थःत थम्हं म्हसिकेव तिनि बांलाक ध्वाथुइ । मनूखं नयत्त्वने व भौतिक सुखया लागि

■ मुनीन्द्ररत्न वज्राचार्य

अनेक भिंगु मभिंगु ज्याया चेष्टा याना च्वंगु दु । थौकन्हेला आपालं मनूत थःगु स्वार्थय् जक म्वाय्गु कुतः याना च्वंगु दु । तर मनूत थःगु लागी जक म्वानाः मगाः । थ्व धरतिइ सकल प्राणित नयत्त्वने यानाः म्वाना च्वन । फुकक प्राणीत मध्ये नं अतिकं विवेकशील चलाख प्राणी मनूत धाइ । तर मनूत थःगु चलाखी थपिनिगु हित, सुख व मोजया लागि जक अनेक उपाय मालाः म्वाय्गु स्वया च्वन । थपिनिगु सुखया लागी कतिलाकेगु कुतले अनेक पापया ज्यानं मचाय्क याना च्वन । करपिन्त हानी यानाः थःजक सुखं जीवन हनेगु मानवीय धर्म मखु । सकसितं भलाई जुइ कथंया ज्या याय्गु हे मनू जन्म कयागुया सार्थक खः । उदाहरणया लागि हे स्वय् अपायसकं वैभव शालीम्ह सिद्धार्थ राजकुमार यात न्हयाथेजाःगु भौतिक सुख सुविधा दयानं सुख भापिइ मफु । वसपोलया मनय् गुबलें शान्ति म्दु । सिद्धार्थ सांसारिक दुःख म्हसिइवं दरवारं प्याहाँ वना ज्ञानमार्ग माला विज्यात । थःत थम्हं म्हसिइकेव छन्हु बोधिज्ञान प्राप्त यानाः बुद्ध जुया विज्यात । थःत थम्हं म्हसिइकेगु कुतले चतुआर्यसत्य, आर्य अष्टांगिक मार्ग, पञ्चशील, दशपार मिताथें जाःगु बोधिज्ञान म्हसिइका विज्यात ।

थौ थ्व संसारय् गुलि मनूतस्यें बुद्धया ज्ञानयात म्हसिइके फतसा गुलिस्थां थ्वयात म्हसिइके मफुत । बुद्धया जन्म भूमि जुयाच्वंगु थ्व भूमिइ नं आपालं अशान्ति न्यना च्वन । न्हियान्हिथं मनू स्याय्गु, डाँका मारे यायगु, अपहरण यायगु, व्यभिचारी, कालावजारीया थें ज्या न्हिया न्हिथं बढेजुया वयाच्वन । मनूतयके स्वचित स्वमन धयागु भावना म्दय धुंकल । थ थःगु हाहाःले थःथगु स्वार्थय्

व्वाय् वना च्वन । स्वार्थया मिखापिइका ततले मनुखं थःगु जीवनय् लोभ, वैरभाव, क्रोध, बदला कायगु, नियती, निन्दा, ईर्ष्या, कंजूसी, धोखा, छलकपट, जिद्दी, लुच्चा, फत्ताहा, अभिमानी अल्छी, अकृतज्ञता थें जाःगु अकुशल ज्या स्वतिपायं थें चिका च्वनेमाल । सत्य धर्मया छुं हे पालना मान्त । गन धर्मया पालना म्दई अन दुःख, शोक, भय व क्रोधया उत्पत्ति जुया च्वनी । धर्महीन थासय् ज्ञानमार्ग धयागु

हे म्दया वनी । ज्ञान वुद्धि विवेक म्दया वलिसें थपिनिगु अस्तित्व हे म्हमसिया वनी । यम्हेसिया यथे याय् पाखे आश्वस्त जुइ । थौया परिस्थिति थजागु हे जुया च्वना थन भिंपिं स्वयानं मभिपिं आपाः दया वल । भिंपिनिगु लागि मभिनेमाःगु अवस्था वल । लःवंथाय् न्या वने थें मनूत नं वया ल्यू ल्यू जुइमाल । थःगु ख्वा थम्हं स्वय् ल्वमनावन ।

बुद्धं धया विज्यागु दु " करपिसं छुयात छुमयात धाय्गु दोष मालेगु स्वयानं थम्हं छु याना छु मयाना धका दोष खंकेगु बेस । थुके हे थःतथम्हं म्हसिइके फइ । उके धाय मनूत फुककं हे बेइमानी धका धाय् नं मफु । थन भिंपिं नं म्दुगु मखु । भिंपिन्त नं स्येंकेगु सनीपिं कुटिल मनूतयगु व्यवहारं हे जक थ्व दुःखया कारण, अशान्तिया कारण न्यना च्वंगु धायमाः । थन जिम्मेवारी कया च्वपिं शासकत व धनिमानि शोषकतय्गु नैतिकतारहीत स्वभाव दयाः अधम्मी जुया हे धायमाः । जि सुया लागी, समाज धयागु छुखः धकाः थःतथम्हं म्हमसिया हे खः । नियम कानूनया जिम्मेवारी सकसिनं कोब्यूगु खःसा अधर्मया ज्या हिंसा,हत्या लूट, कालावजारी म्दइगु खः । जंगले छमा सिमा पाउँइवतुं फुकक सिमात पाउँगु हे खः धाय् मफु । बरू गथे बुँइ वामाया दथुइ घाय् वःथें, घाय्यात लिना छवय् थें मभिंपिन्त लिना छवय् फय्के माः । मभिंपिसं नं थःगु ख्वाः थम्हं स्वय् माल । मनूया जीवन अमूल्य, थःत थम्हं म्हसिइकेगु स्वय् फय्के हे माः । थ्व हे जीवनया सार खः ।

जिं आखः ब्वोंवना छमो ध्यबा पुलाः

छन्हु जि धर्मकीर्ति विहारं प्रकाशन जूगु सफू पसल्य् चवनाः ब्वना चवना बलय् विहारे वनीम्ह पासा नं अन हे वल । वं धाल छ ला तसकं हे भाग्यमानी का । छाय् धकाः जिं न्यना? छ् थथे आख ब्वोने सः । जि ब्वने मसः । छ् आख सःगु कारणं यानाः गुरुमां भन्तेपिसं बाखँ कना विज्याइगु लोमंसां हानं किताब स्वयाः लुमंका चवने ज्यू । छुयाय् ! जि तसकं हे अभागी आखः छगः नं ब्वने मसः छुयाय् ? अले जिं धया

■ दानमाया महर्जन

“अथे मखु, आखः जक ब्वने मसय्वं अभागी जुई मखु । ब्वने मसःपिंके भन अपो लुमंका तय्गु शक्ति दु । भी विहारय् वनाः पूण्य याय् सःगु हे भाग्य खः । धम्मवती गुरुमां नं कना विज्याःकथं भीसं न्हिं न्हिं होश तयाः मन वचन व शरिरं याइगु बांमलागु ज्यां अलग्ग जुइत पंचशील छगू मस्यंकुसे बांलाक पालय् याय् फया च्वंगु हे भीगु तःधंगु भाग्य खः । छुयाय् ! भीगु पालय् आः थें आख ब्वोंकेगु चलन मदु । उकिसनं मिसा मस्तेसं आखः ब्वोंवन कि बानी स्यनी धकाः धाइगु ई छुयाय् ?

जि गथेयानाः आखः सःगु खः छन्त कने न्यनेयोला ? न्यने धकाः व पासा पसले दुहाँवयाः मेचय् फेतुत । अले जिं आखः ब्वोंनागु खँ कंकं वना । जि अबु धकाः तकं ख्वय् मसःनि बलय् अबु मन्त । अबु मदय् साथकी हे छें यागु आर्थिक अवस्था तसकं कमजोर जुल । जग्गा यक्व दु तर छें जि चिकिचा धिकम्ह केहें जिमि माँ स्वम्ह जक । लिपा केहें नं मन्त । अबु मदुसानं जिमि माँनं जि गबलें नं अबु मदय् धुंकल धैगु तक नं महशुस मज्वीक हे जितः ब्वोलंकल ।

छें रेखदेख याइम्ह अबु हे मदुसेलि जि व मां निम्ह पाजुपिन्थाय् च्वंवना । अन अजि बाज्या नं दु तसकं माया नं याः । व छें मिसा मचा धैम्ह जि हे छम्ह जक ।

जितः आखः ब्वने दःसा गुली ज्यू धैगु तःधंगु इच्छा । तर कमजोर आर्थिक अवस्था ....! पाजुया काय् छम्ह नं आखः ब्वोंकेत छोया तः गु दु । जितः आखः ब्वने न्हयाः तर जिं जिगु मनयागु खँ प्वके मफु । छन्हु जिं व किजा याके “ए बाबु ! छ गन आखः ब्वोंवनेगु धकाः न्यनाबलय् वं धाल “जन्माद्यथायाय् न्हयोने दिदी आखः

ब्वंकी” तता नं ब्वोंवयगुला धका जितः न्यन । अबलय् आ थें स्कूलय् वनेत भर्ना याय्मागु नं मखु । अले किजां आखः ब्वोंवनेगु जूसा कन्हय् सुथय् भी निम्ह वने धकाः धाल । जितः ला अगःचा मालां देगःचा लू थें जुल । कन्हे बल्ल जिगु ब्वनेगु इच्छा पुवनीनं धकाः लय्ताल । कन्हय् खुन्हु सुथे न्हापनं दनाः करूवा छगः ज्वनाः कल हिती ख्वाः सिलाः छें वना । यचुगु लं फिनाः तेंया गाँ

न्ययाः किजा नापं वना । अन ला छ्चाखेरं मस्त सुकुली तयाः आखः ब्वोंका चवन । जि नं अन हे फेतुनाः जिं नं ब्वोना । छन्हु वना अ आ इ ई फुक्क धाय् सयेका वया । अनं हानं कन्हय् खुन्हु न मो बा गी धाय् सयेका वया । सुथय् ६ बजे निसें ८ बजे तक ब्वोना वयेगु अनं लिहाँ वया जा नयाः पाजुपिं नापं बुई वनेगु । बुई घाय् पुपुं खापाय् दादां व ब्वोंका हःगु लुमंका चवनेगु ।

जि आखः ब्वोंवंगु सीकाः जःलाखःलापिनि हुयना भुइना खँ जुल । उलिजक मखु मांयात तकं वयाः धाः वइगु जुयाचवना । अज्ञानी मनुतयसं “ए अय् म्हयाय्मस्तेत नं आखः ब्वोंके छोय् धैगु दैला छिमि म्हयाय् स्यनी होश या” ।

अथे धाः वःसां जिमि मां नं जितः ब्वनेत भन तिवः बिया चवन । जि तपाः लं फिना गाँ न्ययाः सफू तोपुया : वंसां इमिसं जिगु चियो चर्चा याइगु जुयाचवन । इमिसं जितः गबलें गबलें लँय् नाँप लाइगु इलय् मै गन वने त्यना धकाः न्यनी जिं जनबाहाःद्योयाथाय् वने त्यनागु धका लिसः बियाः वनेगु । थुकथं ब्वों वनागु लच्छि दइन सितिकं ला सुना नं ब्वंकी मखु लच्छि छम्हः देवा पुलेमाः । छें पुलावीपिं सुं मदु । न्हयागुयानां सां पुले ला मा हे माल । अलय् जिं छगू जुक्ति लुईका थःगु स्वार्थीया लागि । अजि पिसं जित गुन्दु आलु भाग भाग तयाः मीके छोइगुलि जिं धेवा निगः लवः कयाः जनिलय् सुचुकेगु याना । उलिं नं पुलेत मगाःबलय् गनं थः थिति पिन्थाय् वनेबलय् नं जितः ध्यबा छगः निगः बिया हःगु फुक्क जम्मा याना तइगु ध्यबा मुनाः छम्हः देवां लच्छि आखः ब्वोंवना । हानं मेगु लच्छि नं थुकथं हे ब्वोंवना । मेगु महिनाय् पुलेत देवा मदयाः जिं आः ब्वोंनेगु हे तोतेमाल । थुली आखः ब्वोनागुया भरय्

जिं बुद्ध शिक्षाया सफू मेपिसं थें खरररर
 व्वनेमसःसां नः नः तः तः यानाः सां
 व्वोना च्वना । जितः ला बाखँ, ध्यान
 आदि ज्ञान बद्धक सफू स्वय तसकं हे यो
 । थुली तक्क आखः सयेकेगु इच्छा दु जि
 काय् म्हयाय् याके सां आखः स्यना काय्
 धैगु इच्छा दु । उकिं काय् म्हायाय्पिंके
 हिसाव नं भति भति सयेका कया । नेवाः
 आखः ला भति भति व्वनाः थुल । तर
 आः वयाः पालि गथेकी परित्राण वथेनुं
 मै त्री भावना आदि व्वने त
 थाकुल । उकिं जिं व सय्केया लागि
 म्हयाय् रामेश्वरी याके स्यना कया । उलि
 जक मखु छय् पिंके तक नं जिं लाः लाः
 बलय् A, B, C, D व 1, 2, 3, धाय्गु
 स्यना कया च्वना । गुकिं यानाः मुयूतयेसं
 न्याः वइबलय् भाय् वय्क सां सामानया
 भाः धाय्सल ।

उकिं जिं छगः निगः सां आखः सयाः
 तसकं लयताः वः । छं नुगः मछिंके म्वाः
 आखः मसः धकाः । लाई बलय् वालय् भी
 निम्ह नापलाइबलय् बाखँ त छलफल याहे
 याय् । छं न्यना तयागु बाँलागु खँ नं जितः
 कं जिं नं छन्त कने । पुन्ही, सँल्लू, आमै,
 अष्टमी पतिं भी विहारय् वना च्वनागु द हे
 दु । भीसं न्हिंन्हिं फुयें चाःथें दान शील
 भावना याना च्वनागु द हे दु मदुला ? व
 ला याना च्वनागु दु । उलि याय् खनाः जि
 नं तसकं लयताः वः । अथेजुसा छ जक
 भाग्यमानी मखु जि नं भाग्यमानी खंः
 दानमाया धकाः लय् लय् तायाः जि छें वने
 न्हिं कन्हे अष्टमी भी निम्ह नापं विहारय्
 वने न्हिं धकाः व थःगु छें वन ।

व पासा वने धुंकाः हानं जिगु
 मनय् छ ला साःप भाग्यमानी धाःगु खँयात
 छायाय् धाःगु जुई धकाः थः यात थम्हं प्रश्न
 याना ।

पसलय् न्याःमवइगु इलय् जिं बुद्ध

मनया म्हसीका

■ आर. एस. महर्जन

करपिन्त दुःख वीगु ज्या याय् यो जितः ।
 करपिन्त दुःख व पीडा जुइगु ज्यां लयताः वः जितः ।
 मतीकुराः पहः व ईर्ष्यालु पहः तसकं यो जितः ।
 शंकालु व आरोप याय्गु वानी नं यो जितः ।
 कोखँ न्हाय्पं यंकल धकाः व्वाय् वनीम्ह जि खः ।
 सत्य तथ्य खँ मथ्वीकं न्यना खँ पत्याः याइम्ह जि खः ।
 विहारय् वनाः ध्वात्थुंइक बाखँ न्यनेगु श्रद्धा मदुम्ह जि खः ।
 पासापिं मुनाः कफी गफ याय् न्हयाःम्ह जि खः ।
 मखुपिन्त न्यना खँया भरय् दुःख व पीडा बियागुया फल वल जितः ।
 प्रकृतिहे सहःयाय् मफया बिल थौ तधंगु सजायँ जितः ।
 नुगलं सहः याय् मफयाः हाल जिगु मिखां खोबीया धारा ।
 थुल जिं जिगु मभिंगु कर्मया फल खः धकाः ।
 प्रायश्चित्त यानाः थौ भगवानया न्हयोने च्वना ।
 श्रद्धा तयाः जिं वसपोलयागु उपदेश ध्वात्थुंइक न्यना च्वना ।
 न्हेगु गुणं सम्पन्नपिं कल्याण मित्र पिनिगु संगत याना च्वना ।
 व हे अनुसारं थःत थम्हं म्हसीकेगु कुतः याना च्वना ।
 मनं धाः धाः थाय् वनीम्ह धकाः जिं थःत म्हसिल ।
 करपिंगु दोष जक माला च्वनाम्ह धकाः नं जिं थुल ।
 आः गबलें नं करपिन्त पीडा जुइगु ज्या जिं याय् मखुत ।
 थः हे थः या कल्याण मित्र जुइगु ज्या जिं त्वते मखुत ।
 बाँकी दनिगु जीवन भिंगु यानाः हे फुके फयेमा ।
 अमूल्य मनुष्य जीवनया मू थ्वीके फयेमा ।
 मन, वचन व शरीरं याइगु ज्या शुद्ध याय् फय्माः ।
 आशिका जिगु थुलि पुण्य याय् जिं फयेमाः ।

- ❁ “पालुवा लता बढेझै प्रमादी व्यक्तिको तृष्णा झन् झन् बढ्दैजान्छ तथा फल-फूलको लागि उफ्रेर जङ्गलमा हिंड्ने बाँदर जस्तै प्रमादी व्यक्ति पनि कहिल्यै शान्तसंग बस्दैन ।”
- ❁ “केही नपाउँदा पनि शोक नगर्ने, नाम र रूप (मन र शरीर) जगतमा ममता नराख्ने व्यक्तिलाई नै सच्चा भिक्षु भनिन्छ ।”
- ❁ “शरीर, वचन र मन तीनै कुराबाट दुराचरण नगरी सदाचरण गर, यी सबैलाई संयममा राख । यस्ता संयमी व्यक्तिलाई नै सुसंयमी भनिन्छ ।”

— बुद्ध वचनहरू

शिक्षाया सफू त हे व्वना च्वना । गवलें गवलें जिगु नुगः थः थमन्तुं अथें हे हिइसे च्वना वइ, विभिन्न खँ त मनय् वई बलय् जितः थःगु सफू व्वने बलय् भिंगु वासःया रूपय् ज्या याई । नुगः हिसे च्वनाच्वंगु, मनय् अनेक कल्पना वःगु तंका छोई । आः ला मिखा नं बुलुया वल । भति भति जक सफू स्वया च्वना । सफू व्वोना च्वनिगु इलय् मन म्वामदुगु थासय् वना मच्चं । उकीं सफू भचासां व्वने सःगु कारणं यानाः मन व शरीर कमजोर जुइगु इलय्, न्हयो मवयाः चा ताःहाकथें जुया च्वनीगु ईयात नापं मने लुया वइगु विभिन्न खँ पाखें तापाक च्वनेत ध्यान व सफू नं जितः तसकं हे गुहाली जुल । उकिं जिं विचाः याना, पासां धाः थें जि ला भाग्यमानी हे खः धकाः ।

जि च्वय् मसः उकीं थ्व फुककं म्हयाय्यात कनाः वं च्व च्वं यंकल । अले म्हयाय् नं थ्व माँयागु ५९ वर्ष न्हयो गथे यानाः आखः सयेकल धैगु खँयात पत्रिकाय् छापय् यात धाःसा गुलि गुलिसितं व्वनेगु प्रेरणा जूवनी गुलि सितं बाखँ जूवनी । उकिं धर्मकीर्ति पत्रिकाय् थ्व लेख बिया जीला ? धकाः जितः न्यन । जिं ज्यू धकाः बचं बिया । छापय् नं जुल । जिं थ थम्हं धन्य भाःपिया च्वना । धन्य खः धर्मकीर्ति पत्रिका ! ॥ भवतु सब्ब मंगलं ॥

“लँ”

■ (बेबी) सुमित्रा मानन्धर

वना च्वन न्हया न्हयां ।
थुखें उखें स्वया न्हां ॥
पलाः छिक्कों सह याना च्वंम्ह
अयुं गुगुं लँ मभिं न्हां ॥
कोमलता या सिमा हे मद्दु ।
लँ या मूल्य असंख्य दु ॥
मानव जीवन या चिं जुया च्वंम्ह ।
सहस्र दुःख सह याना च्वंम्ह ॥
विश्व सभ्यतायात न्हयाका हे च्वंम्ह ।
अयुं गुगुं लँ मभिं न्हां ॥
युगौ युगया पुलांगु चिं ।
बेवास्ता या भखारी न्हां ॥
प्रतिमाया रूपय् क्वयना च्वंम्ह
प्रलय या अन्त कालय, न्हां ॥

भिन्तुना !

बुद्ध धर्म सम्बन्धी छगः निगः आख च्वच्वं बुद्ध सं २५५१ या पञ्चवीरसिंह सिरपाः काय्त ताःलाःम्ह जिमि छयेंया मूजः, धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजनया सचिव, स्नेही म्हयाय् मयजु प्रेम लक्ष्मी तुलाधरयात न्हयावले बुद्ध रशिमं खयाच्वनेमा कल्याणगु, भिंगु, बाँलाःगु ज्या यानाः धर्मकीर्ति विहार व परिवारया नां तय्फय्मा, बुद्ध धर्मय् छयूगु पलाःख्वाँय् सुथां लानाः च्वसा ज्या च्वन्हयाना वनेफय्मा धकाः भिन्तुना लिसें आशिष बियाच्वना ।

जि म्हयाय्यात सुभाषित वचनं हौसला भिन्तुना बियाबिज्याःपिं श्रद्धेय भन्ते गुरूमापिं दाता पञ्चवीर सिंह तुलाधर व परिवार, त्रिरत्न, शील देवी तुलाधर ध.ज्ञा.भ. खलः, धर्मकीर्ति विहार परिवार, स्वयम्भू ज्ञा.भ. खलः, डत तुलाधर समिति, मिसा पुचः उदाय समाज, युवा बौद्ध समूह, सकलसित दुनुगलंसिं सुभाय् देछानागु जुल ।

मां - लक्ष्मी नानी तुलाधर, डत, यें ।

मले - लक्ष्मी देवी तुलाधर, कमलादी ।

दाजु - अमृतमान तुलाधर, तताजु- अन्जीता

किजा- तता शारदा तुलाधर

निर्मल मान तुलाधर

किजा - महेन्द्र मान तुलाधर, भौ - अञ्जली

भिंचापिं - केभिन, अंकित, एलीना, दीप

म्हयाय्चापिं - एलिजा, रूजू ।

The Voice of the Buddha

More than 2500 years ago, a great Prince, dressed in the simplest of saffron robes gained Enlightenment under the Bodhi tree at Buddha Gaya, India. His soft and melodious voice announced the Ultimate Truth for the first time at Isipatana Deer Park, Benares. On that momentous occasion there were only five disciples privileged to listen to the voice of this Enlightened One. Yet, today one fifth of the world's population acknowledges the Truth announced by this Voice and many more admire and appreciate it.

■ K. Sri Dhammananda

This was not the heavenly voice of a divine power, but a very human voice which called on men to seek final emancipation through mental purification and enlightenment. Even today, this voice echoes in our ears and reminds us that we can understand the Truth revealed by Him, if only we exercise our will and our concentration.

The voice of the Buddha is a message of hope, confidence and courage. It tells us that hatred never ceases through hatred but only by loving kindness. This Vibrant voice emanated from a great personality, who was once a warrior, a royal prince, a yogi, a mendicant and finally a Buddha.

This holy man whose only possession was the bowl in his hand, was designated the happiest and most contented person in the world. His was the gentlest of all voices. Yet in the Truth that it proclaimed, it was a lion's roar, motivated by the confidence of realizing the Absolute Truth.

Kings, ministers and multimillionaires approached Him to pay their homage and seek guidance. But He Himself used His persuasive voice to enlighten sweepers, cobblers, thieves, gangster, murderers and many others who were leading hard, wicked and immoral lives to mend and lead noble lives.

The voice of the Buddha has comforted the bereaved and helped the suffering poor. It has ennobled the lives of the deluded and purified the corrupted lives of criminals. It has encouraged the feeble, united the divided, enlightened the ignorant, elevated the base and

dignified the noble.

Here is a voice that never tried to frighten people by talking about hell fires to tempt them by promising everlasting heavenly bliss to introduce a religion. It was a voice that never attempted to convert people, but only to enlighten them to understand the facts of life and the universal truth.

Here was a radiant voice, calling on the weak and the desperate not to run away from the battle of life but to face facts in a realistic way.

It was the Buddha's voice that gave the world a new concept or wider explanation of the universe. It gave a new vision of eternal happiness, the achievement of perfection in Buddhahood. It pointed the way to a permanent state beyond all impermanency, the way to Nibbana, the final deliverance from the misery of existence. The message is basically simple and meaningful: "To put an end to evil; to do good; to purify the mind."

It revealed to us the law of cause and effect to which every component thing is subjected. The purpose of life is to seek ways and means to be free from this endless cycle of birth and death, cause and effect.

The Teachings of the Buddha are the richest spiritual resources of mankind because they lift human effort to a higher level than mere dedication to man's insatiable needs and appetites. Owing to its completeness, the Buddha's vision of life has attracted the attention of intellectuals who may have otherwise exhausted themselves by studying meaningless theories and concepts. However, the fruit of the Buddha's vision is something more than intellectual gymnastics of solace for the intellectually effete. Buddhism is practical and offers a realistic view of life.

Though the Buddha is no longer in this world, the gentle vibration of His voice has spread far and wide. Its balmy, diffusing effect has calmed and soothed millions. Its genial persuasion has heartened and cheered listeners in every region where it has penetrated. The reason that His message has captured millions of hearts is because it was spread not by the

force of weapons or political power or any other kind of worldly power but by love and compassion. Buddhism wins by the warm hand of love, not by the cold threat of terror.

The voice carried the message that the Four Truths are eternal and absolute. It said that a realisation of these noble Truths will help resolve human problems and unsatisfactoriness. This was the voice which preached the Eightfold Noble path. It exhorted men to lead a harmless, respectable, honest, peaceful and noble life and to find out the purpose of life or its final goal.

The Buddha's voice admonished people not to harm any living creature. Just imagine this gentle voice, taught compassion even to poor defenceless animals ! The humblest of creatures crawling under ground came within the compass of His boundless love and kindness.

The Buddha was the greatest conqueror the world has ever seen. He conquered the world with His infallible weapons of compassion and wisdom. His Teaching illuminates the way for mankind to cross from a world of darkness, hatred and suffering, to a new world of light, love, happiness and security.

During the 25 centuries since the voice of the Compassionate one was first heard, many changes have taken place in this world. Although Kingdoms have risen and fallen; nations have prospered and perished, and today the world has forgotten many great civilisation, the voice of the Buddha remains clear in the minds of millions of people. The Noble way of Life that He enunciated is still strong and steady. Many of the temples, pagodas, images and other religious symbols erected in His honour have been destroyed, or fallen victims to the law of change. Yet His Noble Teachings and His pristine message remain untainted and His voice continues to be heard in new lands and among new people.

The Buddha's noble example was a source of Inspiration to all. His iron will, profound wisdom, universal love, boundless compassion, selfless service, historic renunciation, perfect purity, and magnetic personality have inspired people to respect Him as a world-honoured supreme Teacher !

By every test of what He said and of what He did and what He was, the Buddha demonstrated that He was the pre-eminent man of His day. He declared a fath of service, a ministry of sacrifice and achieve ment.

To great philosophers and unblased thinkers. He is a Teacher who understood worldly conditions in their proper perspective. To moralists He has the highest code of discipline and He symbolises perfection. To rationalists, He is the most liberal minded religious teacher who understood the vexed human problems. To free-thinkers , He is religious teacher who encouraged people to think freely without depending on religious dogmas. To agnostics, He is a very intelligent, kind, understanding and peace loving man. To Hindus, He is one of the incarnations of their God. To socialists, He is a social reformer To religious devotees, He is holy man.

The benign voice of the Buddha wafted gently over time and space without any form of violence. Not a single drop of blood was ever shed in its cause. He advised people to lead a gentle life in order to be religious.

The voice of the Compassionate One is still with us, and will continue to be with us, consoling, enlightening, soothing and calming the human heart.

The voice of the Buddha is the most powerful voice that has been heard in human history in support of the dignity of man and of the principle that man is the maker of his own destiny and that man is not for religion but that religion must serve man. That means: without becoming a slave to any religion, man must try to make use of religion for his betterment and liberation.

Instead of placing man's destiny under the arbitrary control of an unknown external agency and making him subservient to such a supreme power, the Dhamma preached by this voice raised the status of mankind and accorded man the credit due to him for his intelligence. Alone among the many voices of other religious teachers this voice taught man how to cultivate the hitherto submerged human potential.

Thanks to this voice, ordinary people are able to develop their faith and confidence, educated people have food for thought, and intellectuals have enriched their vision. Those who were misguided had their views corrected. Those Who relied on blind faith have received a clear vision of the Truth. Sceptics were persuaded and won over by the voice of reason Devotees gained confidence, understanding and liberation from suffering.

This is The "voice of Buddhism" ! ■

Buddha's Independency

Various religions have been created in the world. The basis of religion that many men considers are seen dependent but not independent. Religion is not only the object of listening, telling or learning but it is also object of fostering. When we are about to follow religion, then we've to listen that it is suitable to be followed by the religious audience rather than the religious preceptor. In religious field, there are two communities of follower and instructor. We have been following and let others follow the things of religious scripture as true religion thinking that things mentioned in it are created by god or god's son and envoys. While stating about this kind of religions, the Buddhism also comes in front of us. To speak the reality, is a liberal and different thing, which is pure, pious, non-racial and non-communal. Even so, the names of religions appeared variously according to its initiators' names. The aim of religion, its explanation, its influence and its result have been seen different as the personal principles were established in such religions that were named after different initiators. Although there are Buddhist leaders who guide Buddhism as tribal religion, there is no founder of it. Buddha has only counseled about such universal eternal religion which he himself has understood and realized but he has not founded the religion itself. Buddha has only shown the path of liberation of mankind in the world that is filled with pain by opening the four noble truths that were that in human globe and searching the depth of natural human behaviour. Buddha has never acclaimed himself Buddhism to be his religion.

The authorized resource of Buddhism is Tripitaka. It is not religious script that Buddha wrote and it is also not that text which has appeared traditionally before Buddha. This has been given the form of scripture after the decease of Buddha by his disciples who have memorized the things that Buddha told and let it proved to be fact from all. It won't be the matter of the wonder that some thing might have been added that is not suitable to Buddha's perception and something might have been left that Buddha has said in Tripitaka since it is a text. There might be addition of supernatural and superstition matters in this text due to influence of trust in situational hearsay or over-

■ Suwarna Sakya
Ombahal, Kathmandu

faith.

Buddha has never said things like I've created this world, I've expounded the religion. everyone must listen my things, people will liberate from this miser world only if they listen to me, I can release all being by bestowing blessing, I'm the master of this earth, I'm the creator of all things of this world etc. Buddha has never given the hope and fare of heaven and hell. Buddha is a real person full of characteristics born in human race but he isn't like a god who is described as person in the basis of imagination. Buddha himself has never said to be god. He is called great learned man because he is especial person amidst other people. It is human virtue that enables us to understand vast nature, it is human virtue that gains Buddhahood and it is again human virtue that makes man a great learned man. Buddha is Tathagata (Lord) who has characteristics of this type of qualities.

In most of religious opinion, the scripture of own religion has been considered as evidence of itself. The religious text of one's own religion is the basis of works that should be done compulsorily for the operation of people's life; there are religions that says it is the main source of all matters which is necessary for release for people or even public well-being. The religious conflict happens between people because the issue of one religious text to another religious scripture doesn't match as it is believed that people's life run according to their own religions. People suffer when they argue. If the things that religious texts explains are to be universal acceptance then we'll have to say that earth is not round since ancient religious texts says that it is oval. The man who said that the earth is not oval was killed because he went against the saying of ancient religious text. There happened huge crime towards people because religious texts are considered a self-proof. It is known to us that to say text a self-proof is a reason of religious impatience. Because we follow religions in this way, it strengthen the religious blindness, false vision, superstition and mental servitude in mankind, also it creates hindrances in widening the capacity of knowledge in human being. The progress of knowledge and civilization is happening between mankind because they put down to say that texts are self-evidence. It is

seen that so-called texts use to sink people in swamp due to issues of conventional, suppositious and ignorance that are in such texts. The so-called texts use to be fosterer of time and condition along with religious, social and political practice. We have to take support of knowledge if we are to distinguish whether any religious text is self-evidence or not, then it becomes obvious that only knowledge is self-proved and it is seen automatically that religious text cannot be self-evidence. People should be free in order to become pious and liberal. The freedom of knowledge is necessary for the freedom to work. It is known automatically that there should be no dependency of textism for the freedom of knowledge.

When Buddha delivers his sermon, he uses to give it by observing the capacity of understanding of people. He use to let people understand in simplest way by providing the instructions to limit of understanding of people examining their depth of understanding. When Buddha delivers his teaching, he doesn't tell it continually but he tries to explain things clearly by not being lazy and giving instances, examples if someone asks about the things they didn't understand some of Buddha's sermons' method is of question type whereas some are of answer type. Buddha use to tell it clearly that everything that one listens which he has delivered should not be granted as real matter. Buddha has said directly that it is not necessary to follow the things one necessary to follow the things one had heard because someone told it, we're not obliged to do things because they are prevailing from traditions, it is not necessary to regard any matter because it is logical, it is not necessary to support things because they are suitable to law, we need not follow things because it appears follow able at a glance and it is not essential to trust because things appears trustworthy. We've to think according to our experience it will be of welfare or not, if others will criticize, whether we have to undergo troubles later when we feel some things are acceptable to us. Since Buddhism is the teachings of Buddha that we should receive only the things that are correct according to our perception by using our intellect, this religion is called the religion of liberation of perception for the mankind of this earth. Religion is such issue which needs to be trusted and practiced. The teaching of Buddha is not only about listening and understanding but it is for practice into reality, This is the independence of Buddhism that we've to use our intellect freely and practice it. Buddha has never speak at any

place that we've to surrender ourselves into other's dependency by being others' servant and only listening to things other said and saying as others told.

It is the duty of a discerning person to finely examine the true matter by researching and enquiring. Buddhism has become a religion that makes men patience and satisfied since it provides a free perspective to mankind. Buddha's teaching means the teaching of free mind and sympathetic heart. This religion has been illuminating the whole world by the combined ray of compassion and knowledge that are inside it. People are trying to liberate themselves from the ocean of birth and death by staying under the patronage of compassionate Buddha's teaching. Buddha had said that neither anyone can liberate anybody nor destroy. It is their work that spoils or makes people well. Buddha has provided full autonomy to people to work by being independent. The Buddha's heart is fully nonintervention as he is who publicize faith by saying that Buddha himself is nothing so much in front of people's freedom. The Buddha's teaching is to initiate life by understanding the reason of any issue for being independent; it is his sermon; it is his religion. That is why Buddha's realism is reasonism. It is the summary of four noble truths.

If we are to follow religion for wiping out the suffering, then people should leave to abuse all living being beside humanbeing. The outcome of misconduct that man shows towards man is suffering to human-being. Only to deliver sermon is not the duty of religion but it is also duty that it should penetrate the feeling and conception of becoming righteous inside human heart. Buddha has never become narrow for providing his teaching. Buddha has never distinguished between smaller, bigger, women and men while delivering his instruction. But he use to keep men's dignity by saying that one should teach and tell other as suitable to their caliber by giving importance to education. The earlier teaching of Buddhism is trying to take along man in man's track correctly. It is not enough only to gain achievement of any thing for human being but we should also play our own role. The independence of Lord Buddha that let us work by using our own intellect and knowledge as trustful to ourselves is of much importance not only for present but for past and future too. The dignified humanism obvious teaching of Buddhism in world is this independence which is realized by the whole world and respecting Buddha for it. ■

Why Body is Not Self

"Monks, if the body were self, the core of our being, then it would not tend to affliction or distress, and one should be able to say of it, 'Let my body be thus (in the best of conditions); let my body not be thus (in a bad condition); It should be possible to influence the body in this manner."

Were the body the core of one's being, or self, it would not cause suffering, but actually the body does impose suffering in many ways. It does not remain youthful and vigorous, it grows old and decays, and it dies. Without the body, one would be free from the afflictions of going grey, becoming toothless, hunchbacked, deaf, nearsighted, wrinkled and infirm. It is the body that inflicts these sufferings.

Again, because of the body, one is troubled with pain-eye diseases, ear diseases, toothache, backache, flatulence, feelings of heat, coldness, pain and itching-and with diseases of the blood, skin, stomach or urine. These ailments arise because of the body. We suffer from hunger and thirst because of the body, and because of it we are subjected to attack by mosquitoes and other antagonists. Suffering in the miserable and woeful states is also due to the body. In short, one suffers from all in short, one suffers from all these ailments and afflictions because of the body.

In addition, the body is responsible for the phenomenon of death in human existence. When the material qualities in the body undergo deterioration and decay, death occurs. It may be said, therefore, that the physical form inflicts suffering by causing death.

Thus we can reflect that if the physical form were self, it would not inflict on us the sufferings of old age, disease and death, One might cause suffering to others but not to oneself. If the body were self, it should not inflict suffering on itself by bringing about old age and so on.

Furthermore, even before the onset of old age, disease and death, the body is constantly subjecting us to many forms of distress. Even young people, who are

■ Mahasi Sayadaw

relatively free from illness and enjoy good health, cannot remain long in any one of the body postures, such as sitting, standing or walking. They have to change postures very often. We have all experienced how hard it is to remain in any one body posture. We find it difficult to remain seated for half an hour or one hour without changing posture, or to lie down for two or three hours without moving. We are constantly having

to change postures because of the feelings of heat or pain that arise in the limbs after a certain time in one position. All this distress arises because of the physical form; in other words, it is the body that is inflicting it.

Thus we may reflect that if the body were self, it would not impose these sufferings on us.

Furthermore, it is stated, "if the body were self it should be possible to say of it, 'let my body be thus, let my body not be thus.'" All beings would like to see their bodies always healthy and youthful in appearance, to keep them from old age, illness, decay and death. But the material body is never obliging; it refuses to be subject to one's will. Its fresh youthfulness fades into aged debility, its robust health declines against one's will into illness and disease and finally dissolution and death.

If the body were self it would not inflict suffering on us, and it should be possible to subject it to our will. While others may not be amenable to one's control, it should at least be possible to manage our own body as we desire. But the fact of the matter is that the body is not self. That is why it inflicts suffering on us and refuses to be controlled. The Blessed One continued to explain this fact.

Yasma ca kho, bhikkhave, rupam anatta, tasma rupam abadhaya samvattati, na ca labbhati rupe evam me rupam hotu, evam me rupam ma ahositi.

"Monks, in fact, the body is not self. Since it is not self. it tends to affliction and distress, and it is not possible to say of the body, 'Let it be thus, let it not be thus.' It is not possible to influence and manage the body in this manner." ■

अनिच्चावत संखारा उप्पादवय धम्मिनो ।
उपज्जित्वा निरुज्जन्ति तेसं ऊप समोसुखो ॥

मोतिमाया महर्जन
कुलेश्वर
जन्म: वि.सं १९७८
दिवंगत: वि.सं २०६५

हेराशोभा तुलाधर भोटेवहाल
जन्म: वि.सं. १९८८ आषाढ २७ गते, एकादशी शनिवार
दिवंगत: वि.सं. २०६६ कार्तिक
९ गते मुख अष्टमी सोमवार

दानमाया प्रजापति
ज्याठा
जन्म: वि.सं. १९८५ भाद्र
दिवंगत: वि.सं. २०६६ माघ ४

चिनीशोभा स्थापित
प्यूखा
जन्म: ने.सं. १०३३ आषाढ औशी
दिवंगत: वि.सं २०६६ फागुण १३
(ने.सं ११३० चिल्लाथ्व एकादशी)

तीर्थराज वज्राचार्य
न्हायकं त्वा:
दिवंगत: २०६६ चैत्र १८

मोतिमाया वज्राचार्य
ढोकाटोल
जन्म: ने.सं. १०४७ कार्तिक कृष्ण अष्टमी
दिवंगत: ने.सं. ११३० चैत्र कृष्णपक्ष षष्ठी

धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनया दुजःपिनि दिवंगत जुयाद्दीपिं
छेँजःपिनि पूण्य स्मृतिस वयकः पिनि सुगति कामना यासे निर्वाण (मुक्ति)
प्राप्त याय् फयमा धकाः कामना यानाटवना ।

धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजनखलः
धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः, नःघः, येँ ।

धर्मकीर्ति संरक्षण कोष

सातौं वार्षिक साधारण सभा सम्पन्न

२०६६ चैत्र २१, धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः नःघः ।

यसदिन धर्मकीर्ति विहारको धम्महलमा धर्मकीर्ति संरक्षण कोषको सातौं वार्षिक साधारण सभा सम्पन्न भएको थियो । पूज्य भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको प्रमुख अतिथ्य एवं पूज्य धम्मवती गुरुमांको सभापतित्वमा प्रफुल्ल कमल ताम्राकारले संचालन गर्नुभएको यस कार्यक्रममा चमेली गुरुमांले स्वागत भाषण गर्नुभएको थियो । यस कार्यक्रममा धर्मकीर्ति विहार संरक्षणकोष अन्तरगत कार्यरत विभिन्न शाखाहरू लगायत धर्मकीर्ति विहारका सम्बन्धन प्राप्त विहारहरूले आ.व. २०६५ को प्रगति विवरण प्रस्तुत गरेका थिए । सभामा प्रस्तुत भएका प्रगति विवरण तालिका यसरी रहेका छन्—

क्र.सं.	प्रगति विवरण प्रस्तुत गरेका सम्बन्धित निकायहरू	प्रगति विवरण	प्रगति विवरण प्रस्तुत गर्नुहुने व्यक्ति
१.	ध.की. संरक्षण कोष	कोषको आयोजनामा संचालित ध.की. विहारको वार्षिक गतिविधि	मीना तुलाधर
२.	ध.की. बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	वार्षिक प्रतिवेदन	इन्दावती गुरुमां
३.	ध.की. स्वास्थ्य कमिटी	वार्षिक प्रतिवेदन	रोशनकाजी तुलाधर
४.	धर्मकीर्ति विहार	बुद्ध पूजा प्रतिवेदन	धनबहादुर नर्कर्म
५.	ध.की.संरक्षण कोष	आर्थिक प्रतिवेदन	रीना तुलाधर
६.	ध.की. शिक्षा सदन	वार्षिक प्रतिवेदन	कीर्ति तुलाधर
७.	ध.की. ज्ञानमाला भजन	वार्षिक प्रतिवेदन	प्रेमलक्ष्मी तुलाधर
८.	धर्मकीर्ति विहारका सम्बन्धन प्राप्त विहारहरू		
(क)	- सुलक्षणकीर्ति विहार	वार्षिक प्रतिवेदन	अतुला गुरुमां

(ख)	- निर्वाण मूर्ति किण्डोल विहार, स्वयम्भू ।	वार्षिक प्रतिवेदन	धम्मविजया गुरुमां
(ग)	- पद्मकीर्ति विहार कमलपोखरी	वार्षिक प्रतिवेदन	ध्यानवती गुरुमां
(घ)	- धर्मकीर्ति वसुन्धरा विहार, वसुन्धरा	वार्षिक प्रतिवेदन	कुसुम गुरुमां

सम्पूर्ण प्रतिवेदन प्रस्तुत भइसकेपछि ध.की. संरक्षण कोषका सचिव मीना तुलाधरले प्रतिवेदन अनुमोदन गराउनुभएको थियो । उक्त सभामा चमेली गुरुमां र नविन चित्रकारलाई उहाँहरूको योगदानलाई कदर गर्दै प्रमुख अतिथी भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले साधुवाद पत्र प्रदान गर्नुभएको थियो । सो पश्चात् विविध छलफल भएको थियो भने भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको तर्फबाट ओवाद उपदेश प्रस्तुत भएको थियो । यसरी नै धम्मवती गुरुमांले सभापतिको आशनबाट मन्तव्य व्यक्त गर्नुहुँदै धर्मकीर्ति विहारबाट सम्बन्धन प्राप्त विहारहरूलाई आक्षेप होइन भविष्यमा पनि यी विहारहरूबाट संचालित बुद्ध शिक्षा प्रचार कार्यले चीरस्थायी गति लेउनु भन्ने कामना सहितको सहयोग गर्नुपर्ने कुरालाई जोड दिनुभएको थियो । कार्यक्रमको अन्त्यमा मोतिकाजी शाक्यले धन्यवाद ज्ञापन गरी कार्यक्रम समापन गरिएको थियो ।

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी वार्षिक भेला सम्पन्न

२०६६ चैत्र १४, रत्न विपश्यना विहार सानो भय्याङ्ग स्वयम्भू, काठमाडौं ।

यसदिन धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठिको वि.सं. २०६६ सालको वार्षिक भेला सम्पन्न भएको थियो ।

दुई चरण गरी संचालित उक्त कार्यक्रममा पहिलो चरणको कार्यक्रम विहान ७ बजे देखि ८ बजेसम्म ध्यान कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो भने ८ बजे जलपान गराइएको थियो ।

जलपान पश्चात् रत्नविपश्यना विहारको धम्महलमा सयादो उ सुजनपियले पञ्चशील प्रार्थना गराउनु भई धम्मवती गुरुमांले बुद्धपूजा कार्यक्रम संचालन गराउनु भएको थियो । बुद्धपूजा पश्चात् सयादो उ सुजन पियबाट

वर्मा भाषामा धर्मदेशना गर्नुभएको थियो । यस सिलसिलामा उहाँले धर्मका चारवटा चक्रका विषयमा धर्मदेशना गर्नु हुँदै भन्नुभयो । हामीले धर्मका चारवटा पांग्रा राम्ररी चलाउन सकेमा मात्र आफ्नो जीवन चक्र सफलतापूर्वक संचालन गर्न सक्नेछौं । ती पांग्राहरू यसरी छन्—

- (१) पतिरूप देशवासोच— अनुकूल वातावरण रहेको देशमा रहन पाउनुपर्छ ।
- (२) पुब्बे च कतपुञ्जता— पहिला पहिला गरेर आएको पुण्यकर्मको फल भोग्न पाउनुपर्छ ।
- (३) अत्तसम्मापणिधिच— आफूले आफैलाई राम्रो एवं सम्यक (ठीक) मार्गमा राखी सबैलाई समान ठान्न सक्नुपर्दछ ।
- (४) पण्डितानञ्च सेवना—

राम्रोमार्गको निर्देशन गर्ने आमाबुबा र गुरुहरूको छाँयामा रही आफूलाई राम्रो संगतमा ढाल्न सक्नुपर्दछ । धर्मदेशनालाई धम्मवती गुरुमाले नेवारी भाषामा रूपान्तर गर्नु भएको थियो ।

धर्म देशना पश्चात् पूण्यानुमोदन गरी पहिलो चरणको कार्यक्रम समापन भएको थियो । यसपछि धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनले भजन प्रस्तुत गरेका थिए । त्यसपछि भोजन पश्चात् दोश्रो चरणको कार्यक्रम शुरू भएको थियो ।

भिक्षु अश्वघोषको प्रमुख अतिथित्वमा धम्मवती गुरुमाको सभापतित्वमा सञ्चालित दोश्रो चरणको कार्यक्रम रीना तुलाधारले सञ्चालन गर्नुभएको थियो । कार्यक्रममा भिक्षु अश्वघोषले पञ्चशील प्रार्थना गराउनु भएको थियो । वीर्यवती गुरुमाले स्वागत भाषण गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा धर्मकीर्ति विहारका विभिन्न इकाईहरूबाट वार्षिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गरिएको थियो ।

वार्षिक प्रतिवेदनहरूको तालिका विवरण यसरी रहेको छ—

क्र.सं.	इकाईहरूको नाम	प्रतिवेदन	प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहुने व्यक्ति
१.	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	शनीवारिय कक्षा सञ्चालन	रामकुमारी मानन्धर
२.	अल्पकालिन प्रव्रज्या कमिटी	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	इन्दावती गुरुमा
३.	अडियो भिजुयल कमिटी	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	रमा कंसाकार
४.	धर्मकीर्ति पुस्तकालय	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	रीना तुलाधार

५.	ध.बौ.अ.गो.	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	लोचनतारा तुलाधार
६.	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी	आर्थिक प्रतिवेदन	रामकुमारी मानन्धर

इकाईहरूको प्रतिवेदन प्रस्तुतीपछि भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले “भविष्य र भूतकाललाई होइन वर्तमान अवस्थालाई राम्रो बनाउन सकेमा आफ्नो जीवन सफल हुने” विषयमा ओवाद दिनुभएको थियो ।

सभापतिको आसनबाट मन्तव्य व्यक्त गर्नुहुँदै धम्मवती गुरुमाले भन्नुभयो “हामीले आफ्नो भविष्य सपार्नका लागि आफूभन्दा बुद्धिमान व्यक्तिसंग संगत गर्नुपर्छ । त्यस्तो बुद्धिमानी व्यक्ति नभेटिएमा आफू समानका व्यक्तिसंग संगत गर्नुपर्छ । यदि आफू समानका व्यक्ति पनि नभेटिएमा वरु धैर्य गरी बस्नु उत्तम हुनेछ । तर मूर्खसंग भने कहिले पनि संगत गर्न हुन्न ।”

कार्यक्रमको अन्त्यमा सुभद्रा स्थापितले धन्यवाद ज्ञापन गरी कार्यक्रम समापन गरिएको थियो ।

कार्यक्रम समापन पश्चात् अरूणसिद्धी तुलाधारले सुरू सुरू न्त्यसः खुरू खुरू सिरपाः खेल संचालन गर्नुभई वातावरण रोचक बनाउनु भएको थियो ।

२०६६ पौष १८ गते, शनिवार

प्रवचकः मदन रत्न मानन्धर । प्रस्तुतिः शान्ति शाक्य

यस दिन मदन रत्न मानन्धर ज्युवाट अंगुत्तर निकाय एकक निपातको १८ औं वर्गको अपर अच्छरा संघात वर्गको विषयमा प्रवचन दिनुभएको थियो । यस वर्गमा १८१ वटा सुत्रहरू छन् ।

चुटकी वजाउने समय भित्र साँच्चै मैत्री भावना गर्न सके त्यो व्यक्तिले साँच्चैको धर्म पालन गरेको ठहरिन्छ । यो छैठौं वर्गमा पर्दछ । तर अठारौं वर्गमा अपर अच्छरा संघात वर्गको अर्थात् अर्को चुटकी वजाउने वर्ग । जो व्यक्ति, चुटकी वजाउने समय भित्र प्रथम ध्यानको अभ्यास गर्न सक्यो भने त्यो व्यक्तिले समय व्यर्थ खर्च नगरेको ठहरिन्छ । चुटकी वजाउने समयवाधिमा प्रथम ध्यानको अभ्यास गर्नु भने पनि ध्यान सफल भएको मान्न सकिन्छ । प्रथम ध्यान पूर्ण गर्नको लागि यी ५ वटा वितर्क, विचार, प्रीति, सुख र एकाग्रता चाहिन्छ । यी ५ वटा तत्त्वहरू पूरा गर्न सक्यो भने प्रथम ध्यान सार्थक हुन्छ ।

ध्यान निम्न उद्देश्य प्राप्त गर्नको लागि गरिन्छ ।
१. यहि जन्ममा सुख प्राप्त गर्नको लागि

२. प्रज्ञा (ज्ञान) दर्शनको लागि
३. विवेक पूर्ण होश राख्नको लागि
४. चित्त मल समाप्त गर्नको लागि

२०६६ फाल्गुण २९ गते, गते

विषय: धैर्य र सहनशीलता

प्रवचक: श्रद्धेय अश्वघोष भन्ते

संचालक: श्रद्धेय इन्दावती गुरुमां । प्रस्तुती: सुभद्रा स्थापित
यसदिन श्रद्धेय अश्वघोष भन्तेज्यूले धैर्य र सहनशीलताको विषयमा प्रवचन गर्नु हुँदै भन्नुभयो—
अध्ययन गोष्ठिमा उपस्थित हुनुको उद्देश्य बौद्धिक ज्ञान सिकेर आफूले प्रयोग गरिसकेपछि अरूलाई पनि त्यस्तै सिकाउने हो । मनुष्य अरू प्राणीहरूको दाँजोमा अग्रपक्तिमा मानिएको कारणनै बुद्धि र विवेकले कार्य क्षेत्रमा पुग्न सक्ने भएकोले हुन् । त्यसले आफूले चिताएको लक्ष एक पटकमा पुरा गर्न नसके धैर्यता पूर्वक मेहेनत गर्दै जानुपर्छ । एक न एकदिन अवश्य सफल हुनेछ । तर कोही कोही धैर्यतालाई कम्जोर थानि नबुझेर हत्या गर्नेहरू कम छैनन् जस्तै एस. एल. सि मा फेल हुदाँ धेरै जसोले आत्महत्या गरेको देखेका र सुनेका छौं ।

सिद्धार्थ कुमारले आफ्नो बौद्धिक ज्ञान प्राप्तको लागि भने गृहबन्धन सबै छोडेर ६ महिनासम्म घोर दुःख सहेर धैर्यतापूर्वक मेहेनत गर्दै आखिर आफूले चिताएको बोधि ज्ञानको अमृत प्राप्त गर्नु भयो ।

धैर्य धारणका साथसाथै सहनशीलताको पनि अति आवश्यकता मानिन्छ । सहनशीलता बिना जति सुकै विद्वान र ज्ञानी भएतापनि व्यर्थ हुन जान्छ । जुन व्यक्तिका सहनशीलता भाव हुन्छ, त्यस्तोलाई स्वर्गका देवताहरूले समेत सम्मान गर्ने र मृत्यु पश्चात स्वर्ग पुग्ने छ भनेर उल्लेख गरेको पाइन्छ ।

त्यसबेला भिक्षुहरू मध्ये सारिपुत्र भन्ते पनि सहनशील व्यक्ति हुनुहुन्थ्यो व्यक्ति । यो कुरा हो कि, होइन भनेर एक ब्राह्मणले परीक्षा लिन पुग्दा साँचैने सहनशीलको भाव भएको हुन् भनेर जानकारी भयो ।

सहनु पनि चार कारणले हुनेगर्छ ।

- (१) मुख्रताको कारणले
- (२) दुर्वलताको कारणले
- (३) ध्वंगीको कारणले र
- (४) अन्तिममा आफ्नो फाइदाको लागि आदिगरी जम्मा चार हुन् ।

तर भगवान् बुद्ध यी चारैवटा भन्दा फरकमा नै पर्नुभएको छ । अझ प्रज्ञापारमितामा बोधिसत्वले नचाहिनेमा सहनु अझ भन अन्याय हुन् भनेर उल्लेखित गरेको पाइन्छ । त्यस्तैमा त्यसबेला कुण्डल केशा नाम गरेकी एक महिलाले आफ्नो प्रेमिकासंग विवाह गरेरपछि त्यही व्यक्तिबाट वचन नचाहिदो अन्यायलाई विरोध गरेर पछि भगवान बुद्धको शरणमा गएर आफ्नो जीवन सफल पारिन् । “भवतु सब्व मंगल”

पत्याःयाये थाकुगु पत्याःया खँ !

■ बुद्ध शाक्य 'क'

भियतनामय् छ्मह भिक्षुया ल्यं !
दाहसंस्कार यायेम्वायेक जुयाब्यूगु ल्वहँ !
पत्याःयाये थाकुगु पत्याःयाये माःगु हँ !
प्रकृतिं ब्यूगु खःला थ्व लँ ?
वावयेकाविइगु राग दु हँ !
मि च्याकाः क्यानिगु राग दु हँ !
पत्याःयाये थाकुगु पत्याः याये माःगु हँ !
ज्ञानमार्गं ब्यूगु खःला थ्व लँ ?
कथं कथंया साधना हँ !
यक्व कथंया भावना हँ !
पत्याःयाये थाकुगु पत्याःयाये माःगु हँ !
अनुभूतिं ब्यूगु खःला थ्व लँ ?
विज्ञानख्यःया अलौकिक वैज्ञानिक हँ !
सिद्धार्थया बुद्ध जूमह व्यक्ति हँ !
सर्वोच्चध्यान वयागु विपश्यना हँ !
पत्याःयाये थाकुगु पत्याःयाये माःगु हँ !
प्रज्ञाप्रवाहं ब्यूगु खःला थ्व लँ ?
पी म्वायेक बुइकावीपिं ऋद्धिवान् दु हँ !
मि म्वायेक बुकावीपिं शक्तिवान् दु हँ !
मनःस्यनं म्वानाच्वंपिं तपस्वी नं दु हँ !
पत्याःयाये थाकुगु पत्याःयाये माःगु हँ !
चर्याशक्तिं ब्यूगु खःला थ्व लँ ?
राग फुकक ध्यानं फुनावं हँ !
द्वेष फुकक ध्यानं सुनावं हँ !
रोग निदान ध्यानं यानाब्यू हँ !
शरीर ल्वहँ मज्जीमाःगु म्दु हँ !
मखुला प्रकृतिया शुद्धगु लँ ?

धर्म प्रचार

समाचार

नमोबुद्धमा बुद्धपूजा

२०६७ वैशाख ११, नमोबुद्ध काभ्रे । यसदिन धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी धर्मकीर्ति विहारले नमोबुद्ध काभ्रेमा बुद्धपूजा कार्यक्रम संचालन गरेको थियो । धर्मकीर्ति विहार एवं धर्मकीर्ति विहारका सम्बन्धन प्राप्त शाखाहरूबाट पाल्नु भएका गुरुमांहरू लगायत अमेरीकाबाट पाल्नुभएका कर्म लेखे गुरुमां (अन्तर्राष्ट्रिय शाक्यधिताका अध्यक्ष) र लोजाङ्ग गुरुमां, लण्डनबाट नारा गुरुमां र धम्मदिन्ना गुरुमां पनि उपस्थित रहनुभएको उक्त कार्यक्रममा धर्मकीर्ति विहारका उपासक उपासिका सहित गरी जम्मा १९१ जना व्यक्तिहरू उक्त कार्यक्रममा सहभागी हुनुभएका थिए । नमोबुद्धमा बुद्धपूजा कार्यक्रम समापन पश्चात् बनेपाको ध्यानकुटी विहारमा भोजन गरी धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीको विशेष कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो । अरूण सिद्धी तुलाधरले

संचालन गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजनले स्वागत गान प्रस्तुत गर्नु भएको थियो भने इन्दावती गुरुमांले स्वागत भाषण गर्नुभएको थियो । पञ्जावती गुरुमांले धर्मदेशना गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा कार्यक्रमका संयोजक इन्द्र कुमार नकर्मले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो ।

यसदिनको जलपान भोजन तयार गरिदिने कार्यमा धर्मकीर्ति मिजं पुचःले विशेष सहयोग गर्नुभएको कुरा समाचारमा उल्लेख भएको छ ।

यस कार्यक्रममा आम्दानी खर्चको विवरण संयोजक इन्द्रकुमार नकर्मद्वारा यसरी प्रस्तुत गर्नुभएको छ—
आम्दानी रु. ५७४०९/- खर्च रु. २६२२०/-
बाँकी रहेको रकम रु. १८०५९/- ध.बौ.अ.गो. कोषमा दाखिला गरिएको छ ।

वि.सं. २०६७ सालय धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया ज्याइवः

मिति	कार्यक्रम	संयोजक
२०६७ वैशाख १ शनिवार	नमोबुद्ध भ्रमण	इन्द्र कुमार नकर्म
	युवा बुद्ध शिक्षण प्रशिक्षण	पञ्जावती गुरुमां
२०६७ जेष्ठ १ शनिवार	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी पाखें पंचवीरसिं सिरमा: का:पिन्त हना	प्रफुल्ल कमल ताम्राकार
२०६७ जेष्ठ ८ शनिवार	धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया ३९ कःगु बुदिया लसताय् व्वज्या	रमा कंसाकार
२०६७ जेष्ठ १३ विहीवार	स्वांयापुन्ही ज्याइवः	अम्बिका श्रेष्ठ
२०६७ असार ५ शनिवार	बाल बौद्ध चित्रकला प्रतियोगिता	शुभवती गुरुमां
२०६७ असार १२ शनिवार	पूज्य अश्वघोष महास्थविरया ८४ औं जन्मोत्सव	सरोज मानन्धर
२०६७ श्रावण १ शनिवार	प्रव्रज्या दिवस	विकास रत्न तुलाधर
२०६७ श्रावण ९ आइतवार	गुरु पुन्ह ज्याइवः	उर्मिला ताम्राकार
	पूज्य धम्मवती गुरुमां ७६ औं जन्मोत्सव लसताय् प्रौढ बौद्ध हाजीरजवाफ	सुभद्रा स्थापित
	बाल बौद्ध प्रतिभा प्रतियोगिता	—
पौष	श्रामणे/ऋषिनी प्रव्रज्या शिविर	इन्दावती गुरुमां अमीरकुमारी शाक्य
चैत्र	वार्षिक भेला	

श्रद्धाञ्जली सभा सम्पन्न

२०६६ चैत्र २० गते, शुक्रवार ।

स्थान: बुद्ध विहार भृकुटी मण्डप, काठमाडौं ।

बौद्ध महिलासंघ नेपालका सल्लाहकार स्वर्गिय भक्तिदास श्रेष्ठ र संरक्षिका स्वर्गिय दानलक्ष्मी कंसाकारको पूण्य स्मृतिमा बौद्ध महिला संघ नेपालले श्रद्धाञ्जली सभाको आयोजना गरिएको समाचार छ ।

संघका धम्मानुशाणक श्रद्धेय अश्वघोष महास्थविरले पञ्चशील प्रार्थना गराउनु भई परित्राण पाठ गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा स्व. भक्तिदास श्रेष्ठ एवं स्व. दानलक्ष्मी कंसाकारको जीवनी क्रमशः नानी मैयाँ मानन्धर र वीणा कंसाकारले प्रकाश पार्नु भएका थिए ।

सभामा श्रद्धेय भिक्षु अश्वघोष र धम्मवती गुरुमांले स्व. भक्तिदास श्रेष्ठ र स्व. दानलक्ष्मी कंसाकारबाट बुद्ध धर्म चीरस्थायी गर्ने कार्यमा पुन्याउनु भएको योगदानलाई उल्लेख गर्नुभएका थिए । स्व. दानलक्ष्मी कंसाकारको पूण्य स्मृतिमा उहाँकी छोरीहरू गंगा र सिद्धि शोभाबाट बौद्ध महिला संघ नेपाललाई चन्दा स्वरूप रु. १०,०००/दश हजार रूपैयाँ) प्रदान गर्नुभएको थियो ।

श्री कृष्णकली शाक्यले संचालन गर्नुभएको उक्त सभाको अन्त्यमा पूण्यानमोदन गरी सभा विसर्जन गरिएको थियो । सो पश्चात् संघको तर्फबाट सभामा उपस्थित हुनभएका सबैलाई प्रसाद वितरण गरिएको थियो ।

दान गरेको आँखा सफल प्रत्यारोपण भएको
मध्यपुर थिमि नगर-५, त्वागा:टोल, नगदेश निवासी, नगदेश बुद्ध विहारका श्रद्धालु उपासिका “कृष्ण माया दुवाल” आफ्नो कालगतिले २०६६ चैत्र १८, बुद्धवार का दिन विहान ११.०० बजेतिर (ने.सं. चौलागा-१) ७२ वर्षको उमेरमा देहावसान भएको लगत्तै शोकाकूल परिवार जनको सहमतिमा तिलगंगा आँखा प्रतिष्ठानलाई दुईवटै आँखा दान गरियो ।

तिलगंगा आँखा प्रतिष्ठानका सहृदयी चिकित्सकहरूको सहयोग र सद्भावमा दान गरेको आँखा मध्ये एउटा आँखा

गोर्खा निवासी ४८ वर्षीय “गुरुङ्ग” जातिका प्रौढ ब्यक्तित्वलाई सफल प्रत्यारोपण गरीयो भने अर्को आँखा ५२ वर्षीय तिब्बेतियन लामा भिक्षुलाई सफल प्रत्यारोपण भएको बुझिएको छ । उक्त पूण्यमयी, कल्याणमयी कार्यानुभावले मृतक उपासिका दुवालको सद्गति र निर्वाण कामना गरियो । साथै नगदेश बौद्ध समूहले तिलगंगा आँखा प्रतिष्ठान एवं त्यस प्रतिष्ठानमा सेवारत सहृदयी चिकित्सक लगायत कल्याणमित्र शंख नारायण त्वायनाज्यू र भोला थापा प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गरीयो र शोकाकूल परिवारजनले शोकको घडीमा धैर्य धारण गर्न सकोस् भनी हार्दिक कामना समेत गरीएको छ । संस्मरणीय यो छ कि मृतक उपासिकाको श्रीमान “तुईसिं दुवाल” पनि गत २०६६ माघ २०, बुद्धवारका दिन बेलुका देहावसान भएपछि उहाँको दुबै आँखा दान गरी सफल प्रत्यारोपण भएको कुरा बुझिएको छ ।

श्रामणेर शीलरत्नको सम्भनामा बुद्ध पूजा

बुद्ध सं. २५५३ को चैत्र पूर्णिमा (लहुतिपुन्ही) को दिनमा नगदेश बुद्ध विहारको धम्महलमा श्रामणेर शीलरत्नको सम्भनामा भव्य बुद्ध पूजा गरिएको समाचार छ । सो बुद्ध पूजामा श्रद्धेय भिक्षु वरसम्बोधिज्यूले शील प्रार्थना गराउनु भएको थियो । श्रद्धेय भिक्षु आनन्द (म्यानमार) ज्यूले धर्मोपदेश गर्ने क्रममा प्रज्ञा प्रयोग गरी कार्य गरेमा हर क्षेत्रमा उन्नति, प्रगति र कार्यसिद्धि हुने कुरोमा जोड दिनु भयो । स्मरणीय कुरो यो छ कि श्रामणेर शीलरत्न आज भन्दा एघार वर्ष अघि नै नगदेश बुद्ध विहारमा आवाशीय श्रामणेरको रूपमा रहनु हुँदा नै गत वि.सं. २०५५ चैत्र-१७ चैत्र पूर्णिमा जस्ता पावन दिनमा परिनिवृत हुनुभएको थियो । अतः दिवंगत श्रामणेरको संस्मरणमा भएको बुद्धपूजामा नगदेश बुद्ध विहार का बयोवृद्धा उपासिका तुल्सीमाया बाडोले आफ्नो जन्मदिनको अवसर पारी जलपान र भोजनको व्यवस्था गरीदिनु भएकोले बुद्ध पूजा पश्चात् पूण्यानमोदन गर्ने क्रममा परिनिवृत श्रामणेर शीलरत्नज्यूको सद्गति र निर्वाण कामना गरियो ।

भगवान बुद्ध सम्बन्धी केही जानकारीहरू

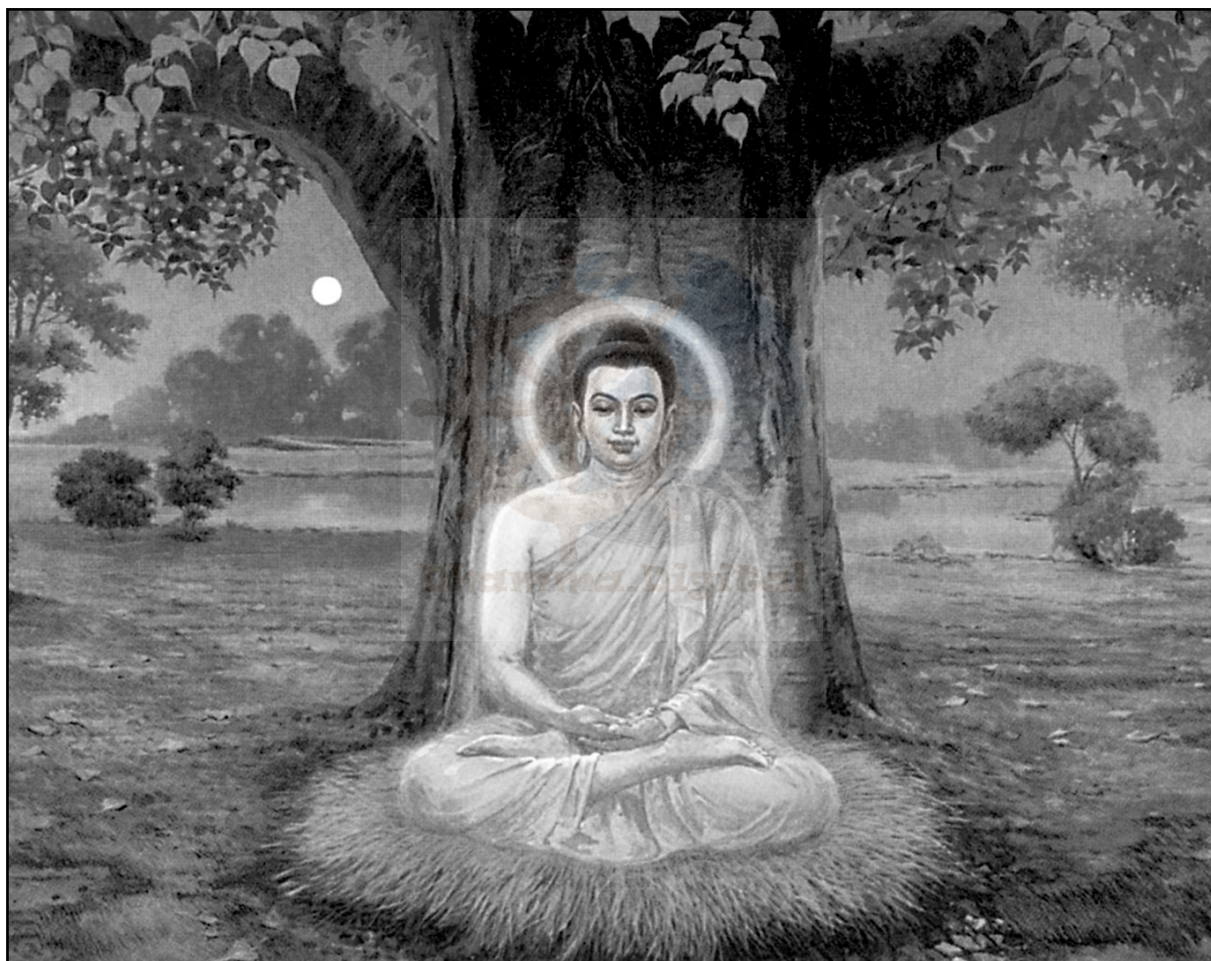
- बुद्धका स्थायी नीजि सेवक बन्नु अघि आनन्दले तलका आठ शर्तहरू राखेको थियो—
- १) बुद्धलाई प्राप्त भएको चीवर आनन्दलाई नदिने
- २) बुद्धलाई प्राप्त भएको भिक्षा आनन्दलाई नदिने
- ३) बुद्ध बसेको गन्धकुटीमा आनन्दलाई नसुत्ताउने
- ४) बुद्धलाई व्यक्तिगत निमन्त्रणा गरेको ठाउँमा आनन्दलाई नबोलाउने
- ५) भिक्षु आनन्दले निमन्त्रणा स्वीकार गरेको ठाउँमा बुद्ध जानु पर्ने
- ६) आनन्दले दर्शनार्थीलाई कुनै पनि समयमा बुद्धकहाँ ल्याउन सकिने

- ७) आनन्दलाई शंका लागेको कुरो बुद्धसँग सोध्न सकिने
- ८) आनन्द नभएको ठाउँमा उपदेश दिएको भए बुद्धले आनन्दलाई फेरि सुनाउनु पर्ने ।
- भिक्षु आनन्दप्रति उत्तरा उपासिका मोहित भएकी थिइन् ।
- भिक्षु आनन्दको प्रयत्नले स्त्रीहरू भिक्षुणी हुन पाएका थिए ।
- बुद्ध शासनमा सबभन्दा पहिले भिक्षुणी हुने बुद्धकी कान्छी आमा प्रजापति गौतमी थिइन् ।
- बुद्धकी आमा महामायादेवी आफ्नै सौता प्रजापति गौतमीकी साथै दिदी थिइन् ।

(साभार- बौद्ध दर्पण)

THE DHARMAKIRTI

A BUDDHIST MONTHLY

वैशाख पूर्णिमाको दिन बुद्धत्व लाभ भइसकेपछि ध्यान मुद्रामा भगवान् बुद्ध

वर्ष-१८, अङ्क-१

बु.सं. २५५४, बैशाख पुन्हि

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक	पेज नम्बर
१.	बुद्ध-वचन	-	१
२.	सम्पादकीय- सम्यक वचन	-	२
३.	भगवानको धर्मकाय	- सत्यनारायण गोयन्का	३
४.	लँपु	- नवीन चित्रकार	६
५.	बुद्धशासनको इतिहास-१९	- भिक्षु अमृतानन्द	७
६.	ज्ञान बाहिरबाट र ज्ञानीहुनु भित्रीबाट	- भिक्षु अश्वघोष	१०
७.	स्वार्थी बन्नु हुँदैन	- धम्मवती	११
८.	मोहरूपी दाग	- गौतम 'शिशिर'	१२
९.	भगवान् बुद्धले आयुष्मान् राहुललाई देशना गर्नुभएको शिक्षा	- वीर्यवती	१३
१०.	पञ्चवीर सिंह सिरपा:	-	१४
११.	धम्मपद-२३१	- रीना तुलाधर (बनिया)	१५
१२.	सरकार-राजनीतिक मामिला राजनीतिक सहभागिता ...	- श्रद्धेय भिक्षु सिङ्ग युनका धर्मचिन्तन, अनु. देवकाजी शाक्य	१६
१३.	मंगल कामना !	- राज शाक्य	१८
१४.	त्याग	- माधवी गुरुमां	१९
१५.	निश्चित मद्दु छुकीसं जुडै परिवर्तन	- आनन्द मानसिं तुलाधर	१९
१६.	आधुनिक भियतनाममा बुद्ध धर्मको परिमार्जन	- भिक्षुणी इन्द्रावती	२०
१७.	ध्यानकृटी मैत्री केन्द्र बाल आश्रमलाई सहयोग	-	२२
१८.	कालेनं परियत्ति शिक्षा श्रवणं एतं मंगलं मुत्तमं	- चन्द्रशोभा शाक्य	२३
१९.	जीवन कला	- नरेन्द्रनाथ भट्टराई	२४
२०.	योग अभ्यास विधि-भाग ५७	- डा. गोपाल प्रधान	२५
२१.	न्हगु जीवनयात भिन्तुना	- प्रेम लक्ष्मी तुलाधर	२५
२२.	सम्यक् व्यायाम	- विजयलक्ष्मी शाक्य	२६
२३.	धर्मकीर्ति विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना	-	२७
२४.	नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा परीक्षामा उत्तीर्ण विद्यार्थीहरू	-	२७
२५.	पुर्खाहरूको मानमर्यादा बिना समाज विकास असंभव	- शिशिल चित्रकार	२८
२६.	भगवान् बुद्धद्वारा किसान गौतमीको उद्धार	- सुभद्रा स्थापित	२९
२७.	भिम्ह मच्चा !	- अमृत मान शाक्य	२९
२८.	बौद्ध परियत्ति शिक्षा	- अमृत शोभा शाक्य	३०
२९.	मां	- समा शाक्य	३०
३०.	चित्त शुद्धिकरण-धर्म तथा सुखको मार्ग	- देवकाजी शाक्य	३१
३१.	जीवने न्ह्याक्वो दुसां मगाःगु निता	- गणेश माली	३४
३२.	मरणशील छ जीवन !	- राजीव बज्राचार्य	३४
३३.	स्नेही माता	- मणीवती	३५
३४.	धर्मकीर्ति पत्रिकाको विशेष सदस्यहरू	-	३५
३५.	थःत थम्हं म्हसिङ्केगु स्वय्	- मुनीन्द्ररत्न बज्राचार्य	३६
३६.	जिं आखः ब्वोवना छमो ध्यवा पुलाः	- दानमाया महर्जन	३७
३७.	मनया म्हसीका	- आर. एस. महर्जन	३८
३८.	"लँ"	- (बेबी) सुमित्रा मानन्धर	३९
३९.	भिन्तुना	-	३९
४०.	The Voice of the Buddha	- K. Sri Dhammananda	४०
४१.	Buddha's Independency	- Suwarna Sakya	४२
४२.	Why Body is Not Self	- Mahasi Sayadaw	४४
४३.	धर्मकीर्ति विहार-गतिविधि	-	४६
४४.	पत्याःयाये थाकुगु पत्याःया खँ !	-	४८
४५.	धर्म प्रचार-समाचार	-	